

85

Г. У. Рыбникова
Учен. зап. кн. библиотеки
1911 г.

3148
891.591 myline

891.591 nuly line

4.86 upyt

June 5th

$\sqrt{114-11}$	83	$11/x$	80
-----------------	----	--------	----

12/1/83 2312/12/83

1183	91081	
------	-------	--

--	--	--	--

--	--	--	--

[illegible]

ԿԱՐԱՊԵՏ Ա. ՈՍԿԵԱՆ

ՄՐՏԻ ԺԱՄԵՐ

(Գ Ե Ր Թ Ո Ւ Ա Մ Ի)

891.93
Կ-86

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Օ. ԱՐՋՈՒՄԱՆ
1911

Կոօֆեր

ՍՖ-1040-39

ՍՐՏԻ ԺԱՄԵՐ

19 NOV 2011

4141

891.99

4-86

W

ԿԱՐԱՊԵՏ Ա. ՈՍԿԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ ԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ

Օ. ԱՐԶՈՒՄԱՆ

№ 52

ՄՐՏԻ ԺԱՄԵՐ

(ԳԵՐԹՈՒԱԾԳ)

1001
3148

1-252.128
18-1

Կ. ՊՈՒՐՍ

1911

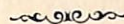
ԿԱՐԱՊԵՏ Ա. ՈՍԿԵԱՆԻ

ԱՆԹԱՌԱՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՆՈՒԻՐԷ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՍ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊՍԼԵՍԵ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Գրելու համար Կարապետ Ա. Ոսկեանի քերթուածներուն վրայ, չպիտի ըսեմ թէ կ'ուզէի հրեշտակի փետուրէ գրիչ ունենալ, ինչպէս կ'ըսէր Միսաբեան պատուելին. բայց պիտի փափաքէի որ եզական շունչ մը զար զիս ոգեւորէ, ինչպէս հիացիկ վերացումի այն վայրկեաններուն մէջ, ուր մարդ կը մոռնայ իրականութիւնը, իր շուրջը խժացող կեանքը, ու կ'հեծրանայ ամպերէն, աստղերէն աւելի անմատոյց միայնութեանց մէջ փոխադրուելու համար:

Հակառակ այն քնական երեւոյթին՝ որ վաղամեռիկ բանաստեղծին տաղերը բոլորովին մարդկային են, հակառակ այն հագուազիւտ պարագային՝ որ կարմիր, կանանչ պենկալեան հուրեր չի վառեր ան՝ մոլորական շրջութիւն մը տալու համար իր տաղերուն, ես սովորականէն տարբեր վիճակ մը կ'զգամ այդ քերթուածին հանդէպ, աղանձներու թեւաբախում մը կարծես, ծինի սաւառնում մը շուրջս, անհուն, անհատնում, անծիր ճերմակութիւններ որոնց տարապայման աննիւթականութեան ներքեւ ճնշուած կը զգամ ինքզինքս մեր արդի գրական միջավայրին մէջ:

Իր քերթուածը, որ երկու որոշ մասերու կարիլի է բաժնել, մանկական եւ սիրային նիւթերու նուիրուած, միեւնոյն է ծայրէ ի ծայր իր էութեան մէջ. միեւնոյն միամիտ հաւատքը ղէպի բարութիւնը, ղէպի անարատ մեծութիւնները հոգեկանութեան, միեւնոյն նուիրումը, միեւնոյն փարումը իր տեսիլքներուն, միեւնոյն պաշտելի անձնատուութիւնը իր ուրախ կամ ցաւոտ պատճառներուն:

Ասիկա չի նշանակեր անշուշտ թէ միեւնոյն արժէքը ունին իր բոլոր քերթուածները: Խորքը նոյնն է. ուրումնակարը տակաւ դուրս կը ցայտէ ազուրգած, կատարելագործուած գիծերով. թերաստուերները կը ճշգուին հետզհետէ խորհրդանշելով իր տաղանդը:

Մանուկներու բաժնին մէջ, իր գուրգուրանքով ընդելուզուած տաղերը կը բացատրեն արդէն իր հոգիի վիճակը: Ասիկա նախերգանքն է իր մէջ պատրաստուած անհուն երաժշտութեան մը, խուլ, անգիտակից երկունքը՝ որմէ պիտի ժայթքի սիրոյ մեծ հեղեղը, որ պիտի պարուրէ, պիտի ողողէ, պիտի հեղծուցանէ այդ ծաղիկ կեանքը՝ իր ճերմակ յորձանքներու ոլորտին մէջ:

Նկարչի վրձին մը որոշ գոյն չափոյի գտնէր բնութեան երանգապակին մէջ, պատկերելու համար այդ սէրը. այնքան պարզ է, այնքան մանկունակ, այնքան զուրկ եսասիրութենէ, սնափառութենէ, եւ զոր ինք ամէնէն սովորական բառերով, ամէնէն ծանօթ, ամէնէն անպատճառ բացատրութիւններով կու լայ:

Իր երեւակայութիւնը ոսկեցնցուղ հրաշալէպերու մէջ չի սաւառնիր, զինքը չարչրկող զառանցանքներ չունի, զրական զըպրոցներու մտահոգութիւնը զինքը չ'զբաղեցնէր, հասարակութեան խօսելու համար բառ չի փնտռեր, տաղեր հիւսելու համար յանգ չի պատրաստեր: Իր սիրտը ճառագայթում մըն է ներդաշնակութեան, ուրիշ կը ցայտեն բիւրեղէ պրիսմակներու ջինջ պայծառութիւններ:

Առանց կեանքը ապրած ըլլալու, իր հոգիին լայն հասկացողութեամբը, կեանքի արշալոյսին իսկ, հասած է արդէն իմաստասիրական դրութեան մը որուն մարդ կը մօտենայ իր կեանքի մայրամուտին. եւ ասկէ յառաջ կուգայ այն փիլիսոփայական տըրտմութիւնը, որ կը ծաւալի իր բոլոր տաղերուն մէջ, առանց բնաւ անոնց պայծառութիւնը աղօտելու:

Իր քերթուածներէն **Վերջին տերեւը** այնպիսի խորունկ մեյամաղձութիւն մը կ'արտահոսէ, որ կը համակուիս մինչեւ սրտիդ խորը. —

«Այս աւերեալ իմ հոգւոյս մէջ
«Ուր շունչ մ'անգոր հագիւ մնաց,
«Կեանք, սիրոյ, փափաքանք
«Դեռ կը վառի հրդեհն անշեջ:»

Ինչպէս կը խորհրդանշէ սիրոյ անմահութիւնը՝ այդ հրդեհը որ իր այրած նիւթը սպառելէ ետքն ալ չի մարիր:

Սուր գիշերին մէջ տաղեր կան որ կը լացնեն:

Նախագագուստին մէջ էտկառ Բոյի հոգին է որ կը տապալի խաւարին ծոցը մ'նացած թեւատ թռչունի նման՝ նախասահմանութեան ահարկու եւ բարբառոս օրէնքին առջեւ:

Յետոյ, որպիսի՝ լրում, որքա՞ն համակերպող եւ անուշ մեյամաղձութիւն սա պարզ տաղերուն մէջ.

«Յոգնած եմ, յոգնած այս երկայն ճամբէն
«Ուր ցընո՞ւր անփոք սիրտը կը խաբէն,
«Ուր վարդը կանուխ կ'իյնայ կը թռնի,
«Ուր մարդը մարդուն կ'ըլլայ թշնամի:»

Այս խօսքերը, աշխարհի ստեղծումէն ի վեր ստէպ կրկնուած թերեւս շատ աւելի փայլուն նախադասութիւններով, խորապէս ցաւագին շեշտ մը կ'առնեն իր անպատճառ քնարին թելերուն վրայ, որովհետեւ այդ շեշտը անկեղծութեան շեշտն է:

Տեսէ՛ք որդիական գուրգուրանքի ի՞նչ քաղցրութիւն կայ սա քերթուածին մէջ.

«Հարիւրներով հարուածի իջնեն թո՛ղ սրտիս.

«Թո՛ղ աչեկո՞ծ տանջե կեանք գիւ մըրտիկ.

«Ինձ ի՛նչ փոյք, մա՛յր, միայն թէ դուն ինձ ժպտիս:»

Բայց իմ նախասիրած ոտանաւորս է **Պաղտնիքը**, զոր ընդօրինակելու փափաքիս չեմ կրնար դիմադրել.

Ոյ բոյունին եւ ոյ հովուն
Սիրելի ըզեզ չգրուեցի.
«Խօսե՛» ըսաւ ինձ ծովն անհուն.
Ինչուն ալ սիրտքս չըրացի:

Ծաղիկներուն չըսի եւ ինչ.
Ասդերուն ալ չըսի բընաւ.
Չըսի շունին թէ այս հրակեզ
Սըրտիս մէջ սէրդ ի՛նչպէս ծընաւ:

Սակայն բոյունն, ասդերն ամեն,
Հովն ու ծաղիկ, ծովն ու շունին,
Բեզ ճանկնաշուս առջի ծամեն,
Քու վըրայօֆդ ինձ կը խօսին:

Գիւտի, զգացման, յօրինումի փորրիկ հրաշակերտ մըն է ասիկա. վսեմն է. եւ այս տաղը միայն բաւական էր իր անունը անմոռանալի ընելու մեզի՝ որ յափրացած, յոգնած ենք այնքան արեւելքէն արեւմուտը, հիւսիսէն հարաւ՝ քերթողներ փնտռելով, գտնելու համար նորը եւ գեղեցիկը:

Թերեւս տարօրինակ երեւայ ծանօթներուս իմ համակրանքս, բանաստեղծին շատ պարզ ոճը եւ փոքրիկ բառարանը նկատողութեան առնելով, երբ անծնական ճաշակիս մէջ, նուազ սակաւապէտ եղած եմ ես. բայց, ո՛չ ապաքէն յաւիտենական դժգոհն է մարդ եւ իր չունեցածը կը փնտռէ. յետոյ, կատարելալը պարզ է, եւ պարզութեան մէջ գեղեցիկը գտնելը՝ շատ հազուադէպ անակրկնակալ մը:

Ասկէ զատ, չեմ ըմբռներ տարբեր ոճ մը իրեն համար. ինք

գոռացող, փրփրացող, փայլատակող բանաստեղծը չէ արդէն: Իրեն համար չեն երեւակայութեան դիւթանքները, ցնորքի արհաւիրքները, մղձաւանջները, հուրի սուրի յաղթանակները, որոնց համար շանթարձակ, ամպրոպային բառեր եւ բացատրութիւններ պէտք ըլլան: Ինք ճշմարտապէս մարդկային իր սէրերուն եւ ցաւերուն մէջ, գերմարդկային է իր համբերող համակերպութեան մէջ: Իր մահուան անկողնին, իր խաբուած, մերժուած, պատրանքներով ջախջախուած հրայրքին, իր լլկուած սրտին մրմունջներուն մէջ, ոչ մէկ բողոքի, ոչ մէկ անէծքի ձայն կը լսուի: Աստուծոյ դէմ զանգատ չունի. Ան արդար է. մարդկային ընկերութեան դէմ դառնացած չէ իր մաքուր հոգին. իր նակատագրին վնասն է, զոր կը կրէ անվրդով.

«Ես տուած կուրծքս անգոր՝
բախտին հարուածոց,
«Ինչպէս մորկին դեմ կ'ընե՞ծառն հողմակոծ,
«Կը ծըռեմ գլուխս, ու կ'անցնեմ շուռ անհետնը:»

Ու կը խորհիմ. անհունապէս բարի, աննախանձ, անբէն այդ հոգիին որքա՞ն անարժան էր մեր աշխարհը:

Տեսէ՛ք իր **Հրաժեշտին** մէջ ի՞նչ անուշ ու ներող բանաստեղծութեամբ կ'օծէ զրուժան այն էակը, որ զինքը լքելու չափ անսիրտ եղած է.

«Կոյս նախիդ վրայ գոր յաւիտեան
«Ա՛յ չը տեսնեմ պիտի ես հոս,
«Ո՛վ, սիրելի՛ս, երանութեան
«Զը մարի՛ն շոյսն անուշահոս.
«Զը դիզուի՛ն ամպի հոգւոյդ վրայ.
«Զը բանա՛ն վերք սրտիդ՝ փուշեր.
«Սիրով լեցուն սրտիդ չիցնա՛յ
«Մոռացութեան ցրտին գիշեր:»

Եւ այդ հրաժեշտն է գուցէ՝ որ մահուան ցուրտ փոսը կը տանի զինքը: Իր առաջին սիրոյ երգը իր տառապանքի երգը եղած է: Հիւանդ է այն օրէն ուր սիրոյ առաջին տրոփումները կ'զգայ: Ոմանք ըսեն թերեւ. կը սիրէ, որովհետեւ հիւանդ է: Երկուքն ալ ճշմարիտ ըլլան գուցէ. բայց հակառակ սրտիս, ես չեմ կրնար անիծել այն անգութ հիւանդութիւնը՝ որ Պէշկիթաշլեաններ, Գուրեաններ եւ Ոսկեաններ տուած է Հայ Բանաստեղծութեան:

ՍԻՊԻԼ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ

Զգայուն սրտի եւ ազնիւ ոգւոյ տէր ո՛ր եւ իցէ մէկը, դիւրաւ պիտի կարենայ ըմբռնել թէ սրտիս խորունկ վէրքերը նորոգուած՝ ո՛րքան արցունք թափած եմ հաւաքելով եւ ընդօրինակելով սիրեցեալ հարազատիս՝ Կարապետ Ոսկեանի քերթուածներն, այն պարբերական թերթերէն, որոնց մէջ հրատարակուած են անոնք տասնեւվեց տարուան չըջանի մը մէջ (1885—1901), եւ անոնց վրայ աւելցնելով այն կտորները՝ զորս հանգուցեալն երբեք հրատարակութեան չէր տուած, եւ զորս՝ իւր մահունքէն յետոյ, իբր թանկագին աւանդ, գուրգուրանօք կը պահէր մեր հանգուցեալ մայրիկը վշտահար:

Բայց երբ այդ սրտածմլիկ աշխատութիւնն աւարտելէ յետոյ, զրիչս առի իւր կենսագրութիւնը դծելու, եւ ահա բուռն յուզմունքով խռովեցաւ հոգիս, եւ արթնցան յիս իրարու յարակից եւ մին քան զմիւսն նուիրական մէկէ աւելի յիշատակներ, եւ հառաչանք ու արտասուք ցնցեցին զիս ուժգնապէս. թօթափեցան բազուկներս, եւ դողդոջուն մատներէս սահեցաւ զրիչս. եւ օրեր անցուցի, փափաքելով զրել, բայց չկարենալով: Հուսկ ապա, զերագոյն ճիգ մ'ըրի, որպէս զի բնութեան վրայ յաղթանակէ պարտքը, եւ հազիւ կրցայ, արտասուաթոր աչքերով հետեւեալ համառօտ ակնարկները գրել. սրտաբուզիս նուէր, անդրանիկ եղբօր, ձօնուած խնկարոյր յիշատակին իւր ողբացեալ հարազատին:

Կարապետ Ոսկեան, սրտայոյզ բանաստեղծ, ծնած է ի Բերա Կ. Պոլսոյ, ի 14 ապրիլ 1869:

Մեր երջանկայիշատակ հայրը (*), թէեւ կէտ նպատակի ըրած էր իրեն խնամեալ դաստիարակութիւն մը տալ իւր զաւակաց, բայց՝ աւա՛ղ, մահը տարածած խլեց զինքն իւր ընտանեկան բոյնէն, և Հիւրցաւ իւր բաղձանքը լիովին իրագործել, և իւր մահունքնէն յետոյ, պարագայից բերմամբ, փոքրերու խնամքն ու դաստիարակութեան գործն իւր երկու մեծ որդոց վիճակեցաւ:

Ուստի, Կարապետ, որոյ մանկութիւնն անցաւ Գը-

(*) Արիստակես Ոսկեան, քնիկ Կոսիմացի, տաք տարեկան հասակին մէջ Կ. Պոլիս գաղթած է, իւր աշխատեալ մօր եւ իրմէ փոքր եղբարց հետ: Ի Բերա, քաղաքին վարժարանի մը մէջ, իւր նախնական կրթութիւնն ստանալէ յետոյ, Վիեննա, Միւնխենի Գերշ. Հարց վանքը դիմում է. հոն ինչ մը ժամանակ ուսանելէ յետոյ, Պոլիս վերադարձած՝ եւ Մասնասն մէջ պաշտօնի կոչում է. ուր հետզհետէ յառաջադիմելով, պատշաճութեամբ տարի միակերպ ծառայած է Օսմ. Կառավարութեան: Մեծ համբաւ և ժողովրդ-դասկանութիւն շահած է Հայ-Կաթողիկէ ազգային շրջանակի մէջ, ուր անվերջ անդամակցած է ազգ. երեսփոխանական եւ վարչական ժողովոց եւ զանազան կրթական եւ բարեգործական հաս-տատութեանց Խնամակալութեանց: Համազգեաց Ընկերութեան հիմ-նադիրներէն մին՝ եւ իւր ժամանակի գրագէտ դասակարգին, ի միջի այլոց Մ. Պէշկիբաշեանի, Խ. Նար Պէշի, Ս. Հէֆիմեանի, Տօֆ. Շիշմանեանի, Թ. Թերզեանի, Է. Նալբանդի, Ա. Մ. Գարագաշի, Ռ. Պէրպէրեանի մեղմ բարեկամն եղած է: Իւր ժամանակա-կիցի դեռ գովեստով կը յիշեն իւր բուն պաշտօնակցութիւնն ու պեր-ճախօսութիւնն, իւր բարեպաշտութիւնն ու բարեխորհրդութիւնն: Անուանացած է Օր. Մարիամ Թիւրքմենեանի հետ, եւ տասն երեք զաւկի հայր եղած է: Դժբախտաբար, հազիւ յիսուն տարե-կան հասակին մէջ, սրտի անողոյ հիւանդութեան զոհ ըլլալով՝ կնիւծ է իւր մանկանացու կեանքն ի 13 Դեկտ. 1879, ի Գնա-լը կղզի, ուր իւր ընտանիքն հաստատած էր 1870ին, Բերայի զար-հուրելի հողեհեկն անկիւնակալ յետոյ. եւ քաղում է կղզոյն հայ գերեզմանատան մէջ, ուր պարզ մահաւոր մը անմոռաց կը պա-հէ իւր գերեզմանն իւր սիրելեաց համար:

նալը կղզեակին մէջ, Մարմարայի խաղաղ ալեաց և չըր-ջակայից հմայիչ տեսարաններուն առջեւ, իւր դաստիա-րակութիւնն և ուսումնական կրթութիւնն առաւ ընտա-նեկան յարկի ներքեւ, ինչպէս իւր միւս երեք հարա-զատք, (*) որոց երիցագոյն եղբարք (Գրի. և Կոմ.) աւան-դեցին — ըստ կարի իւրեանց — ինչ որ պէտք է ուս-եալ և բարեկիրթ պատանւոյ մը համար: Կարապետի ման-կութիւնը ծաղկի մը փթթելուն կը նմանէր. չուշան և վարդ այտերն յար կը նկարուէին մանկական զուարթու-թեամբ. պերճ և պողպատեղ ճակատը՝ թափանցիկ միտք մը կ'ամփոփէր. իւր հրաւառ աչքերը կը ցոլացնէին զգա-յուն և ազնիւ հոգին: Կայտառ, զուարթագին, լըջա-միտ, արթուն և համարձակ, անխոնջ յարատեւութեամբ կը սորվէր: Եթէ սորվեցաւ դասառութեամբ Հայերէն, Թուրքերէն, Գաղղիերէն և Անգղիերէն, սակայն ինքնօգ-նութեամբ կարող եղաւ Իտալերէն լեզուի մէջ այնքան յառաջագիմել, որ կրցաւ յաջողութեամբ թարգմանել Լէոնարտիէ, որ իւր սիրական բանաստեղծներէն մին էր, և մինչեւ իսկ աստուածային Տանթէէ դժուարին կտոր-ներ հայկական չափով: Դժբախտաբար, իւր մահունքն յետոյ, անկարելի եղաւ գտնել զանոնք, ի բաց առեալ Լէոնարտիի մէկ կտորն, որ բարեբախտաբար հրատարակ-ուած էր Բազմալիկայի մէջ: Խորթափանց էր նաեւ գի-տութեանց մէջ, մանաւանդ թուաբանութեան, աշխար-հագրութեան և ընդհ. պատմութեան մէջ: Գեր ի վերոյ հանդիսացաւ սակայն ի նմա զրականութեան սէրն, որ իւր քնարերգակ ոգւոյն և փափուկ զգացմանց սնունդն

(*) Յարութիւն Ոսկեան, այժմ Անաստուի Օսմ. Երկաթուղոյ Ընկերութեան Ընդհ. Քննիչի Գրասենեկին պէս.— Տօֆ. Յովհ. Ոսկեան, վախճանած ի Զօհէյսա, ի 1904. Կորնէլս անմխիթար:— Պետրոս Ոսկեան. այժմ յիսալիա, Վիեննայի Քաղաքապետութեան ճարտարապետ:

գուարթ բնաւորութեամբ իւր համօրէն սիրելեաց և բարեկամաց երջանկութիւնը կը կազմէր:

Սակայն Երկիրնք այլապէս կամեցան ու տնօրինեցին: Անողոք հիւանդութիւն մը, էնփլուէնցա, երկաթեայ ճիւղաններով սեղմեց նորա կուրծքը. հուպ ընդ հուպ վտարեցաւ և արագ արագ վարակեցաւ թոքատապով. բոլոր խնամք, դուրդուրանք, բժիշկ եղբօրն Յովհաննէսի արուեստին բոլոր նրբութիւնք և իւր քաջամտութեան ջանքաց ջանքերն ապարդիւն մնացին հիւանդութեան զարհուրելի աւերներուն առջեւ: Կ'երթար, կը նուաղէր խեղճ երիտասարդը, թալկացեալ վարդի մը նման: Սակայն հիւանդի էր իւր համակերպութեամբն ի կամս Աստուծոյ: Կը վկայեմ ճշմարտութեամբ որ բնաւ դժգոհութեան խօսք մը կամ ցոյց մը չըրաւ: Հաստատուն հաւատքով ուղեց ըմպել դառն բաժակը: Բժշկաց յանձնարարութեամբ, 4 Մայիս 1901ին, իրր վերջին ճիգ մը, օգտօնութեան տարինք զինքն ի Յէնէր-Պաղչէ, ուր սահեցան իւր կեանքին վերջին 38 օրերն, ատեն ատեն ցոյց տալով մեղ թեթեւ բարեւոքում մը, յուսոյ նշոյլ մը, որ սակայն խարուսիկ էր, աւանդ:

Յունիս 11, Բշ. գիշեր, երբ շուրջն առած էինք, թերեւս լաւագոյն վիճակի մէջ, հանդարտ խօսած պահուն, աչքերն յանկարծ լեցուեցան, հառաչանքով մը փաթթուեցաւ ինձ, և արցունքները խաղաղիկ կը թափուէին կուրծքիս վրայ. ո՛հ, սիրտիմանաց խօսքեր արտասանեցի, այլ նա ուժաթափ, ողեսպառ ինկաւ բարձին վրայ: Նոյն միջոցին սիրայօժար ընդունեցաւ եկեղեցւոյ Սբ. Խորհուրդները: Տօքթ. եղբայրը բռնած էր բազկերակը, լոբիկ և խորհրդաւոր. կարծես աստուածային վսեմութիւն մը պատած էր սենեակն: Յանկարծ կոծով ուռուցեալ, կրծոցը վրայ նետուեցաւ Տօքթորը... ո՛հ կարապետ ոչ ևս էր:

Ձեմ ուղեր և չեմ կարող նկարագրել մեր ցաւը, լացն ու սուգը: Նա հետը կը տանէր մեր բոլոր խնդութիւնը, մեր բոլոր յոյսը:

Յունիս 13 Դշ. առաւօտ, դժբաղդ երիտասարդին յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Գատըգիւղի Ս. Լեւոն եկեղեցւոյն մէջ, ի ներկայութեան հայ և օտարազգի ամէն դասակարգէ հոծ և ընտիր բազմութեան մը, և մարմինն աւանդուեցաւ ի հող գիւղին ազգային գերեզմանատան մէջ:

Յետագարձ ակնարկ մը կը ճմլէ սիրտս և աղի արտասուք կը խլէ բիրերէս: Ո՛հ, երբ Տօքթոր եղբայրս Յովհաննէս փարեցաւ Կարապետիս, որուն սիրտն այն ինչ դադրած էր բաբախելէ, գոգցես սգաւոր փունջ մը կազմեցին զոյգ վեհ հոգիներ՝ և քիչ միջոցաւ նա ալ, հաւատարիմ իւր պատուոյ խոստման՝ և հիմնապէս զո՛հ իւր ընտանեկութեան, լքեց այս ունայն աշխարհն, երիտասարդութեան ծաղկին մէջ թառամեալ, ինկաւ ամայի և հեռաւոր օտարութեան մէջ... Իսկ մայրիկը, կին վշտաշարչար, չդիմանալով այսքան և դեռ բազմաթիւ ընտանեկան աղէտից, նա ևս լիջաւ ի հող մահու, ի 5 Ապրիլ, 1910:

Այժմ, մինչ նստած՝ ոչ չատ հեռու այն տունէն ուր դժբաղդ բանաստեղծն իւր հոգին աւանդեց, դողդոջուն ձեռքով այս տողերս կը գրեմ, ծաղկատի դուստրս և երեք փոքրահասակ մանուկներս զիս շրջապատած՝ իւրաքանչիւրն անուամբ գոնէ՝ անուշիկ մայրիկիս, զոյգ ողբացեալ հարազատացս և բանաստեղծին սիրական՝ քերովբէացեալ Լեւոնիս ցաւերը դոյզն ինչ կ'ամոքեն սրտիս մէջ:

Ո՛վ, մեր սրտէն անբաժան սիրելիներ, հանգչեցէ՛ք ի խաղաղութեան: Օրհնեալ ըլլայ ձեր յիշատակն, և ձեր արդար հոգիները բարեխօս ըլլան մեզ համար... ցտեսութիւն յերկրին:

ԳՐԻԳՈՐ ՈՍԿԵԱՆ

Ֆեհեր-Պաղչէ, 20 Հոկտ. 1910

Ի ՄԱՀ

ԱԶՆԻԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐԱԳԻՏԻ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՈՍԿԵԱՆ

Տըխուր երգերով՝ մահուան օրօրներ
Բերիր հասուցիր կենացըդ թելեր
Մինչեւ ի յայս կէտ՝ դուռ գերեզմանին,
Ի մուտս անել մեծ մընաշխարհին:

Երբէք մի զուարթ երգ չելաւ զըրչէդ,
Վաղահաս մահուդ կարծես թէ զուշակ՝
Անուշ մեղեդիք դիւրագգած սըրտէդ
Բըղխեալք անդադար՝ զիշերներըն ցայգ:

Սիրոյ կարօտով, կենաց տաղտուկով,
Տըխուր ըզգացմամբ վարակեալ համակ,
Սըրտի բարախմամբ. աչաց արցունքով՝
Յուզեալ, ոռոգեալ՝ գոլտրիկ մի էակ:

Մաղձոտ շուսնեկին, թառամեալ վարդին
Ոգի սիրատարի, հովի պէս թըռար,
Լուսոյ երեսէն փութով փախչողին
Քաղցրիկ երազի նըման ցընդեցար:

Ոչ մօր խանդակած խընամբ յորդառատ,
Եւ ոչ անձնըւէր եղբարց հարազատ՝
Մեծ զոհողութիւնք՝ անդարման քո ցաւ
Կարացին բուժել՝ եղեր մահազրաւ:

Այն անգութ դահմին որ ոչ խընայէ
Մեծին ու փոքրին, զազնիւն հանճարեղ,
Գեղեցիկն ու՛րնտիր՝ մանգաղովն հընձէ,
Տալով հարուածներ սրտից սիրագեղ:

Այդ զիր ճակատուդ զըրեալ ի յաստեղս՝
Որոց պըշուցեալ կայիր ժամերով
Եղեալ մըտախոհ սրտիդ բերմունքով
Մուծ յաւիտենին յայդ աղօտ կանթեղս:

Ո՞ւր արդեօք գնացիր, յո՞ր բոյլըս հանգչել,
Ա՛հ, ոչինչ է մահ թէ չէր բաժնու ել
Սիրեցեալ եղբարց եւ մօր մը զըրկէն,
Ի՞նչ անկեղծ մըտերմաց զըրագէտ դասէն:

Որք ըզբեզ ողբան ի ծաղիկ հասակ
Քաղեալ տարածամ, եւ ըզբօ վաստակ
Գընահատելով՝ զարուց ոսկեղէն
Սըրտիւ եւ զըչաւդ արժանի դասեն
Ղոսկեանդ Կարապետ:

1901 Յունիս 13/25

(Ս.Ճախպ)

ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԵՂԻՍ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆԻ

29 Փետրուար 1892 ին առ բանաստեղծն ուղղած

նամակեն ֆաղուած (Անսխալ)

Բագնալիկային մէջ Առ Մայր իմ հնչեակդ, այո՛, սիրելի՛դ իմ Ոսկեան, զքեզ ազգային առաջին քերթողաց կարգը կը դասէ. բովանդակ անձդ՝ քու այդ բանաստեղծութեան մէջ է. չորեքտասան այդ տողերու մէջ, գերազանցօրէն խորազգաց, տեսլականօրէն փափուկ, անհաւատալի կերպիւ պարզ. այդ ներքին հոգեյատուկ առաւելութեանց վրայ յաւելլ յանգաց հարստութիւնն, Հայ Պանվիլյին՝ Աղեքսանդր Փանոսեանին՝ արժանի: Գիւտ այդ հատուածոյդ մէջ ալ չը կայ. հասարակաց տեղիք եւեթ բանաստեղծական: Սակայն, որպէս կը գրէ Պաիւնըդիէն, միթէ գիւտ կա՞յ Լամարգիւնի Լիճին մէջ, որ դարուց ի դարս պիտ' ոգուի եւ պիտ' երգուի: Գիւտ կա՞յ Մենաստանի Կոյսին մէջ, որ Մապիսի բոլոր ընթերցողաց հոգիէն խեց ո՛չ մի միայն հիացման ազաղակներ:

Բուրաստան Մանկանցի գլխաւոր բանաստեղծ խմբագրոց մին եղար: Երկրագունն ալ հրատարակեց տաղերէդ: Բագնալիկայ ու Պասկեր հանդէսներն յօժարակամ քնարիդ արձագանգներուն համար կը բանան իրենց էջերը: Հիւանդութեանդ մէջ քերթութիւնը սիրտինք մ'եղաւ քեզ. կը հաւատամ որ ազգային գրականութեան համար ալ փառք մը պիտի լինին քերթուածներդ, անոնք մանաւանդ զորս պիտի յօրինես, որոնք պիտի հաւասարին Բագնալիկայի հնչեակիդ, որոնք պիտի գլեն գերազանցեն իսկ զայն:

Ես մեծապէ՛ս գնահատող այդ զգայալդու կամ զգայատու բանաստեղծութեան՝ ում անձնատուր ըլլալ կը թուին այսօր յերոպա բանաստեղծք առ հասարակ. սիրահար եմ քնարերգակ եղերերգակ բանաստեղծութեան, սրտէն բղխող ու սրտերու մէջ ծաւալող բանաստեղծութեան, որ զգայարանք չունի, որ զգայարանքներդ կը թմրեցնէ, որ արտեւանանցդ եղերքներէն, թարթիչներուդ ծայրերէն կայլակներ կ'առկախէ՝ որոյ հուրն այտերդ չեն զգար — անքան ներգորաբար կը զգայ սիրտդ ու կը բարախէ. անքան բանաստեղծութեան՝ կ'ըսեմ՝ որ դէպ ի նիւթն զքեզ ձգելու տեղ, մօրու. նիւթէն չըթուէքդ կը ստնահատէ եւ բնամայր աստուածամայր Աննիւթին ստինքներէն վար կը կախէ տեսլածարաւ հոգեակդ: Եւ սնա՛յ այդ բանաստեղծութեան կոչուած ես դու, սիրեցեալդ իմ բանաստեղծ:

ՆՈՅՆ ՀԱՆԳՈՒՑԵԼՈՅՆ ՕՐԱԳՐԷՆ ՔԱՂՈՒԱՄ (ԱՆՏԻՊ)

10 Յունուար 1893

Երեկ գիշեր միայն Տ...ը, իսկ այսօր միայն Կարապետ Ոսկեանն ունեցայ հիւր: Ահաւասիկ տղայ մը հազուագիւտ, հակապատկեր Տ...ին. լուրջ՝ որքան սա թեթեւ է, աղնուական՝ որքան սա հասարակ է մերթ: Հիացում միայն ունեցած եմ յաւէտ Կարապետ Ոսկեանի վարքին համար. հիացում իւր մէկ հնչեակին համար՝ զոր Բագնալիկայ հրատարակեց, գերազանց արուեստի մը գործ՝ քանդի բնաւ արուեստն զգալի չէ այդ հատուածին մէջ ոյր ընթերցմամբ ամէն ծնողասէր որդի պիտի ըսէր. «Ես ալ կրնայի գրել այս ոտանաւորն», որպէս սովորաբար կ'ըսենք երբ Լաֆօնդէնի հրաշակերտները կարդանք: Իւր բանաստեղծութիւններէն ոմանք՝ որպէս իմ բանաստեղծ-

ծութիւններէս շատեր՝ տխուր տղայոց նման իրեն հարցը-
նելու երեւոյթն ունին. «ընդէ՞ր ամուսնացար... մու-
սային հետ»:

Յորմէ հետէ բնագրէն Լէօբարտի կը թարգմանէ,
համակրութիւնս առ Ոսկեան այնպիսի զգացման մը փո-
խարինեցաւ՝ զոր արտայայտելու բառ չեմ ճանչնար մեր
լեզուին մէջ. երբ երկու հոգի, երբ երկու տառապեալ
հոգիներ, կը յարին բանաստեղծի մը որ տառապանքն
երգած է գերազանց քնարերգութեամբ, ի՞նչ կը կոչուի
այն զգացումն որ զմեզ կը չարչարէ, երբ այդ երգոց
ընթերցման պահուն վնասէնք մեր շուրջն էակ մը՝ որ
մեզ այդ երգոց հեղինակը ներկայացնէ: Երբ Լէօբարտի
վերլինութեամբ ֆրանսական թարգմանութեանը մէջ, կը
զգամ այդ զգացումն որ բառ չունի. կը վնասեմ Կա-
րապետ Ոսկեանը, կը տենջամ որ սենեկիս սեմոց վրայ
նոյն պահուն երեւնայ, ապերազանքեալ գերագոյն եր-
գիչն իմ աչացս ներկայացնէ, կարդալով Լէօբարտի բնա-
գիրն, հազով ընդհատելով ընթերցումն, և և տենդա-
վառ ճակատուն ցոլացմամբ լուսաւորելով — մահու վրին
խօսեցեղոյն՝ տղոյն Լեօքարտիս էջերն, և իւր ձայնը, և
իւր հայեացքն, և իւր հոգին նուաղելով՝ հալելով բանաս-
տեղծութեանց մէջ ու նոյնանալով անոնց:

— Երբ Մօտա կ'երթայի՝ Զ... իս հանդիպելու հա-
մար, յաճախ այդ նուրբ բանաստեղծն հոն կը գտնէի:
Իւր ծանրաբարոյութիւնն ուսիս վրայ, սրտիս վրայ գոգ-
ցեա կը ծանրանար... Իրեն հանդիպիլ՝ հոգիիս համար
պէտք մը դարձաւ հուսկ ուրեմն: Զ... ս աչքիս լոյսն
էր, սրտիս սէրը. անոր կը նայէի, անոր համար կը հա-
ռաչէի. սակայն հոգիիս մթնոլորտն ի Մօտա՝ այդ բա-
նաստեղծն էր: Զ... իս քով՝ որ գեղեցիկն էր, վսեմն
էր Կարապետ Ոսկեան...:

4. ՈՍԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երիտասարդ բանաստեղծ մը, սիրելի աշխատակից մը
հոգին յանձնեցինք, Կարապետ Ոսկեան, որ դեռ երեսուն
տարու չի կար, երկար ու տառապաղին հիւանդութենէ
մը ետքը, մեռաւ երեքշաբթի օրը, Դատրդիւղ, մօրը
գրկին մէջ, — մօրը որուն կ'ուզէր իր վերջին ոտանա-
ւորը, Պատրաւի, այս էջերուն մէջ հրատարակուած քանի
մը ամիս առաջ. —

Մա՛յր իմ, ո՛հ մա՛յր իմ պաշտելիս,

Սուս ե եղև սեռն աղջկան,

Այլ խաբող, չեղուն դուժման.

Դո՛ւն, միայն դո՛ւն կը սիրես զիս,

Պետրոս Դուրեանին պէս, ինքն ալ՝ մահուան դան-
դաղ բայց անողոք մերձեցումը չգալուն՝ վարդ լոյս դէմքի
մը փոխուած կը տեսնէր մօրը չոր ու վշտահար դէմքը
և իր երբեմնի սիրած զիրգ փափուկ ձեռքերէն աւելի
կակուղ կը գտնէր ոսկրուտ մատները մայրենի որոնք կը
հովահրէին իր այրած ճակատը:

Բանաստեղծ մըն էր, Կ. Ոսկեան, բառին բովանդան
առումովը, համակ զգացում, համակ ներդաշնակութիւն,
որ սրտերուն կը խօսէր: Երկար քերթուածներ չի գրեց
բնաւ. կարճ երգեր էին իր ոտանաւորները, ուր առանց
բնաւ մեղանչելու արուեստին է՛ն նրբին կանոններուն
դէմ իսկ՝ գիտէր բնականութիւն դնել, ուր ճիգը — եթէ
երբեք կար — չէր մատնուէր բնաւ, ընթերցողը կամ
ունկնդիրը թողլով անոյշ ջուրի մի կարկաշին տպաւո-
րութեանը տակ: Քանի՛ քանի՛ աղջիկներ տեսեր եմ որոնք
Ոսկեանին ոտանաւորները մատուցելի պէս կը պահէին
իրենց կուրծքին վրայ, ու գոց ըրած՝ կ'արտասանէին

մեղեդիի մը պէս: Որովհետեւ, անբիծ ու մաքուր էր սէրը զոր կ'երգէր նա, կոյս հոգիներու սէրը, — թանկագին գոհարի մը պէս հաղուազիւտ, հիմակ, աւա՛ղ — և անոր համար սքողուած, գրեթէ անծանօթ մնաց միշտ ինքն ալ, իր ժամանակէն չա՛տ յառաջ եկած անցած բանաստեղծի մը գաղափարը տալով հեռուէն իր վրայ: Գրագէտները սակայն, ճշմարիտ գրագէտները, անո՛նք որ անխառն հաճոյք մը կը զգան ամէն անգամ որ նոր տաղանդ մ'երեւան կուգայ, առաջին օրէն գնահատած էին անոր բնածին կարողութիւնն իրր բանաստեղծ, — երբ գեռ աղուամազ պատանի, քանի մը քառեակներ տուաւ հրատարակութեան, սրտադրո՛ւի ու երկչոտ:

Իր մահուան գոյժին առաջին տպաւորութեան տակ գրուած այս տողերուն մէջ կարելի չէ ուսումնասիրութիւնն ընել իր գրական գողտրիկ արտադրութիւններուն, որոնց մէջ արձակն ալ իր տեղն ունի, և իր կենսագրութիւնը տալ, — ուսումնասիրութիւն ու կենսագրութիւն որոնք ընդարձակ էջերու չեն կարօտիր արդէն: Հայ-Հռոմէական ծանօթ ու պատուաւոր ընտանիքի մը զաւակ, կարապետ Ոսկեան՝ լաւ դաստիարակութեամբ մը օժտուած՝ քարտուղարի պաշտօն մ'ունէր Անատոլուի երկաթուղւոյ Վարչութեան մէջ, Հայտար-Փաշա: 1900 օգոստոսին անկողին ինկաւ, թոքատապէ բռնուելով, — պրջրոտ կնկան մը պէս խաբեպատիր այդ հիւանդութենէն որ յուսալից կը պահէր ու միանգամայն կը չարչարէր զինքը, մինչև որ տարին չի բոլորած՝ տուաւ անողոք հարուածը:

Ահա՛ իր բոլոր կենսագրութիւնը:

Գրական ու լրագրական հրապարակին վրայ, իրր բանաստեղծ, այնքան սիրուն արտադրութիւններ ունեւնալով հանդերձ, օր մը երբեք գովուած, ծանօթացուած չէր. զինքը գնահատողներէն քիչեր կը ճանչնային զինքը

անձամբ, ու ո՛չ մէկ զրոյրի մտքէն անցաւ ընաւ, — պէտք է խոստովանիլ, — յօդուած մը նուիրել իրեն, պատուոյ յիշատակութիւն մ'ընել՝ նորերուն վրայ խօսուած ատեն, երբ «արժեմն ու չարժեմ»ը, երեկուան դպրոցականը ու վաղուան զրոյր գլխու պտոյտ պատճառելու աստիճան խունկ ու մոմ կը ծխեն իրարու, զիրար կը փառաբանեն, այդ խնկարկութեանց ու փառաբանութեանց չմասնակցողներուն հասկնով լուտանքի ու նախատինքի առատ բաժին մը: Ու հիմայ, գրասեղանիս առջև տեսնելով իր սեւածիր մահազղը, խղճի խայթ մը կ'ունենամ իմ մասին կատարած չըլլալու այդ սրտաւկանութիւնը դժբախտ երիտասարդին կենդանութեանը, գէթ հիւանդութեանը օրերուն, ինչ որ հոգեկան մխիթարանք մը ըլլար թերեւս իր մարմնական տառապանքներուն մէջտեղ:

Մասիսի մէջ էր որ ամէնէն աւելի երեւցան իր ոտանաւորները, իրր տասը տարիէ ի վեր, մինչ Արեւելք կը հիւրընկալէր իր արձակը, յաճախ նորավէպի ձեւին տակ: Իր երեւումը այնպէս յուշիկ ու անդգալի եղաւ լրագրութեան մէջ ինչպէս իր անհետացումը աշխարհէս: Այս փետրուարին, առանց տեղեկութիւն ունենալու իր հիւանդութենէն, նամակ մը կ'ուղղէի իրեն, հարցնելու համար թէ ինչո՞ւ չի շարունակեր իր աշխատակցութիւնը Մասիսն ուր ամիսներէ ի վեր չէր երեւցած իր անունը: Պատասխանը ստացայ քանի մը օր վերջ, կապար գրիչով ու գողգոջուն մատներով գրուած, անկողնին մէջէն: Ապրելու իղձին ու մոռնելու երկիւղին միջև մաքառող հոգիի մը զգացման տենդոտ մէկ արտայայտութիւնն էր այդ մտերմական գիրը զոր կ'ընդօրինակեմ այս տեղ:

Զորեկշարքի, 21 Փետրուար 1901

Ազնիւ բարեկամ,

Այս առաւօտ ստացայ ձեր նամակը որ Փետրուար 17 թուականը կը կրէ:

Եօթն ամսէ ի վեր կը տառապիմ սաղլըճանէ ու bronchite է, և չեմ կրնար պաշտօնատեղիս երթալ:

Պարզ հարբուխով մը սկսաւ, ու բոլոր աշունն ու ձմեռը անկողինս կապեց զիս: Հիմայ երկու շաբաթէ ի վեր հազիւ քիչ մը շունչ առնուլ սկսայ այդ սաղաթէլական սաղլըճանին կրկնումներէն. բայց դեռ այնչափ տկար եմ որ ձեռքս կը դողայ այս տողերը գրած ատենս:

Կը ցաւիմ որ դեռ քանի մը ամիս պիտի չկարենամ կանոնաւորապէս շարունակել Մասիսին աշխատակցութիւնս, ու ատեն ատեն պիտի երեւամ հոն, ասուպի մը պէս:

Բայց յոյսս մեծ է զարնան վրայ, ու բժիշկներս ալ, որոնցմէ առաջինը եղբայրս է լարիբաղդաբար, նոյնպէս կ'ապահովցնեն զիս, որ աղուոր օրերուն հետ պիտի կազդուրուիմ ու պիտի վերստանամ առողջութիւնս:

Առ այժմ անկողնէս կը խաւրեմ Ձեզ ոտանաւոր մը որուն տպաւորութիւնն ալ շատ որոշ է արդէն:

Յուսամ թէ ժամանակուան մը համար ներողամիտ պիտի ըլլաք ինձ, սպասելով լուսայոյն օրերուն:

Ընդունեցէ՛ք սիրոյ ուշոյններս, ու կ'աղաչեմ ողջունեցէ՛ք նաեւ իմ կողմանէս մեր սիրելի Արամ Անտոնեանը:

Ձերդ

Կ. ՈՍԵՆՍԿ,

Գարնան աղուոր օրերը վերադարձան, բայց բանաստեղծը չի վերստացաւ իր առողջութիւնը, ինչպէս կը յուսար, և ամբան առաջին տապերուն՝ կը թռչնի գունատ

վարդի մը պէս ու կը հալի մոմի մը պէս: Իր հիւանդաբոյր նամակին հետ զրկած ոտանաւորը Պասրանկն էր, մահաբոյր քերթուածիկ մը զոր այսօր իր գոցուած գերեզմանին առջև կարելի չէ անդամ մըն ալ կարգալ ու չարտաստուել:

Հիւանդ պառկած եմ ցեղրահար

Լեցուն ճակաջրս ֆրսիկով.

Յաւերու կրակ անկողնիս տոյ

Կը հըսկէ դեմք մը չոր, նիհար:

Ձեռք մը ջըղուտ, ասեմ ասեմ

Կը սեղմէ ձեռքս տոյրոյ

Մարմինս ամբողջ կը ցնցէ դող,

Ու ցընորք միտքս կը պասեմ:

Խեղճ Ոսկեան: Դեռ անցեալ տարի, այս ատեն, առողջ ու կայտառ, ամառնային արձակուրդէ մը օգտուելով, խմբագրատուն այցելեց — առանց գիտնալու թէ վերջին արձակուրդն էր զոր կը վայելէր ու վերջին այցելութիւնն էր զոր կուտար մեզի: Շէն-չող տղայ մըն էր մինչև այն օրը, իր զուարթ խօսակցութեամբը լեցնելով մեր աշխատութեան լռիկ ու հանգարտիկ խուցերը ուր գլուխնիս կախ կը գրէինք. անեցի մըն էր ինքը մեզի համար, ինչպէս ամէն սիրուած աշխատակից, ու չէր խանգարեր մեզ բնաւ. բնդ հակառակը: Այն օրերուն մէջ, եթէ չեմ սխալիր, Դաւիթ Սարգիսեանին որբերը ու այրին հանրային կարեկցութեան առարկայ դարձած էին, և Ոսկեան, ինքնաբեր ազնիւ մտածումով մը՝ տունէ տուն պտտելով Գատրգիւղ, գումար մը հաւաքած ու բերած էր, որ Արեւելիի Տնօրէնութեան միջոցաւ յանձնուեցաւ իր տեղը: Առանց ճանչցած ըլլալու այդ դաւառացի պատուական ուսուցիչը, խորունկ դառնութիւն մը զգացած էր անոր մահը իմանալով, և ուզած էր բան մըն ալ ինքը ընել:

Այս պզտիկ պարագան ցոյց կուտար թէ երիտա-
սարդ բանաստեղծին սիրտը կը համապատասխանէր իր
գրչին — երկուքն ալ փափուկ ու զգայուն: Տեսքով,
երեւոյթով ալ կը մարմնաւորէր բանաստեղծի այն տի-
պարը զոր քիչ շատ ամէնքս կ'ունենանք մեր մտքին
մէջ, հակառակ մեր կրած յուսալիցութիւններուն՝ երբ
առաջին անգամ կը հանդիպինք ծանօթ պուէտի մը որ
կոկիկ քաղաքացիի մը երեւոյթն ունի, առանց բնաւ
տարբերելու առեւտուրի ու գործի մարդէն: Վաղամու
Ռսկեանը, ընդհակառակը, կենդանացած հին քոռպա-
սուռի մը գէմքը կը ներկայացնէր, իր արուեստագէտի
լայնեզր գլխարկովը, մինչեւ ուսերուն մօտեցող սև երկար
մաղերովը, բաղդին ձգուած իւր մօրուքովը ու երազուն
աչքերովը: Քնար մը միայն կը պակսէր իրեն՝ պատ-
րանքը կատարեալ ընելու համար:

Ու այս ամէնը, ո՛չ թէ ձեւացումի համար, այլ ան-
դիմադրելի հակումով մը բնական խանդավառումով մը
որոնք բանաստեղծ կը պահէին զինքը մինչև իր կերպա-
րանքին մէջ, որ աւելի համակրելի կը դարձնէին զինքը:

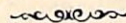
Իր արուեստագէտի սիրուն գլուխը ու իր երիտա-
սարդի գեղեցիկ հասակը շատ կանուխ հանգչեցան գերեզ-
մանին մէջ, ուր գէթ մօրը հետ մէկտեղ կ'ուզէր երթալ,
ինչպէս արցունքով կը զրէր հիւանդութեան օրերուն
ուրուագծած մէկ ոտանաւորին մէջ, զոր խմբագրատան
անտիպ ձեռագիրներուն մէջէն հանելով՝ կը յանձնեմ
տպագրութեան Մասիսի այս թիւին մէջ, իրրեւ վերջին
յիշատակ մը վաղամու բանաստեղծին:

16 Յունիս 1901

ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

«Մասիս» Շաբաթաբեր 1901, Թ. 374

ԿԱՐԱՊԵՏ ՈՍԿԵԱՆ

Չորեքշաբթի, 13 Յունիս, սև հողին յանձնեցինք
Կ. Ռսկեանը, այնպիսի տարիքի մը մէջ ուր կեանքն
այն ինչ կը սկսի բեղմնաւորիլ: Որքան իր մատղաշ հա-
սակը, այնքան ալ իր ընտիր ձիրքերն են որ շատերուն
սիրտը արիւնոտեցին՝ կեանքի սեմէն այսքան տարածամ
անցնելուն համար: Լոյս՝ իր մօրկան աչքին, սիրակցորդ
անգամ իր ազնիւ ընտանիքին, շատերուն բարեկամ
թանկագին, պատուաբեր անհատ համայնքին, սիրող ու
մշակող գրական անդին, Կարապետ Ռսկեան այս ամէնը
կարօտի մէջ թողուց և ամէնուն կարօտով ըստուեցաւ
առ յաւէտ: Ասոր համար էր որ սրտազեղ մեծարանքով
ու թախծուն սրտով հետեւեցանք իր դադաղին ու ազ-
գին ամէն դասակարգէն պատիւներ ու պատկներ ըն-
ծայուեցան իր քաղցրիկ յիշատակին, որոնց իսկապէս ար-
ժանի էր ու շատ աւելիքն ալ: Դամբանականներու
պէտք չունէր, և ի՞նչ պիտի ըսուէր իր ցուրտ դադաղին
վրայ՝ աւելի՛ քան այն կսկիծն ու մօրմօք որ կը խորո-
վէր ամէնուն սիրտն ու հողին: Խօսքի պէտք կա՞ր մի-
թէ՛ նկարագրելու համար այն սրտակեղեք սարսուռը
զոր իր մեկնումը կ'առնէր կը ներազդէր անոնց որ հոն՝
իր մահաբեմին չուրջն էին և շատ աւելի ստուարաթիւ
բարեկամներու՝ որոնց գեռ չէր հասած չարաշուք բօթը:
Իր հարազատներուն հեկեկանքն ու կոծը աղետարչ՝
վայրկեանէ վայրկեան կը յուզէին, կը ցնցէին յուզար-
կաւոր թափօրին հետեւողները և ամբողջ Բագկեդոնը՝
Մօտայէ մինչև Եկեղեցի և անկից ալ մինչև գերեզ-
մանատուն:

Այդ երկարատեւ զնացքին մէջ, ամէն տուն սուգ

առած էր կարծես ու ամէն սրբաւայրեր իրենց զանգակներու զօղանջով անձնիւր թաղի և հասարակութեան վշտակիր զգացումներուն կ'ըլլային թարգման: Զի ամէնքը բարեկամ ու համակիր են Ոսկեան ընտանիքին, անոր մէջ տեսնելով նախանձելի օրինակ մը եղբայրական միաբանութեան: Ղի ամէնքը զովասանք մը ունեցած են միշտ իրենց չրթունքին վրայ, տեսնելով այդ բազմանգամ բարեկիրթ ու ազնիւ գերդաստանին եօթնեակ զաւակները, սիրակցորդ եղբայրները որ, միեւնոյն յարկին տակ, միասիրտ, միամիտ՝ կ'ըմբոշանան խաղաղիկ կեանքի մը վայելքը զոր ահա կը դառնացնէ, աւա՛ղ, այս անգարմանելի՝ անմոռանալի կորուստը:

Գրական գեղարուեստական տաղանդով ու ձիրքերով օժտուած եօթը հարազատներ, իրենց հմտութեան ու լեզուագիտութեան չափ, բարեբարոյ կեանքով ալ ամէնուն մեծարանքին եղած են արժանի. և ողբացեալ է. Ոսկեան ոչ նուազ ծանօթ ու համակրելի եղաւ ազգին լրութեան՝ իր բանաստեղծի ու գրագէտի համբաւով: «Բուրաստան Մանկանց»ը եղաւ նախընծայ հիւրընկալողը իր գրութեանը: Յետոյ «Բիւրակն»ի և «Մասիս»ի մէջ գնահատուեցան իր քնարերգական ձիրքերը: Գողտրիկ զգացումներն ու ոճը, զորս ժառանգած էր Վենետիկի գրական դպրոցի հին թէ նոր արտադրողներէն, մայրենի լեզուին նախանձայոյզ գործունքն ու պաշտումը՝ իր գրչին տուած էին ճաշակի ազնուութիւն և փափկութիւն՝ որոնց շնորհիւ արտադրեց այնքան զգայուն քերթուածներ՝ մեծ մասամբ անտիպ: Իր արձակ գրութեանը, հուսկ ապա, երեւցան «Արեւելք»ի մէջ, նորավէպերով և գրական թէ ազգային նիւթերով որոնց մէկը՝ մանաւանդ՝ իր սիրական գաղափարներուն և գովանի զգացումներուն բարացուցական հայելին էր

և որ անշուշտ ամէնէն անոյշ յիշատակներէն մէկը պիտի մնայ: Կ'ակնարկեմ այն յօդուածին՝ որով Կարապետ Ոսկեան կ'առաջարկէր ձուլել միացնել ազգ. վարժարանները հայ հասարակութեան երեք հատուածներուն մէջ, և ասով բնատոհմիկ դաստիարակութեան՝ մայրենի լեզուի զարգացման նպաստել:

Այսպիսի ազնուական զգացումներով օժտուած պարմանի մըն էր ողբացեալ Ոսկեան, որուն յիշատակին նուիրել այս քանի մը տողերը՝ հաճելի թէեւ չափ տըխուր պարտք մը կը համարիմ, մաղթելով որ այդ ձիրքերն ու զգացումները, այդ շինիչ գաղափարները ու սիրտարար օրինակները տճին ծաւալին մեր մէջ և օրհնութիւն բերեն Ոսկեանի անմոռաց յիշատակին:

«Արեւելք» քիւ 4665

ՍՄԱՍՏ ԴԱՆԹԵԱՆ

Բանաստեղծին վրայ՝ մահուան առթիւ գրուածները տեսնել. —

«Մէծմուսյի Ախպար» 1901, թիւ 3841.

«Ճէրիտէի Շարգիյէ» 1901, թիւ 4867.

«Արեւելք» 1901, թիւ 4660.

«Բաղմալէպ» 1901, Յուլիս.

«Արեւելեան Մամուլ» 1901, Յուլիս:

ՅԱՆԿ ՆԻՒԹԵՐ ՈՒ

Յառաջաբան (Սիպիլ)	5
Կենսագրական ծանոթութիւնք (Գրիգոր Ոսկեան)	9
Ի մահ ազնիւ երեսասարդ գրագիտի Կ. Ոսկեան (Է. Եսայեան)	15
Հանգուցեալ Եղիա Տեմիրճիպաշեանի մեկ նամակն Բաղնաթ	18
Նոյն հանգուցելոյն Օրագրեմ Բաղնաթ	19
Կ. Ոսկեանի յիշատակին (Տիգրան Արփիարեան)	21
Կարապետ Ոսկեան (Սմբատ Դաւթեան)	27
Աղոթք	40
Ամպերն ի՞նչ օգուտ ունին	54
Աշնան հովեր.	81
Աշուն	49
Անունդ	164
Անունդ	183
Անուրջք	167
Առ թոյնիկ	141
Առ շուսին	146
Առ ձիւն.	85
✓ Առ մայրն իմ.	100
✓ Արձագանգ	130
✓ Արշալոյս.	91
✓ Ախոր	134
✓ Գաղտնիք.	111
Գաղտնիք	157
Գարնանային պար մանկանց.	42
✓ Գարնան վարդեր	115
Գարուն.	76
Գարուն (վերադարձ)	97
✓ Գինի՞ք քե սեր	120
✓ Գիշեր	132
✓ Գիւղային գերեզմանատունը	60
Եղբայրութիւն	45

Երգ.	66
Երգ մօր.	56
Երկու պատկեր	78
Երուանդ Յովհաննէսեանի գերեզմանին վրայ	169
Զոհ	137
Ընդ միշտ	189
✓ Իմ երգս.	129
Իմ երգս.	138
Իրիկուն.	174
✓ Ի չմաղ գիշերի	81
Լեւոնիս	165
Խաբուած սիրտ	176
✓ Ծաղիկն հոգւոյս	116
Կարօտ արտիս	135
✓ Կիւն.	119
✓ Հանգիստն հոգւոյս.	122
Հիւանդ աղջիկը	70
Հնչեակ	162
✓ Հրաժեշտ.	109
✓ Զմեռ սգաւոր	127
✓ Մահ կուսին.	88
Մահ պատանւոյն	78
Մայրական գիրկ	185
Մանուկն.	51
✓ Մի՛ սիրեր զիս	123
Մոռացում (Սիրերգ)	180
✓ Մութ գիշեր	112
Մութին մեջ	139
Յարութիւն (Յ. Լեւոնյանի)	101
✓ Յիշատակ	65
Յիշատակ	172
Յիշատակ եւ կսկիծ	68
Յիշատակ մը (Հնչեակ).	148
Յիսուս	37
✓ Նախազգացում	125
Նայումսիդ	178
Ողջոյն	160
Որբունիւն	33

Ուղերձ	143
Ուղևորն (Հնչեակ)	150
Պատրանք	187
Պարկեշտութիւն	63
Սիրոյ երգեր.—Բաղձանքս	154
Սիրս	156
Սոխակ, աստղ եւ վարդ (առակ)	47
Վախճանը	145
Վայրն հանգստեան	87
Վերջին քաղձանքս	158
✓ Վերջին խոստումը	113
✓ Վերջին տերեւ	95
Յայգերգ	152
Յայգերգ	182

ՍՐՏԻ ԺԱՄԵՐ

ՈՐԲՈՒՀԻՆ

ԸՄՐԱՆ առաւ է լըռին,
Զիւնն ամէն կողմ է ծածկեր,
Թռչունք չերգեն յանտառին,
Դաշտերն աւեր են դարձեր:

Տերեւաղուրկ թըփոց շուրջ
Թիթռունք չառնուն ելեւէջ,
Եւ վըտակին ալ մրմունջ
Զի լսուիլ լուռ հովտին մէջ:

Բրուրք չունին դալարիք,
Լրճակին դէմքն է սաւեր,
Պուրակն անմարդ, անծաղիկ՝
Կարծես ի սուգ է մըտեր:

Բայց ամայի, խաղաղիկ
Անտառին մէջ առանձին,
Մանկահասակ մէկ աղջիկ
Հեծէր ու լայր սղբաղին:

Յուրտ հովին դէմ կատաղի
Լաթ էր հագած ծակծրկոտ.
Մէջքը կապած մէկ դօտի,
Ոտքերը մերկ, արիւնոտ:

Դէմքն արտասուաց մէջ թէև,
Ժրպտէր օրուան պէս գօրնան.
Մաղերն աղւոր ու սևի սև.
Հովը սրփռէր ցիր ու ցան:

Աչքերն յառած դէպի վեր.
Ձեռքերն իրար անցուցած,
Նուաղեալ ձայնով կը գոչէր.
«Դըթա՛ ինծի, ո՛վ Աստուած:

«Որք եմ, չունիմ ես ծընող,
Ո՛չ քոյր, եղբայր, ո՛չ պաշտպան.
Ամէնքն իջան ի սեւ հող,
Զիս ձըգեցին լալական:

«Շատերու դռան առի ձեռք,
Բանալ անգամ զըլացան,
Դուրս հանեցի սրտիս վէրք,
Լացի, անխոյժ երեւցան:

«Ջրրի գործել ուղեցի,
— Դընա՛, տրկար ես, ըսին.
Մուրալ հարկ էր, մուրաղի՛.
Պատառ մը հաց չի տուին:

«Երկու երկար գիշերներ
Հոս ձիւնին վրայ անցուցի.
Քար մը զլխուս տակ տուր,
Յուրտէն թմրած ու նօթի:

«Բայց, կը յիշեմ, երբ անխօս
Մայրիկս ինէ բաժնեցին,
Ի՛նչ մեծ յոյսեր, ո՛հ, տխո՛ս,
Ի՛նչ խոստումներ ինձ տուին:

«Արդա՛ր Աստուած, դո՛ւ միայն
Ինձ մընայիր ապաւէն,
Բաւ արցունքներս թափեցան,
Զայնըս լրսէ՛ երկրնքէն:

«Եթէ բոլոր կեանքս այսպէս
Պիտի սա՛նի արցունքով,
Դո՛հ եմ այսչափ ապրելէս,
Զիս ալ երկինք ա՛ռ չուտով»:

Եւ իր անհուն սիրովն զմեզ սատանին
 Թափարդներէն փրկէ և ցոյց տայ զուղին
 Որ մարդն յերկին տանի, ի դրախտն այն չքեղ,
 Ուր անմեղուկ հրեշտակներ կան լուսազեղ :
 Սակայն, աւանդ, այսքան բարեաց փոխարէն,
 Անմեղն Յիսուս զրկանք կրեց չարերէն,
 Նախատեցին զայն, կոչեցին սըտաբան,
 Եւ մեծ փառացն անոր յիսկեք չարացան :
 Քանզի Յիսուս իւր հրաշխքն անըստուեր,
 Ժողովրդեան մէջ սլաշտուիլ կ'սկըսէր,
 Հիւանդք, աղքատք, արք և կանայք, մանկաբէր,
 Զինքնն ո՛չ ևս կը ձրգէին միայնիկ :
 Զարադաւան ոտիսքն ըզնա բռնեցին,
 Սւաղակի պէս գամեցին ի խաչին :
 Զարչարուեցաւ Յիսուս մինչեւ յետին շունչ,
 Այլ իւր ամէն ցաւոց տարաւ լուռ և մունջ :
 Եւ մահուան մօտ, ներեց անոնց սիրաբար,
 Աղաչելով առ Հայրն իւր Մեծափառ,
 Որ հայրական ողորմութեամբն իւր անհուն,
 Ինքն ալ յերկնից ներէ անոնց մեղքերուն :
 —Ո՛հ հէք Յիսուս, անմեղ Յիսուս, չա՛ր մարդիկ,
 Իմ անուշիկ Յիսուսս ինչո՞ւ խաչեցիք :
 Սակայն, մեծ հայր, միթէ Յիսուս չէ՞ր կրնար
 Անոնց ձեռքէն աղատելու մի հրնար
 Գանել, ինքն որ այնքան հրաշքներ էր գործեր :
 —Ո՛հ, ի՞նչպէս չէ, աղջիկս, եթէ նա ուզէր,
 Անշուշա կրնար իւր մէկ հըզօր նըշանաւ
 Շանթահարել զանոնք, բայց նա չուզեց բնաւ :
 Զի Յիսուս չէր եկած զախարհ պատժելու,
 Այլ իւր արեամբ զայն ի մեղաց սրբելու :

Իւր կամաւոր արխուր մահուամբ աղեկէզ .
 Նա ինքն, զմահ արհամարհել ուսոյց մեզ :
 Մեռաւ Յիսուս, և իւր խաչէն կենսաբեր
 Ծագեցաւ նոր սիրոյ արեւ երկնանուէր :
 Մեռաւ Յիսուս, և սուրբ արեամբն իւր վիրաց,
 Զմեզ սատանէն գընեց յանձնեց առ Աստուած :

«Քուրաստան Մանկանց» 1887

Ա Ղ Օ Յ Ք

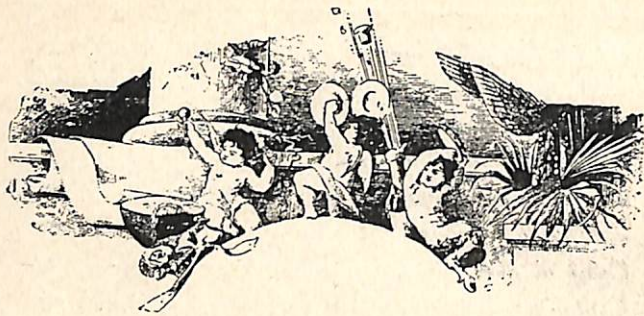

ՄՅՐ, ամպերէն անդին լ'նչ կայ, կ'այ ծաղիկ,
կ'ա՞ն պողատու ծառեր, թռչնիկ անծեղիկ:
— Այո՛, դուստր իմ, ամպոց ետեւ, քաղցրաբոյր
Մշտափթիթ ծաղիկներ կ'ան թոյր ի թոյր.
Գարնանագեղ ծառեր ալ կ'ան պողաւէտ՝
Որք դալարեօք անոյշ պծնած են յաւէտ.
Նաեւ թռչնիկք քաղցրախօսիկ և անմուռ,
Որք առ Աստուած բարեխօսեն վասըն մեր:
Սակայն, դաւակա, այս ամէնէն աւելի,
Ամպերուն մէջ հրեշտակներ կ'ան սիրելի,
Լուսաճաճանչ սուրբ հոգիներ թեւաւոր,
Մեր մշտակայ արթուն պահպանք երկնաւոր:
— Մայրիկ, արդեօք լ'նչ փառաւոր է երկին
Ուր այդպիսի անմեղ հիւրեր բընակին:
— Այո՛, դուստր իմ, երկին դըրախտ մ'է պայծառ,
Ուր անըսպառ է կեանքն, և լոյսն ալ անճառ.
Հոն չըկայ լաց, չըկայ կսկիծ, չըկայ սուգ,
Հոն ի դո՛ւար փոխին ամէն արտասուք,
Այն արդարոց ուրախալից է կայան.

Մեր հոգիք հոն պիտի հրճուին յաւիտեան:
— Սակայն մայրիկ, երկինքն լ'նչպէս տեսար դուն,
Այնքան հեռուն տեսնել հընա՞ր է մարդուն.
Անշուշտ թեւեր առիր, փափկիկ թռչնոց պէս,
Մայրիկ, արդեօք կրնամ տեսնել զայն և ես:
— Կրնաս տեսնել, զի մեր հոգիք բնութենէն
Աչեր ունին, որոնք զերկին կը տեսնեն.
Սակայն դարձեալ, նախ և առաջ պէտք է որ
Զանոնք յաւէտ պահես մաքուր, լուսաւոր,
Ապա թէ ոչ, կը փճանան, և դու այլ
Կը զրկուիս երկնից լոյսէն անմուսյլ:
— Պիտի ջանամ զանոնք բնաւ չարատել,
Բայց այս աչերս լ'նչպէս պարտիմ դորձածել:
— Սաչելութեան առջեւ ի ծունր էջ սիրով,
Թեւերըդ բաց, և աղօթէ՛ անխառն.
Քանզի աղօթքն է որ ըզմեզ կը մաքրէ,
Ամէն տեսակ մահահամբոյր մեղքերէ.
Աղօթքն է որ զմեզ կը տանի առ Աստուած,
Որ մեզ ի բնէ մաքուր հոգի է տուած:
Ինչպէս հոգւոյն՝ աղօթքն երկնից հայլին է,
Երբե կ'ուզես տեսնել զերկին, աղօթե՛:

«Բուրաստան Մանկանց» 1887

ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՊԱՐ ՄԱՆԿԱՆՑ

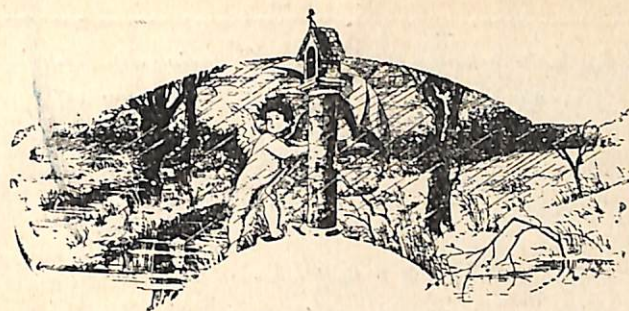
ԱՐԵՒ Գարուն, քեզ բարեւ,
 Ու մեզ բերիք վառ արեւ.
 Թիթիւ, թռչնիկ և ծաղիկ,
 Եւ ըզրօսանք անմեղիկ:
 Օ՛ն, թեւ ի թեւ, ընկերք, պարենք խնդաղին,
 Ներքեւ ծառոց զով շուքին.
 Պըսակաղարդ հրաւէր կարգաց մեզ գարուն.
 Կայտունք ի մէջ մարգերուն,
 Պարենք, պարենք, թեւ ի թեւ,
 Ու թեթեւ,
 Կեցցէ՛ գարուն մեծափառ,
 Կեցցէ՛ պար:
 Երթաս բարեաւ, ձըմեւ, տըխուր եղանակ,
 Սառք հալեցան, ծածկեցան դաշտք մարգերով,
 Հոգեղըւարճ գարունն հասաւ կենսունակ,
 Ամէնուրեք լսուին երգ, սէր և գորով:
 Ծրլան յասմիկ, վարդ, մանուշակ և շուշան.
 Զոր անտերեւ ծառք ըզդեցան նոր ըստուեր.

Մութ էր երկին, բայց խնդութեան ի նըշան՝
 Ճերմակ ամպեր փարատեցին ըզսեւեր:
 Անմեղ թռչնիկք օդոց մէջ
 Կ'առնեն հազար ելեւէջ.
 Հասլ'օ՛ն կայտունք և մենք այլ,
 Ուրախ, զըւարթ, անմեղ, պարենք ի մի քայլ:
 Շնչէ՛ անոյշ և հեղասահ զեփիւռիկ,
 Անհոգ մանուկ թափառիկ.
 Ե՛կ, զովացո՛ւր ըզմեղ, մատի՛ր ի համբոյր
 Զքնաղ ծաղկանց հեշտաբոյր:
 Սիրոյ, խնդի սուրբ եղանակ է գարուն.
 Բացուեցէ՛ք սիրտք իբր ըզկոկոնս վարդերուն,
 Անդութ ձըմեւն ըզձեզ բանտեց բաւական,
 Ազատ դաշտաց չնչեցէ՛ք զօդ կենսական:
 Պարենք, պարենք թեւ ի թեւ
 Ու թեթեւ,
 Կեցցէ՛ գարուն մեծափառ,
 Կեցցէ՛ պար:

Օրհնեա՛լ ըլլաս, ամենազօր Աստուած մեր.
 Օրհնեա՛լ անուն քո անմեռ.
 Ըզքեզ պաշտեն թռչնիկք, հրեշտակք ոսկեգէս,
 Կը պաշտենք մենք ալ ըզքեզ.
 Զի դու ես որ,
 Մեզ լուսաւոր
 Կը չնորհես տիւ,
 Բարիք անթիւ:
 Դու կ'առաքես մեզ նոր գարուն.
 Դու կ'ողողես ցամքած առուն:
 Աստուած հրգօր,
 Զմեզ ամէն օր

Թեւերուդ տակ պատըսպարէ՛,
Հեռի մեղքէ, փորձանքներէ .
Մեր սիրտերուն մէջ անվիշտ
Զանմուղութիւն վառէ՛ միշտ :
Գըթա՛ հէքին վշտաչարչար ,
Օրնէ՛ դբարին, վանէ՛ ըզչար .
Տո՛ւր աշխարհիս խաղաղութիւն .
Հնձոց, բերոց առատութիւն .
Մեր հայրիկին, մայրիկին,
Մեր եղբարց և քերց անգին ,
Տո՛ւր երկար կեանք խաղաղական ,
Եւ մեր հոգւոց՝ Հա՛յր սիրական ,
Տո՛ւր վայելել, ո՛հ մի օր՝
Զերջանկութիւն երկնաւոր :

«Բուքաստան Մանկանց» 1887

ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՒՆ

Ընդ աստեղօք, ի՞նչ կայ սիրուն,
Քան զանձկալի եղբայր անուն:
Մ ՊԷՏԻԿՅԱՆՆԵԱՆ

ԸԲԱՅՐ և քոյր, ո՛հ, ի՞նչ քաղցրիկ անուններ,
Կարծես բերնէդ մեղըր կաթի սրբանուէր .
Եղբայրութիւն, կա՛յ բան մ'անոյ՜ քան ըզքեզ,
Քան ըզքեզ սուրբ, հրեշտակային, սրբտակէզ :

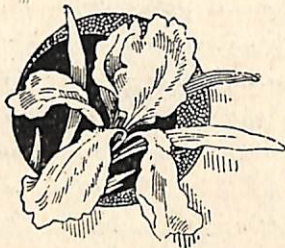
Մըտերմութեանց դու ես բնականն ամէնէն,
Ըզքեզ անսիրտ մարդիկ միայն կ'անդոռնեն,
Առանց քեզի աշխարհս անլոյս զնդան մ'էր,
Փրկիչն Յիսուս բերաւ ըզքեզ յաշխարհ մեր .
Ազնւագոյն սիրտք քեզ անքոյթ բնակարան,
Ո՛վ դու մաքուր սիրոյ անշէջ վառարան :

Սիրէ՛, մանկի՛կ, զեղբարը քո փարելի,
Սիրէ՛ զանոնք ամէն բանէ աւելի,
Դուք լոյս տեսաք նոյն հայրենի յարկին տակ
Ամէնքդ ալ հէք, անդօր, վըշտաց անգիտակ,
Զեզ նոյն մայրիկն անուշամ ջամբեց կաթ

Եւ նոյն ծընողք ձեզ կրթեցին խանդակաթ .
Ո՛հ, սիրեցէ՛ք զիրար, լըցէ՛ք ձեր սիրտեր
Եղբայրական սիրով զոր ձեզ շնորհնց Տէր .
Զի այն եղբարք որք չունին սէր և համարյր,
Կը նմանին այն ծաղկանց որք չունին բոյր :

Եղբայր մի գանձ է երկնատուր և անգին,
Մեծագոյն յոյս թէ՛ մեծատան թէ՛ հէքին .
Միշտ սիրեցէ՛ք զիրար, մանկունք գեղունակ,
Այդ սէրն անրիժ, ո՛հ, մի՛ երբէք մոռանաք :
Առանց սիրոյ՝ մարդն անբան է անըզգայ,
Ուր չըկայ սէր՝ յաջողութիւն ալ չըկայ .
Եղբայր էք դուք, յիշեցէ՛ք դայս յաւիտեան .
Սիրտ ուր այդ սէր եւայ՝ խնդից է կայան .
Հրզօր է սէր, և զի Աստուած ալ սէր է,
Նա որ զԱստուած սիրէ՝ զեղբայրն ալ սիրէ :

«Բուրաստան Մանկանց» 1887

ՍՈՒԱԿ, ԱՍՏՂ ԵՒ ՎԱՐԴ

(Ա Ռ Ա Կ)

ՄՐԱՆ գիշեր մ'էր գեղեցիկ,
Մեծատարած երկնից վրան
Կը փայլէրլէր տաքգիւ մ'աղւոր .
Մինչդեռ սոխակ մի երգեցիկ
Անուշ ձայնիւ մեղրածորան
Զաստղն կ'երգէր յերգ սրգաւոր :
Այն սոխակին յարեալ ի սէր
Կը հառաչէր չքնաղ մի վարդ,
Կանգուն ընդ մէջ տերեւներու :
Յանկարժ, սոխակն այն փառասէր՝
Բացաւ թևեր, թռեալ զբարթ
Աստուին ի ծոց, վարդէն հեռու .
Բայց, աւա՛ղ, լոյսն այն երերուն
Ուր կը գիմէր սիրտ սոխակին
Անհետացաւ յամպրս խաւար .
Նոյն սղահուն և վարդն այն սիրուն

Հակեց ճակատն իւր հեղաղին,
Եւ փրչեց շունչն իւր վշտահար:
Սոխակն այն յիմար՝ հողին է մարդկան,

Աստղըն փառաւոր՝ յոյս անտեւական,
Եւ երջանկութիւն վարդն այն եղիկի:
Շատ անգամ հողին՝ անըստանալի
Եւ չլացուցիչ դանձուց ի խնդիր,
Ոտնակոխ կ'ընէ բախտըն այն ընտիր,
Որ դեռափրթիթ վարդերով, առ նա
Իւր յօժար կամօք կը ներկայանայ:

«Բուրաստան Մանկանց» 1887

Ա Շ Ո Ւ Ն

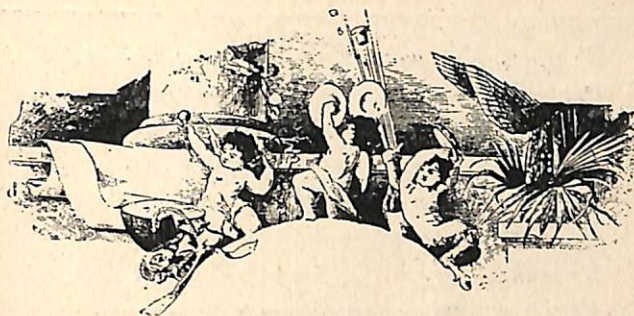
ՀԱ. աշուն, անցան աւուրք ամրան շրքեղ,
Ուր ամէն բան կը փողփողէր գեղեցկագեղ.
Տըխուր օրեր յաջորդեցին այն օրերուն.
Կարծես արեւն իսկ փոխեց գոյնն իր վառվռուն:
Ո՛ւր այն մարդեր դեռաբուսիկ, դալարաղարդ,
Ուր հոյլ ի հոյլ կը փթթէին շուշան և վարդ.
Սաղարթախիտ ո՛ւր այն անտառք բարձրադիտակ,
Ուր անըսպառ հնչէին երգք, և որոց տակ
Անմեղունակ կուսանք, սարմանք կը շրջէին,
Խօսակցելով վերայ բնութեան և վեհ էին.
Ո՛ւր են ծաղկունքն այն փափկամէջ, անուշաբոյր,
Ոյց բաժակին թիթեռք տային հաղար համբոյր.
Ո՛հ, ըսէ՛ք ինձ, ո՛ւր են հիմա քաղցրաձայնիկ
Այն հողենուադ աստուածուսոյց, սիրուն թռչնիկք,
Մեռա՞ն արդեօք, ըսէ՛ք, արդեօք նոքա մեռա՞ն:
Թէ չէ, ինչո՞ւ չեն թռչնափր երգ ի բերան:

Աշո՛ւն, աշո՛ւն, այդ ամէնէն մեզ զրկեցիր.
Բնութիւնն համայն կարծես բրիր դու ցան և ցիր,

Ինչո՞ւ այդքան հասար արագ, ո՛ր դու անդուլթ,
Ինչ քաղեցիր հարուածներէն այս անօգուտ.
Ամէն բանի խառնեցիր մահ, դառն և անլուր,
Չորացուցիր կանանչադեղ ըզդաշտ, բըլուր.
Թօթախեցան նորաբողոք տերեւք ծառաց,
Որոնք միայն էին թռչնոց բունիկ, որրոց.
Ցամաքեցան պէս պէս ծաղկունք հաճոյական,
Վաղաթարշամ ինկան կոխան ոտից մարդկան,
Չրկայ թռչնիկ, չրկայ թիթեռ, չրկայ մեղու,
Հետտ հեղեղատ դարձաւ ամէն առուակ, առու.
Մեծահատոր, թուխ գութաբեր, ամպք անհամար
Կը պարփակեն յաճախ ըզպերճ երկնից կամար.
Պուրակն անշուք և ամայի կարծես կ'ողբայ,
Այսպէս տիրէ ամէնուրեք մահ աներկբայ:

Եւ սակայն, ո՛հ, չըլանք բնաւ դարուեն անոյշ,
Կամ ամառուան այս օրերս որ թըռան անյուշ.
Համակերպինք, քանզի նոյն է մահացուն կեանք.
Այսօր կ'ապրինք, սակայն վաղը գուցէ չըկանք:
Կ'անցնին տարիք, մարդն իբրեւ խոտ կը թառամի,
Իբրեւ ծաղիկ կ'իյնան վայելք իւր մի առ մի.
Ամէն բերկրանք իրենց յաջորդ ունին ցաւեր,
Ամէն շինուածք պիտի փոխուին օր մի յաւեր,
Օրէնքն այս է, անփոփոխ բան չը կայ բընաւ,
Պիտի անցնի, պիտի մեռնի ինչ որ ծընաւ,
Յաշխարհի աստ չիք կատարեալ երջանկութիւն,
Մենք չիւր ենք հոս, զի երկինքն է միայն մեր տուն.
Բայց, լաւ կամ չար, բոտ իւր վարուց, աստեղաց տակ
Յետ իւր մահուան մարդ կը թողու մի յիշատակ.
Բարի ապրինք, մեռնինք մաքուր և անարատ,
Միւս կենաց մէջ պիտի տրուի մեր վարձքն առատ:

«Բուրաստան Մանկանց» 1887

ՄԱՆՈՒԿՆ

ՈՒՅՐԻԿ հրեշտակն անմեղ ի քուն կը հանգչէր,
Խաղաղական յորորոցին, իւր աչիւր
Դեռաբացիկ էին,—մանկանց ալ աչուին
Վարդի նրման քիչիկ քիչիկ կը բացուին.
Ոսկեհանգոյն փափկիկ հերաց իւր գիտակք,
Շուրջ ճակատին կազմած էին մի պրսակ.
Եւ կարմրափայլ կեռաս շրթունքն հեշտաբոյր՝
Անապական սիրոյ պատրաստ ի համբոյր,
Մաքուր շնչէն կը շարժէին մեղմաղին,
Յար և նրման փափկիկ թեւոց սոխակին:
—Կ'երազէր նա, անշուշտ երազ մ'անուշիկ,
Ձի մերթ ընդ մերթ կը հառաչէր նա յուշիկ.
Դուցէ մի այլ շքեղ երկնից ի կամար,
Կը տեսնէր նա փայլիլուն աստղեր անհամար.
Կամ լուսաղարդ մի դաշտի մէջ ընդարձակ,
Պայծառադէմ անխօս զուարթուն հերարձակ,
Որք մի մեծ պար կը դառնային, և ձեռքով
Ձինքն ևս հոն կը կանչէին իրենց քով.

Ո՛ր զիտէ ի՞նչ անոյշ ձայներ հեռաւոր,
Իւր ականջին կը հնչէին դաշնաւոր:
— Կ'երազէր նա, գուցէ թռչնոց երգեցիկ
Թեթեւաւաց ձօխ երամներ դեղեցիկ,
Կամ ծաղիկներ, յասմիկ, շուշան և վարդեր,
Ոյց հեշտաբոյր կոկոնքն հազիւ են փթթեր.
Կարելի է կը տեսնէր նա մի վրտակ,
Որուն ալեաց վըրայ մաքուր և յստակ,
Ճաճանչափայլ կը ցոլանայր մի արեւ,
Եւ արծաթեայ այն վրտակին ի վերեւ,
Հողմախաղաց սիրուն պուրակ մ'անաւեր՝
Շուրջանակի կը տարածէր զիւր ըստուեր:

Երանի՛ր քեզ, ո՛ր մանուկ, բիւր երանի,
Որ հոգեյոյզ զերծ ի ցաւոց այնքանի
Սուրբ երազօք կը խաղաղիս քաղցր ի քուն.
Զերթ ցօղաւոր բոսորագեղ վարդ այգուն.
Երանի՛ր քեզ, զի աշխարհիս այս ունայն,
Քեզ անծանօթ են տառապանք ամենայն,
Դու չըզիտես թէ ի՞նչ է ցաւ, ի՞նչ է սուգ,
Դու մանկական միայն թափես արտասուք,
Դեռ քեզ համար չէ խղճի խայթ, այլ տւա՛ղ,
Անհնարին մըտածութիւնք, ուշ կամ վաղ,
Պիտի փութան խամրել զանրիծ քո ճակատ
Ուր այժմ համբոյրք դրոշմին մօր մի խանդակաթ,
Եւ փոխանակ այն արբուցիչ երազոյ՝
Որք քո մատաղ սիրտդ լընուն ոսկեղօծ,
Ահագնակերպ և ծանրակիր իրականն
Աչացդ հանդէպ պիտի պարզի տխրական.

Յետոյ, աւա՛ղ, մի օր ալ մեզ պէս և դուն
Ճաշակելով ինչ որ տրուած է մարդուն,
Պիտի ըզգաս թէ դառն է կեանքն աշխարհի,
Ուր մանկան իսկ ժըպիտն անմեղ կը մարի,
Եւ ջերմ լալեօք պիտի անշուշտ փրնտրուս
Քո մանկութեան օրերն անգին, վարդերես:

«Բուրաստան Մանկանց» 1887

ԱՄՊԵՐՆ ԻՆՁ ՕԳՈՒՏ ՈՒՆԻՆ

ԱՅԾԱՌ և զով օր մ'էր ձրմբան ,
 Փայլէր արեւն երկնից վերան ,
 Եւ մէկ քանի ծաղիկ , տերեւ ,
 Կաղզուրէին հողոյն վերեւ .
 Սակայն յանկարծ՝ անձրեւարեր
 Մեծատարած և մուխ ամպեր
 Պայծառ զերկին այն կապուտակ
 Ծածկեցին սև քօղի մը տակ :
 — Հայրի՛կ , գոչեց փոքրիկն Արամ ,
 Ինչո՞ւ ամպերն այս խուռնեւրամ
 Պահեն մենէ զարփին աղուոր :
 Աւելի լաւ չըլլար թէ որ
 Ամառ ձմեռ՝ զուարթագին
 Եւ կապուտակ մընայ երկին . . .
 Եւ հայրն յարտին բահին իւր յեց՝
 Զաւկին այսպէս պատասխանեց .
 — Չէ՛ , որդեա՛կ իմ , Արդարն Աստուած
 Մեզ անօգուտ բան չէ տուած ,

Այն ջեռուցիչ երկին սիրուն
 Կենսաբեր է մեր արտերուն ,
 Բայց սեւ ամպերն այն անհամար
 Նաեւ պիտոյ են մեզ համար ,
 Քանզի նոքա են որ վերէն
 Մեզի առատ անձրեւ բերեն .
 Առանց անոնց , որդեա՛կ , գիտե՞ս
 Ի՞նչ կ'ըլլային դաշտ ու պարտէզ .
 Կը չորանար համայն երկիր
 Եւ մեր ողբոց անկարեկիր
 Կը զըլանար մեզ ամէն բերք ,
 Կը ցամքէին նաեւ աղբերք ,
 Եւ մահաբոյր ժանտ երեսով
 Ամէնուրեք կը տիրէր սով :
 Այսպէս նաեւ փորձանք անեղ
 Եւ ձախող դէպք են որ շատ հեղ
 Քան զհանգստեան աւուրս զուարթ
 Յոյժ լաւագոյն գործեն զմարդ :

»Բուրաստան Մանկանց» 1888

ԵՐԳ ՄՕՐ

Մ մայրական ծոցիս վերայ խաղաղիկ
Նընջէ՛ անվիշտ, սիրոյս պըտուղ անուշիկ,
Փակէ՛ զաշկունսդ աղուոր՝ ինչպէս մի ծաղիկ
Փակէ զհեղիկ իւր բաժակ:

Ահա՛ զիշերն հասաւ, խաւար է երկին,
Ուլք և դառինք ի քուն մըտան քեզ նըման,
Արծաթափայլ ըսկաւառակ լուսնեկին
Ամպերու մէջ կուգայ ման,

Օրօ՛ր, օրօ՛ր, ո՛վ իմ Զաւէն, քընացի՛ր,
Թո՛ղ որ մայրիկդ հսկէ մահճիդ ի սընար,
Թո՛ղ որ երգէ նա զերթ քերթով անձանձիր՝
Յիւր մայրական ի քընար:

Թէ եթերին ամէն զեփիւռք հեշտարոյր
Դան փայփայել զանմեղունակ քո ճակատ,
Ոչ մէկն անոնց այնքան քաղցր է և համբոյր
Քան մօր քո շունչ սիրակաթ:

Թէ լուսաղեղ հրեշտակք անցաւ և անվիշտ
Դան օրօրել ըղքունդ անոյշ երգերով,
Անոնց երգոց պիտի պակսի բան մը միշտ,
Այն մայրիկին է գորով:

Օրօ՛ր, օրօ՛ր, ո՛վ դու տատարա՛կ իմ բունիս,
Նընջէ խաղաղ և լուռ, անոյշդ իմ Զաւէն,
Ամէն անմեղ մանկանց պէս դու ալ ունիս
Մանկիկն Յիսուս ապաւէն:

Դու ևս իմ կեանք, իմ միակ սէր, դու իմ յոյս,
Քո մէկ ժպտով բուժիմ ամէն ցաւերէս,
Դէմքըդ պայծառ ցոլացունէ ի հոգւոյս
Դէմքն հայրիկիդ վարդերես:

Դժբա՛խտ զաւակ, զիտե՛ս արդեօք ո՛ւր է նա,
Երբ դու խաղաղ ննջես ի գիրկ մայրենի,
Հօրըդ մարմնոյն վերայ, աւա՛ղ, ծանրանայ
Յրտին մէկ քար դամբանի:

Աշնանային առաւօտ մ'էր ցրտագին,
Դու դեռ չէիր ծընած, որդեակ իմ սիրուն,
Եւ իբրեւ խունկ տաճարին՝ հօր քո հոգին,
Թռեա՛ւ ի ծոց աստղերուն:

Ո՛հ, ի՞նչ ահեղ կսկիծ էր այն և ի՞նչ սուգ,
Ի՞նչ գիշերներ անքուն լացի սրտաբեկ,
Ա՛խ, որդեա՛կ իմ, թող իմ թափած արտասուք,
Ձի վիճակին քեզ երբեք:

Ձի այն ատեն կրնաս ցաւերս իմ դատել
Երբ մահն անգութ խոցէ ըզսիրտ իսկ քոյին.
Երբոր վաղ իսկ փըշրի, աւա՛ղ սիրոյդ թել.
Ի՛նչ կունքդ ի հող մերթ հային...:

Ո՛հ, որդեա՛կ իմ, ո՛հ, երջանիկ ապրէ՛ դուն,
Թող դառն հոգեր չխառնուին քո կենաց,
Մի՛ լար, որդեա՛կ. ապրէ՛ դուարթ և ժպտուն,
Ի՛նչ թող ցաւերն այն անանց:

Արագ արագ պիտի սահին այս օրեր,
Պիտի մեծնաս և զօրանաս, բլլաս այր,
Եւ ըսիովես յայնժամ զայն որ քեզ օրէր,
Է՛զքս ծերուկ անդօր մայր:

Ո՛հ, ի՞նչ խնդում պիտի լինի իմ սրտիս,
Երբ ի թեւ քո յենած չրջիմ յամրաքաղ,
Երբ դու յարգես զիս յալեւոր իսկ ի տիս,
Եւ զիս պատեն մանկունք այլ:

Պիտի օրհնեմ ըզքեզ ո՛վ Հայր բարեգութ,
Աստուա՛ծ իմ, քեզ պիտի օրհնեմ ես յաւէտ,
Թէ չընորհես այրիացեալ աղախնոյդ
Ապրիլ գոնէ որդւոյս հետ:

Իսկ թէ, աւա՛ղ, անջնջելի քո հրաման
Այնպէս վճռեց թէ վաղ դաւկէս բաժնուիմ,
Ո՛հ, թող առաջ մտնեմ ի ցուրտ գերեզման,
Բայց շա՛տ ապրի դաւակն իմ...:

«Բուրաստան Մանկանց» 1888

ԳԻՒՂԱՅԻՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ ✓

Ո՛Ս մանաւանդ պէտք է մանկ ու խոկալ :
 Ո՛վ մարդ, ի բա՛ց վանե՛լ՝ զողի ռիսակալ,
 Եւ սա անդարդ դռնէն անցի՛ր լուռ և մունջ .
 Զի հոս հազիւ լսուի հովին մեղմ՝ մրմունջ :
 Պարտէ՛լ մ'է սա եկեղեցւոյն կից զիւղին,
 Պարզ մէկ պարտէ՛զ, գերեզմանաց ալ ակզին .
 Յած են որմերն, հաղիւ քանի մը ծառեր
 Մարդագեանոց վերայ զով շուք են ըրեր :
 Տե՛ս, ո՛չ մարմար կայ հոս, ո՛չ սիւն, ո՛չ դամբան .
 Հոս եղբօր պէս հաւասար է ամէն բան .
 Հոս օթեւանն է խոնարհաց, ո՛հ, յայտ է,
 Մէկ փոսի մէկ խաչ, յաճախ այն ալ փայտէ .
 Հաղիւ ուրեք անոյշ ծաղկանց մէկ պըսակ
 Հոս հանգչողին յայտնեն ըղսիրտ և հասակ .
 Վայրի խոտեր—ննջողին ձօն երկրնքէն—
 Այս մենաւոր փոսերն աչքէ կը ծածկեն .
 Բայց նուրբ ճաշակն հոս բնութեան խառնուած՝
 Անմահ հոգիքն ուղիղ տանին առ Աստուած ,

Եւ լրութիւնն որ կը տիրէ անխրուով
 Այց առնողին միտքը լընու խոհերով :
 Երեկոյն, երբ կենսատուն մեր արեւ
 Վերջին անգամ կուտայ երկրիս զիւր բարեւ,
 Եւ լեռներէն կ'իջնէ դանդաղ դէպի վար,
 Մեռնող լուսէն իւր ճառագայթ մ'ողեւար՝
 Իբրեւ օրուան վերջին նուէր երկնառաք
 Խաչերուն վրայ կը ձգէ շող մի բարակ .
 Յայնժամ թռչնիկն անմեղ որ անդ դեգերի,
 Այն լրակաց հոգւոց ընկեր կամ գերի՝
 Դաշնակաւոր ձայնիւն անոյշ և աղու,
 Գիշերին մէջ տըխուր երգերն իւր հեղու .
 Եւ շատ անգամ հետ թռչնիկին երգերուն,
 Սրտահառաչ ողբակից ձայն մ'երերուն
 Երբեք երբեք կը բարձրանայ դէպ ի վեր,
 Եւ այն տարտամ խաւարին մէջ մի ըստուեր
 Քարի մի վրայ ընդարմացած կսկիծէ՝
 Աղօթք և լաց թափէ լ'անուն մի հծծէ . . .

Ո՛վ գիւղացին գերեզմանաց դու պարտէ՛զ,
 Մահուան նուէր եղած երես մի քարտէ՛զ,
 Հովիտ խաղաղ, արտասուաց վայր լրակաց,
 Ուր հետդհետէ իբրեւ հասունքն հասկաց
 Կ'իջնան մարդիկ, և հողոյն տակ կը ննջեն,
 Ո՛հ, ես ըզքեզ միայն խնդրեմ Արարչէն,
 Այո՛, ցանկամ ես քեզ, պարտէ՛զ մենաւոր,
 Դառն կենաց յետ պայքարին ահաւոր
 Երբ պարտասիւմ և մահուան սուրն այն մանգաղ
 Իջնէ վըրաս, և զիս դընէ ի դադաղ ,

Երբ մէկ քանի ոտք հողոյ պէտք ունենամ,
Բիւր աւելի կ'ուզեմ ըզծողդ անխընամ,
Դան թէ հարուստ դամքանաց գիրկն ոսկեղօծ,
Ուր միշտ նախանձն և հեռ հսկեն իրբեւ զօծ:
Այո՛, այն մեծ շիրիմք ինձ չեն սիրելի,
Այո՛, ըզքեզ ես կը բողձամ աւելի:
Ի՞նչ պէտք ունի մարդ երբ մեռնի, դառնայ հող,
Երբ որ մարմնոյն ինչայ զաղիր որդ մաշող,
Ի՞նչ պէտք ունի այն մեծածախ չէնքերուն,
Գերեզմանացդ այդ ճոխ ոսկեով զարդարուն:
Կ'իյնան անոնք, ո՛հ անոնք չեն դիմանար:
Դար մ'անոնցմէ պահելու չիք մեզ հրնար,
Թէ այսօր քաջ ճակատ տուեր են հովին՝
Ուշ կամ կանուխ փուշոյ նրման կը ցրուին:
Փոխան ամէն այդ պերճութեանց վաղանցուկ,
Ո՛հ, բաւական է ինձ լոկ փոս մի անձուկ,
Չը ծանրանայ թող վըրաս քար մի բընաւ,
Հոգիս ի՞նչ պէտք ունի վիմիդ այդ խոնաւ,
Առանց անոր կրնամ ննջել անխընով,
Միայն նոճի մ'իր երկայն սև թեւերով,
Իրբեւ անվերջ քընոյս պահպան զուարթուն
Գերեզմանիս վերայ հսկէ թող արթուն:

«Բուրաստան Մանկանց» 1888

ՊԱՐԿԵՇՏՈՒԹԻՒՆ

Ա.Ռ. Բոյր իմ ՏԻՐՈՒՀԻ Ա. ՈՍԿԵԱՆ

ԻՐԵՄ ըզվարդ չքնաղագեղ
Շարժուն տաճար քաղցրաբուրիկ,
Զանոյշ շուշան, զյամմիկ չըքեղ,
Ոյց ցօղն այգուն տայ համբուրիկ:

Ըզսիրատարի սիրեմ թոջնակ
Ոյր երգն հոգւոյս ցրուէ զթախիծ,
Զանմահ սոխակ և զաղաւնեակ
Տիպարք անճառ սիրոյ անբիծ:

Սիրեմ չքնաղ ես զարշալոյս,
Գեղաձիծաղ ի դոյն վարդին
Երբ քաղցրածոր իրբեւ ըզոյս
Շողք իւր ի խոր սրտիս կաթին:

Այլ առաւել սիրեմ ես բիւր
Ըզկոյս գողտրիկ պարկեշտասուն ,
Հոգեակն անմեղ խնդից ըսփիւռ ,
Հայեացքն անխաբ և միտքն հասուն :

«Բուրաստան Մանկանց» 1888

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ ✓

Ա.Զ.Ի. քրտան գարուն տեսաւ վաղանցուն
Եւ մեռաւ նէ , սիրոյ եղաւ նահատակ .

Ամայի տեղ ննջեց , անզարդ և անշուք .

Զորի մը մէջ , ցուրտ անձաղիկ հողոյն տակ :

Անձրեւք իջան , և հողն ի հող փրճացաւ .

Զրմեռ մ'անցաւ , գարուն սփռեց նոր վարդեր ,

Յ'այն գերեզման դիմացի ես սիրտս ի ցաւ ,

Փոսն անյայտ էր , անձրեւն ըզհողն էր հարթեր . . . :

«Երկրագունտ» 1888

Ե Ր Գ

ԲԻԿՈՒՍՆ զէմ, երբ որ արև
 Իւր օրհասի փայլմամբք յետին
 Պճնէ զծաղիկ և ըզտերիւ,
 Եւ անհետի լերանց հաին,
 Երբ սեւաթոյր մեծ մեծ ամպեր
 Ծածկեն զանոյշ երկնից ճակատ,
 Եւ թռչնեկաց դարնանարեր
 Դադրին մեջիւնք խանդավակաթ,
 Երբոր լուսնակ 'ւ աստղունք զոհար
 Շիրմաց վերայ փայլին անդորր,
 Հեծէ հողիս, և վշտահար՝
 Աչկունքս արցունք թափեն սղտոր:

Բայց երբ առտուն՝ դեռարուսիկ
 Կարմիր ճաճանչք արշալուսին
 Վաղայարոյց իբր ըզկուսիկ
 Հորիզոնէն ի վեր խուսին,
 Երբոր թռչնիկք չքնադադեղ

Երգեն փափկիկ ծառոց վերան,
 Եւ ոսկեթեւ թիթուունք չքեղ
 Ծաղկէ ծաղիկ վաղեն սուրան,
 Երբ քաղցրահամ շուշան և վարդ
 Սփռնն անոյշ բուրմունքս ի վեր,
 — Խնդայ հողիս և սիրտ զուարթ
 Երգեմ, մոռնամ վիշտ և ցաւեր:

«Երկրագունտ» 1888

ՅԻՇԱՏԱԿ ԵՒ ԿՍԿԻԾ

ԵՂԵՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՎՇԱՀԱՐ ՍՐՏԻ

Պի՛ր էք մանկութեանս իմ չքնաղ օրեր ,
Ուր չէր դառնութիւն սրտիս իմ ծանօթ ,
Ուր երազ մ'անոյշ զիմ հողիս կ'օրէր ,
Ուր աշխարհ չէր ինձ բանտ անլոյս , անօդ :

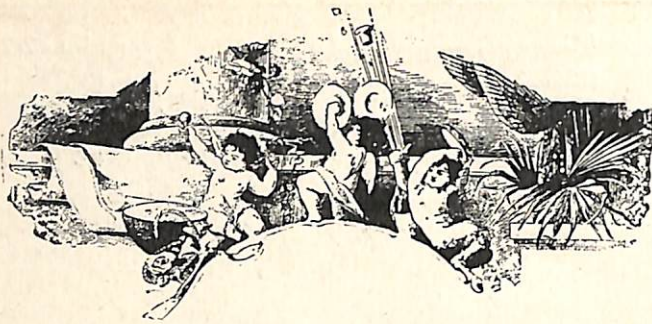
Ըզձեղ յաւիտեան , աւա՛ղ , կորուսի ,
Եւ ձեր հետ չըթանցս իմ կորաւ ժրպիտ .
Աչկունք իմ անժամ անկան ի փոսի ,
Յամքեցաւ կենաց յիս աղբիւր վըճիտ :

Օր մի կարծեցի լինել երջանիկ ,
Վա՛հ և այն երազ ոչ տեւեց երկար ,
Հրեշտակն քնն թրուեաւ և ես կեամ մննիկ ,
Հոգւով դեռ յօժար , բայց մարմնով տրկար . . . :

Կ'ապրիմ , այլ վաղ իսկ ծանօթ եմ մահուան ,
Անհունին կարօտն յիս կը զգամ արդէն ,
Երկին իմ հոգւոյս վերջին օթեւան ,
Եւ իմ փառք՝ զԱստուած ճանաչել մօտէն :

«Բազմավէպ» 1889

ՀԻՒԱՆԴ ԱՂԶԻԿԸ

Գընալը զինքը տեսայ մի անգամ,
Սեւերու մէջ թաղուած, տըժգոյն և նիհար
Ճակտին վերայ կրէր մահուան խիստ պատգամ,
Աչերուն մէջ ալ մեծ հոգին վշտահար:

Զիթենեաց տակ նստած մենիկ կը խորհէր,
Հանդէպ ծովուն՝ ոյր նրմանէր իւր հոգին,
Ուսին վերայ ձգած գլխիկն ոսկեհեր,
Կարծես հրեշտակ մ'էր նա և ո՛չ խորհող կին:

Երեկոցեան ըստուերին մէջ, այն աղջիկ
Ինձ երկնային օդերեւոյթ թուեցաւ,
Նա կը խորհէր, ես լացի լուռ և մեջիկ,
Գուշակելով որ ի սրտին կըրէր ցաւ:

Հէք որը աղջիկ, վարդ թառամեալ այգուն մօտ,
Երկնից զաւակ, հոս անծանօթ, անոքիկ,
Մայր ալ հունէր որ զինքն հոգայր խնամօտ,
Եւ ոյր ի ծոց ըսփոփէին իւր հոգիք:

Պիտի մեռնէր, և էր մահուան իւր դիտակ,
Ժամէ ի ժամ մարէր կենաց իւր լապտեր,
Եւ ինքն հարկաւ կ'ըսէր, «Իջնեմ հողոյն տակ,
Գուցէ այն տեղ դադրին իմ ցաւք ու վիշտեր...»

«Ե՛լ, քո՛յր իմ, ե՛լ, արեւուն լոյս կը մարի,
Ի՜նչ կը խոկաս, մի՛ տխրիր, մե՛ծ է Աստուած,
Դեռ չատ մատաղ ես, հոգւով վեհ ու բարի,
Ըզքեզ, երկրիս մեր՝ Տէրն ի զուր չէ տուած:

Տե՛ս, ի՜նչ անեղ յուզին ծովուն գոռ ալիք,
Այլ վաղն անդրէն դառնայ խաղաղ հայելի,
Եւ քու սրտիդ՝ այսօր ցաւոց խաղալիկ՝
Գուցէ վաղիւ փրկարար յոյս կը փայլի:

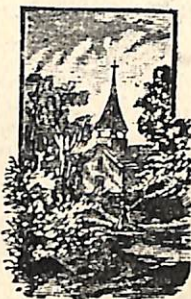
Զիւրդ մեռնիլ կ'ուզես, քո՛յր իմ, ո՛հ, զիւրդ,
Գիտեմ հիւանդ ապրիլ ծանր է և դժուար,
Բայց մեղմէ ո՛վ կ'ապրի անհոգ և զուարթ,
Մեծ քան զամէն վիշտ՝ մեռնիլն է, ո՛վ թշուառ...»

Յանկարծ այն հէգն ելաւ յոտին կանգնեցաւ
Եւ դողալով ըսաւ. «Դու ի՜նչ կը կարծես,
Որք և անոք՝ սիրտս ու հոգիս մաշեց ցաւ,
Ա՛լ յոյս չունիմ, բայց... մեռնիլ չեմ ուզեր ես...»

Վա՛յ քեզ , դժբա՛խտ , ի զուր բարձիր զայդ բողոք ,
Ամիս մը վերջ սեւ սեւ հողեր քեզ կերան ,
Յուդարկաւոր քեզ գընացին չորս հինգ ոք ,
Եւ մէկ պանդուխտ Տէր Հայր սեւ երգն ի բերան . . . :

«Ծաղիկ Մանկանց» 1889

ԵՐԿՈՒ ՊԱՏԿԵՐ

Առ ազնիւ բարեկամն իմ
Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Ա.

ԵՆԵԱԿՆ է մեծ , տաք , լուսաւոր , զարդարուն ,
Զուարթագեղ որպէս չքնաղ մի դարուն ,
Թաւ և փափուկ դորգեր ծածկեն ըզգետին ,
Ճոխ նըկարից ներքե պատերն անհետին ,
Ոսկի քանդակք , ծաղկունք , շրջաբնք հեշտաբոյր ,
Եւ Զահք՝ աչաց ազդեն անոյշ հրրապոյր :
Դեկտեմբերի վերջին զիշերն է այն օր ,
Կաղանդն ուրախ ի դահ բազմի անդանօր ,
Խնձոյից ժամն հասաւ , պատրաստ է սեղան ,
Կոջնականներն անձրեւի պէս կը տեղան .
Ամէնուն դէմք վառի , գլինին անարատ

Իբրեւ զուարճ աղբիւր վազէ յորդառատ,
Ըսպատաւորք կ'երթեւեկեն անհամբեր,
Ուրախ ձայներ, երգեր, ծիծաղք ու ծափեր,
Ոտից դուրսնալ, դաշնամուր, պար և կաքաւ,
Ըզնաղն ամբողջ կը դրդրդեն աղմուկաւ,
Սենեկին մէկ անկիւնն յատուկ է մանկանց
Վարդի պէս թարմ, աւուրդ, զուարթ գեղապանծ,
Հինգ վեց տըղայք կըրակին մօտ կը դօսնուն,
Կաղանդն առատ պարզեւ բերաւ ամէնուն,
Փայտէ ձիեր, տուններ, թմրուկ, խամաճիկ,
Ամենայն ինչ ունին հոն, մանչ և աղջիկ,
Փափուկ գորգին վերայ՝ միրգ ու շաքարի
Մէջտեղ նստած, խաղան առանց պայքարի . . . :

Բ.

Զմրան անեղ փրչէ քամին խստաշունչ,
Գիշերն է մութ, սենեակն անձայն անչըռունջ,
Գեանի վերայ կէս լուսաւոր և ցրտին,
Անպատըստար, անգարդ խրցիկ մ'աղքատին,
Մայրիկն հիւանդ՝ անկողնոյն մէջ կը դողայ,
Երկու պղտիկ աղջիկ ու մէկ մանչ տըղայ՝
Գրեթէ երեքն ալ մերկ, աղտոտ ու նիհար,
Իրարու քով կը դողդոջեն սառնահար,
Եւ կուլան, քաղցն անոնց հոգին կը տանջէ,
Պատառ մի հաց չը կայ, հայրիկն ի տան չէ,
Սիրտ վիրաւոր, միտք խրոսկեալ ընդ այս ցաւ,
Կէս օրուան մօտ դընաց ու դեռ չը դարձաւ,
Դժբախտ մանկանց համբերութիւն կը սպառի,
Սովէ մեռնին պիտի ի ցուրտ խաւարի .

Թեատարած դիմն ի դիրկ մայրիկին,
Եւ ահաբեկ կը մըմնջեն վշտազին .
— Անօթի՛ր եմ. — Էս ալ. — Էս ալ, ո՛հ մայրի՛կ .»
Մայրը լալով կ'ըսէ. «Կեցէ՛ք մի վայրիկ,
«Ո՛վ անուշիկ զաւակներս, բան մը չունիմ,
«Ինչո՛ւ ի դուր կը կեղեքէք ըզսիրան իմ .
«Ըսպասեցէ՛ք, հայրիկը գայ . «—Ո՛վ Աստուած,
Մենք սովատանջ հոս կը մեռնինք մոռցուած,
Մինչ աւելորդն այլուր առատ կը սիրես,
Ո՛վ Տէր, ինչո՛ւ մեզմէ դարձաւ քո երես .
Այլոց զուարթ կենցաղ, բերկրանք և յոյսեր,
Երբ մեզ չոր հա՛ց իսկ չըկայ . — Ա՛յս է քո սէր . —
Յուրա հողերուն վերայ արտօսը ի յական,
Ի ծունր իջած՝ մայր և մանկունք սիրական
Աղօթեցին հեկեկաձայն և անգոր—
«Ըզհաց մեր հանապազորդ տո՛ւր մեզ այսօր .»

Ըստուեր մահու տակաւ արբէր այն խուցին
Երբ յանկարծուստ հիւղակին դուռ բաղխեցին .
Մօրն և որդւոց սիրտերն յուսով տըրտիեն .
Ո՛րքան անձկաւ ըսպասեցին այն րոպէն .
Բերկրապատառ դիմն փութով ի դռնակ .
— Հայրի՛կն է, ի՛նչ բերաւ . — Մի չոր նրկանակ . . . :
«Ծագիկ Մանկանց» 1890

ԳԱՐՈՒՆ

Ն, զի՛ չքնաղ եկաւ դարձեալ այս գարունն,
Իրբեւ ներող երկնից ժրպիտ մի պայծառ,
Հրեշտակ չըքեղ որ իր չնչով վառվրուռն
Զամենայն ինչ փթթոյց ի դեղ իւր անձառն:

Զըմուռ տըխուր սրտից տաղտուկ էր թափեր,
Եւ ըզրնութիւն ներկել էր ձիւնն ըսպիտակ,
Զքնաղ դարնան առաջին շողն յուսաբեր
Զուարթ աւուրց դարթոյց ի մեղ յիշատակ:

Խնդաց երկին, ինդաց երկիր համօրէն,
Ծով և այերք սիրով միմեանց ժպտեցան,
Շիթ մի անկաւ երկնից պայծառ կամարէն
Եւ բիւր ծաղկունք ի յայտ եկին ցիր և ցան:

Իրբեւ անվերջ կանաչ պարտէզ մի չըքեղ
Դալար փափուկ ծածկեց ըզգաշտ, լեռ և ձոր,
Եւ թռչնեկաց դաշնակք անող ու գեղգեղ
Անհուն խնդիւ լըցին զանտառ ու զծործոր:

Այլ վահ, քանի՛ք այս պերճ գարնան չը հասան,
Քանի՛ք ի հող մըտան ձմրան հովերով,
Դժբախտ հոգիք, որոնց ոմանց օրհասին
Նրբեմին մօր մ'իսկ պակասէր ջերմ դորով:

Մին պատանի, միւսն ալեւոր, մին կոյս մի՛
Որոյ անհուն սիրոյն երկին լոկ բաւէր,
Եւ միւսն էր մայր, ընդ և այն փոյթ կը մեռնի
Զի ցաւ մ'անել դարձոյց ըզսիրտն իւր յաւեր:

Աւաղ, ինչո՞ւ մեռան ծաղկունքն այն քնքուշ,
Ո՛հ, և մեղ հետ չեն վայելեր զայս գարուն.
Այդչափ էր կեանքն անոնց, անհետ և անյուշ,
Ինչո՞ւ ննջեն ի գիրկ ցրաին հողերուն...:

Բայց երանի՛ անոնց, լալեաց չե՛ն արժան,
Անոնք միայն զարթեան այս մեծ երազէն,
Յաւառեանից ի ծոց ուր չիք մահ դաժան
Գնացին խաղաղ, յերկինս անդ մեղ կը սպասեն:

Ապրիլն է լաւ, բայց մեռանել հարկ է մեղ,
Լաւ է գարունն, այլ և տըխուր կայ ձըմուռ.
Բի՛ւր երանի թէ յետ կենաց քաղցր ու հեղ
Մահն ի յերկինս առաջնորդէ զհոգիս մեր:

«Ծաղիկ Մանկանց» 1890

Ի ՄԱՀ ՊԱՏԱՆԻՈՅՆ

ՂԵՍՐՑ արցունք և ծընողաց ողբ և կոծ
է զի աւաղ, յաստիս ընդվայր հեղանին
ի մեծ կղզի, հանդէպ ծովուն և հողմոց՝
Ընդ այգ աշնան մեռաւ դժբախտ պատանին . . . :

Դարուն կենացն ըզնա պճնէր վարդերով,
Մահն այնքան վաղ թառամեցոյց զայն վարդեր,
Այժմիկ ի հող ննջէ, խաղաղ, անխռով,
Ընդ դուռն շիրմին անցաւ հողին, խօ՛ղ թիթեռ :

Ո՛հ, զի՛ տըխտը հնչեց այն ժամն ահաւոր,
Բօթ առաջին աղիտաբեր ձրմուռն,
Դառնակսկիծ գուժ զոր չրթունք բիւրաւոր
Ձերմ արտասուօք յածեն բերնէ ի բերան :

Վա՛հ, իւր մատաղ հասակին, վա՛հ իւր փառաց,
Ո՛րչափ յոյսեր, աւա՛ղ, ըզնա իւր տարաւ,
Ոչ իւրայնոյ միայն ի սուգ անմուաց,
Այլ և բազմաց աղգեց այս մահն անիրաւ :

Նա ճշմարիտ պարկեշտութեան էր տիպար,
Միտք հանճարեղ, սիրտ ըզգայուն գթառատ,
էր միշտ պատրաստ ի սուգ, այլ նոյն և ի պար,
Ի խնձոյից կենաց ելաւ անարատ :

Վըճի՛ռ անդարձ ճակատագրին անողոք,
Որ ըզծաղկանց զընտիր ընտիրսն որոնէ,
Կա՛յ մահ դժխեմ, և մեր աղերսք և բողոք,
Ի գերեզմանս յանդին, օրէ՛նք ի բընէ . . . :

Եւ արդ, ինչո՞ւ յարիլ ունայն կենդալոյս,
Մեռեալք արդեօք չե՛ն քան ըզմեղ երջանիկ,
Զմեղ յերկրի աստ օրօրէ միշտ պատիր յոյս,
Նոքա զերկինս գըտան իւրեանց հայրենիք :

Ո՛հ, չը խռովենք ննջեցելոց քունն անոյշ,
Փոխան երկնից լի՛նչ գոհացում պիտի տանք,
Զվայնլս կենաց, միայն տատա՛սկ, միայն փո՛ւշ,
Լաւ ևս է որ նոքա ննջեն անլըտանգ :

Երթաս բարեա՛ւ, և դու, ծաղիկդ երկնատենջ
Քու մեծ հոգւոյդ չէր բաւական մեր երկիր,
Այլ չենք ըսեր թէ հեռացար դու ի մէնջ,
Քեզ անկ է լալ ընդ մեր վիճակ վշտակիր :

Խորհրդաւոր ի դամբանիդ լըռակաց,
Հանգի՛ր ուրեմն յամառական յայդ ի քուն,
Վերջին ձօնիկ մեր քեզ՝ մեջիւնք թռչնեկաց,
Եւ յիշատակդ ի սիրալս մեր միշտ արթուն:

«Ծաղիկ Մանկանց» 1899

Ի ԶՔՆԱՂ ԳԻՇԵՐԻ ✓

ԻՇԵՐ Հքնաղ գեղեցիկ,
Երկին տնամզ անրատուեր,
Սիրող սրտից՝ ազդեցիկ
Կարգան սյերք հրրաւէր:

Խոնջ և Լքեալ իրր ըմբիշ՝
Ննջէ խաղաղ Մարմարան,
Զըզի լուսնաւն ակնապիշ
Մանրիկ ալեաց իւր վըրան:

Հեռուն՝ ըստուերք մեծայաղթ
Շարժին ի կէս խաւարի,
Ֆէնէր-Պաղչէն գերդ գըրախտ:
Զուրերուն մէջ կը վառի:

Լուռ են երկինք և երկիր .
Շիջեալ հողուց աննախանձ,
Իբրեւ աչկունք կարեկիր
Հային աստեղք ի բարձանց :

Ո՛վ անպատում հրապույր
Լուռ գիշերաց գարնային ,
Թռանին հոգիք ի համրոյր
Մըտածութեանց երկնային :

Ծնչէ զեփիւռն անուշակ
Յարեւմտից ի կուսէ ,
Եւ հաճոյից սուրբ ճաշակ
Ըզսիրտ ի խոր կը յուղէ :

Երազք և տենջք աննըման
Ըզքեզ տակաւ կ'ողողեն ,
Դիւթեալ մըտացդ յանդիման
Պարզին գաւառք ոսկեղէն :

Ո՛վ դուռն յուզմանց անյատակ
Խորհրդաւոր դուք ժամեր ,
Որպիւր՝ քաղցր յիշատակ
Զարթուցանէք ի սիրտ մեր :

Գիշերուան մէջ սրտաթուռ
Կամ եւ լըսիկ պատկառոտ ,
Անձանօթին խորանդունդ
Այրէ տակաւ զիս կարօտ :

Անհունութիւն , ի՛բր անոյշ
Ի՛բր յանկուցիչ պատկեր քո ,
Դու ինձ ամէկ տաս ի յուշ
Զէակն տնման գերազոյ . . . :

Մե՛ծ ես , Աստուած իմ , մե՛ծ ես .
Բովանդակ սէ՛ր ես անձառ
Իմ իսկ տրկար կազմածէս
Լուսածագիս անպատճառ :

Զանմահ ըզփառադ ու բարին
Պատմին աստեղք և լուսին ,
Ի լըռութեան գիշերին
Բընաւք ըզքէն ինձ խօսին :

Արե կենաց դըրախտի՝
Դու զմեզ ջեռնուս հայրաբար ,
Գիշերց ցօղիկն արծաթի
Յօղ չընորհացդ անբսպառ :

Այգն անուշիկ վարդասփիւռ
Գահուդ պատկեր պերճիմաց ,
Շունչք փոթորկաց և զեփիւռ
Պատգամաւորք քոց կամաց :

Ո՛վ անըսկիւղն , անվախճան
Յաւիտենի՛ց քաղցրիկ լոյս ,
Դու մեր կենաց խըրախճան ,
Դու մեր միա՛կ վերջին յոյս :

«Պատկեր», Հանդէս Կիսամսեայ 1890

ԱՇՆԱՆ ՀՈՎԵՐ

Նկէ՛Ք տերեւք, կանաչ ըստուերք անտառին,
Տըխուր աշնան փրչեն հողմունք ցրտաշունչ,
Գօս և ցամաք, ինկէ՛ք, թեթեւ ի շըշունչ,
Ինկէ՛ք տերեւք, մահուան ի ծոց խաւարին....:

Ինկէ՛ք ծաղկունք, կարմիր, կապոյտ, ըսպիտակ,
Ցուրտ փըչեց հով, թառամեցա՛ք կենազրաւ,
Աշուն զերկիր ծածկէ ձեր ճոխ աւարաւ,
Ինկէ՛ք ծաղկունք, ինկէ՛ք ի փոսն անյատակ....:

Ինչպէս տերեւք, ինչպէս ծաղկունք թալկանան,
Այնպէս և մարդն ի ցրտահար շունչ աշնան՝
Վաղ իսկ աւա՛ղ, դառնայ փոշի մոխրագոյն....:

Սակայն ծաղկունք, տերեւք անհետ կորընչին,
Մինչ մարդն հոգի՝ անմահ պատկեր իւր Հասաչին,
Յանձնախնայ կեանս փոխի ի ցուրտ այն փոշւոյն :
«Պատկեր», Հանդէս կիսամսեայ 1890

ԱՌ ԶԻԻՆ

Վ՛հ նազեղածեմ դու ձիւն ըսպիտակ,
Մեզ ի՞նչ ես բերեր կակուղ գորգիդ տակ .
Գիշերայն լըռիկ իջեր ես յերկիր,
Ձիւն, վերջին անգամ մեզ բարեա՛ւ եկիր :

Ի բարձանց երկնից, ո՛վ հողեակ բարի,
Լըսեցիր ո՛րչափ լացինք այս տարի,
Եւ մեր ընդարձակ սրբոյ սեւ դաշտին
Ուղեցիր ձըգել ձերմակ քող հեշտին :

Անհուն էակին հրեշտա՛կ գըթասէր,
Տեսար դու ո՛րչափ պեղեցինք փոսեր,
Զերկին թողուցիր, գիշերայն հասար
Զայն հողերն ամէն ծածկել հաւասար :

Իջի՛ր, ո՛հ, իջի՛ր. ո՛վ ձիւն, շատ կան դեռ,
Հարիւր հարիւրովք ինկան այն վարդեր,
Իջի՛ր, թող խառնին ի քեզ արտասուք,
Եւ գուցէ քեզմով դադրի դառն այս սուգ...»

«Պատկեր», Հանդէս կիսամսեայ 1890

ՎԱՅՐՆ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ

ՆՋԵՅՆԼՈՅ ի դաշտ գայի գիշերով
Լուսնակին հետ. նա շող ունէր, ես արցունք.
Ես սիրտ յուզեալ, նա մեղամաղձ, անխըռով,
Սե սե չիրմաց մէջ ժուռ. եկանք անշըշուկ:

Հարիւրաւոր նրնջողք կային անդանօր,
Կ'ըսէին ինձ. «Հո՛ղ ես, հաշտ լեր ընդ մահուան».
Վիմաց խորէն դային խորհուրդք նորանոր,
Հոգեակս ասէր. «Թո՛ղ դիս, ա՛յս իմ օթեւան...»

Եւ յիշատակք, քանի՛ յուզիչ, այլ անուշ,
Եւ խայթք խըղճի և ապաշաւք անկեղծիք...
Այսպէս ցաւօք ծանրաբեռնեալ զիմ ըզյուշ՝
Թողի ըզձեզ... չիրի՛մք, բարեա՛ւ մընասջիք:
«Պատկեր», Հանդէս կիսամսեայ 1890

ՄԱՀ ԿՈՒՍԻՆ

Յամարեցաւ խոտն եւ Թօժափեցաւ
ծաղիկն. Եսայի, Գլ. Խ. 6:

Ղ չեմ կարող այսչափ ցաւոց դիմանալ,
Թշուա՛ւ աղջիկ, աւա՛ղ, Աստուած իմ, Ան ալ...
Ա՛յնչափ աղինւ, ա՛յնչափ մատաղ ու բարի
էակ մ՛անոյշ՝ ցուրտ հողերուն տակ մարի...

Առ ի՛նչ ուրեմն այնչափ խընամ մայրիկին,
է՞ր վաստակէր այնչափ այդ հէք այրի կին, —
Թէ այսքան վաղ պիտի մընար անդաւակ. —
Ո՛վ մարդ, գրուած է որ ըլլաս նըշաւակ
Եւ խաղալիկ բախտին անդուծ հարուածոց. —
Ծաղիկ մ՛էր նա, հազիւ բացուած մօրն ի ծոց,
Անուշաքոյր այլ միմուռոր մի ծաղիկ,
Իբրեւ զամբիծ ճերմակ շուշան խաղաղիկ.
Այլ տե՛ս, զիա՛րդ կեանքն իւր եղեւ վաղանցուկ,
Այն թարմ հասակն անկաւ ի փոս մի անձուկ,
Այն հուր աչեր նուաղեցան, այն շրթունք՝

Ոյց իմաստին զարմանալին իմաստունք,
Լո՛ւռ անմրմունջ արդ կը նընջեն, այն պտեր
Զոր մօրն համար վարդիւք պըճնեց ինքն Տէր,
Մահուան ձեռամբ դունաթափիկ և նիհար
Կան սառնակերպ որպէս թռչուն նետահար.
Եւ այն մազեր, և դեռ անամպ այն ճակատ,
Ըզգայուն սիրտն այն և մարմին խնդակաթ,
Բոլոր այն գեղ կուսին ի հո՛վ ցնդեցաւ...
Ո՛վ Տէր, ինչո՞ւ մահականացուին այսչափ ցաւ,
Ինչո՞ւ արդեօք թողուս մայրերն անորդի,
Հի՛մ տաս և հի՛մ առնուս, կուսին նորատի
Ճակատն անոյշ է՞ր խամրեցնես հողոյն տակ.
Տէ՛ր, զի՞ է մահ, և ի՛նչ է քո նըստաակ:

Ինչե՛ր գային, աւա՛ղ, ինչե՛ր ալ կ'երթան,
Որչափ քաղցրիկ յոյսեր մարին ի մըթան,
Ո՛վ անթափանց գաղտնիք, գիտենք թէ ինչո՞ւ
Գնդակ մ՛անդուծ զարնէ զթռչնիկն օդաչու.
Կամ թէ ինչո՞ւ ծաղկունք անժամ կը խամրին.
Գիտենք ինչու բազմանան որքն ու այրին:
Կեանքն աշխարհիս երազ մի է վաղանցուկ,
Ամէն յոյսեր, ամէն փափազք և անձուկք
Սո՛ւտ են, աւա՛ղ, մահն է միայն ճշմարիտ,
Ի զուր ցաւոց խնդրենք պատճառ կամ տուիթ.
Հիւժու՛մ մի մեծ ըընութեան մէջ արդէն կայ.
Ամէն բանի կարգաւ վախճան պիտի գայ...
Սակայն, արդեօք այսպէ՛ս է վերջն ալ մարդոյս,
Գերեզմանին դռնէն անդին չի կա՞յ լոյս,
Նիւթոյն մահուամբ կը վերջանա՞յ ամէն բան,
Սիրող սրտից չի կա՞յ այլ մէկ ըստփառն:

Ի՞նչ է հողին զոր կոչենք շունչ, ո՛վ Աստուած,
Արդեօք անոր վերջին բան մի չէ՞ պահուած .
Տէ՛ր, ո՛ւր կ'երթան մեր սիրելիքն հողմավար,
Պայծառ ի լոյս, կամ թանձրաստո՞ւներ ի խաւար
Օր մի զանոնք պիտի գտնե՞նք մենք դարձեալ . . . :

Հանգի՛ր խաղաղ, ո՛վ կոյս աղջիկ ողբացեալ,
Ի լըռակաց դամբանիդ, ո՛վ հէք թռչնիկ,
Ոչ առ յաւէտ պիտի մընաս դու մենիկ .
Շիրմէն անդին դեռ կեանք մի կայ մեզ համար,
Կապոյտ երկնից փայլիլուն աստեղքն անհամար
Քեզ պէս հողիք են, վերացեալ աշխարհէս . . . :
Եւ դու, ո՛վ մայր, աղջիկդ ի զո՛ւր կ'աշխարհես,
Ի զո՛ւր հեծես, և հառաչես ընդունայն,
Ո՛հ, փրչոց մէջ մի՛ որոներ ծաղիկն այն .
Արիացի՛ր, նայէ՛ երկնից կապոյտին,
Հո՛ն է դատրիկդ, հո՛ն կ'ապրի, հո՛ն վերստին
Ուշ կամ կանուխ պիտի փարիս դու զաւկիդ .
Սիրտ առ, ո՛վ մայր, տա՛ր այս ցաւոց մահառիթ,
Մի՛ անիծեր զԱստուած, զաշխարհ և ըլքեզ .
Այդ դառն ողբեր, այդ հառաչանքդ աղեկէզ
Ո՛վ մայր, զաւկիդ մեծ վիշտ կուտան երկնից մէջ .
Լա՛ց, թշուա՛ռ կին, բայց կա՛լ զհաւատ քո անչէջ .
Հոգւով յօժար՝ զիտեմ, մարմնով ևս տրկար .
Լա՛ց, բայց յուսա՛, Աստուա՛ծ քեզ տայ մըլտիթար . . . :

«Բազմավէպ» 1890

ԱՐՇԱԼՈՅՍ

Հ, արշալոյս, արշալոյս,
Պըսակ փառաց Անմահին,
Իցի՛ւ վշտօք լըցելոյս
Աչք յար ի քեզ մընային :

Քե՛զ ո՛վ հընոց գունագեղ,
Արդարութեան ալ պատկեր,
Զօնէ թռչնիկն ըզգեղդեղ,
Ես ըզհոգեակս աղօթկեր :

Ահա դարձեալ ոսկեվարս
Յառագաստէդ վարդարոյր,
Ելար, ինչպէս նորահարս
Կ'ենէ չիկնոտ՝ այլ համբոյր :

Ծիրանեգոյն ներկեցան
Երկինք, լերանց ալ սարեր,
Զականողիսդ հրրացան
Զիւրեւ ծովիկն է առեր :

Ահա տակաւ քայլ առ քայլ
Յնդին ըստուերք, և երկիր
Զարթնու, զարթնուն և սիրտք այլ
Օրհնել զքեզ, ջահ լուսակիր :

Ամպեր կապոյտ և ճերմակ,
Ի քաղցրիկ շունչ զեփիւռին,
Հուր մաղերուդ վարչամակ՝
Դլխոյդ վերեւ կը թըռին :

Զայն տայ սոխակն անուշիկ
Վարդին, և վարդն ամբշկոտ
Ըզկուսական ծոցն՝ յուշիկ
Բանայ, բուրվառ քաղցրահոտ :

Ո՛վ արշալոյս, արշալոյս,
Անմահութեան գահ և տուն,
Կը սիրեմ զքեզ, Աստուծոյս
Անճառ խորհուրդ իմաստուն :

Ի խորս հոգւոյս վշտահար,
Ուր յիշատակք կան թաղուած,
Ո՛հ, դու ժպիտ մ'ես գոհար,
Զոր պարգեւեց ինձ Աստուած :

Սիրեմ ըզքեզ և կուգամ,
Աղբիւր լուսոյ անաղօտ,
Լուանալ ըզսիրտս անըզգամ
Ի քեզ, ամէն առաւօտ :

Հոս ճակատէս մի առ մի
Կ'երթան սեւ ամպք տխրութեան,
Եւ տարակոյսն, ուր թռմի
Հոգւոյ ծաղիկըն գունեան,

Իւր լափն ու սեւ թեւերով
Մըտացս ըզծով չը խռովեր .
Եւ կ'ամբառնամ անխըռով
Զաչս ու հոգիս իմ ի վեր

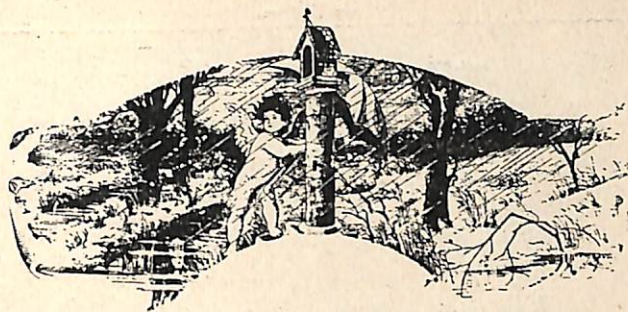
Թըւիս յայնժամ ինձ քաղցրիկ
Պատկեր կենացս իմ վերջին,
Եւ կարծեմ զիս անդորրիկ,
Փոխեալ ի գիրկ Արարչին :

Երանութիւն երկնաւոր,
Սակայն երազ վաղանցուկ,
Դեռ չեմ մեռեալ, հարկ է որ
Կոխեմ զաշխարհս այս անձուկ :

Գէթ մի՛ մոռնար զիս բընաւ,
Ո՛վ արշալոյս քաղցրողի,
Մինչև փոսին մէջ խոնաւ
Անշունչ մարմինն իմ փակի :

Տո՛ւր քաղցրիկ յոյսդ իմ սրտիս,
Ապրիլ, կըրել ինձ ուսո՛ւ .
Ինչպէս որ դու կը ժպտիս,
Ժպտիմ և ես առ յուսոյ:

«Պատկեր», Հանդէս կիսամսեայ 1891

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՐԵԻՔ ✓

ԻՅՆԱՆ տերեւք, տնա՛, մայր իմ,
Ու կը մարի արեւն աշնան .
Անոր պէս ես ալ կը մարիմ,
Ու կայծք հողւոյս հող կը դառնան:

Ո՛վ յոյս, ի զմէր ինձ կը ժպտիս,
Չե՛մ ես, ալ չե՛մ երկրի բընակ .
Հազի՛ւ բացուած աչկունք սրտիս
Կը մեռնիմ ես անժամանակ:

Ո՛րչափ սրտօսը ու ցաւք մաշող
Հիւժեցին զիս մինչև ինկայ .
Ա՛լ լըմընցա՛ւ, լոկ քայլ մը կայ
Մահուան մահճէս մինչև ի հող...:

Կ'երթա՛մ, բայց քաղցր երազներով
Առի ի քեռ հողիս խրոով...:

Այս աւերեալ իմ հողւոյս մէջ
Ուր շունչ մ'անդօր հազիւ մընաց,
Կենաց, սիրոյ փափաքանաց
Դեռ կը վառի հրդեհն անշէջ:

Արդ, փրչեցէ՛ք, ձմրան հովեր,
«Մեռի՛ր» ըսաւ վրձիւնն անդարձ.
Երբ որ մընան ծառք անըստուեր,
Ըզնող զլիսոյս առնեմ ես բարձ:

Մընաս բարեա՛ւ, մայր իմ անոյշ,
Վէրք մ'ալ սրտիդ արիւնահոս.
Կ'իջնէ դաւակիդ ի փոսն անյուշ,
Ու զքեզ մինակ կը ձրգէ հոս...»

Մըռնջեցին հողմունք ձմրան,
Եւ առաւօտ մ'արշալուսին՝
Թօթափելով բեռն իւր ուսին
Մըտաւ յանքոյթն ի քընարան:

Մերկ, անծաղիկ դըրին ի հող
Յաւոց դաւակն այն հարազատ,
Որ վշտահար մօրմէն ի դատ,
Վա՛հ, չունեցա՛ւ վըրան լացող:

«Պատկեր», Հանդէս կիսամսեայ 1891

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն

Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ր Ձ

ՈՅՐ իմ, ահա զարդարուն
Նորոգ եկաւ մեզ դարուն,
Սրտիդ՝ հողւոյդ պէս կուսան
Սհա ծաղկունք այլ բուսան.
Հասաւ սոռ մեզ զով զեփիւռ
Խնկոց բուրմամբ քաղցրասփիւռ.
Հասի՛ր և դուն վարդերես,
Ո՛ւր ես, ո՛հ քո՛յր իմ, ո՛ւր ես:

Դու խոստացար մեզ դարնան
Դառնալ երբ հաւք կը դառնան.
Դարձան թռչնիկք ի բունիկ,
Մենք քեզմէ լուր մը չունինք.
Ըզքեզ մօտիկ և հեռու
Հարցինք ամէն հովերու,
Ամէն զեփիւռք և կուսանք
Ըսին. «Ձեր քոյր չը տեսանք»:

Դարձեալ ըզքեզ անձկագին՝
Հարցինք նորեկ սոխակին,
Եւ խնդից երգն ի բերան
Առ մեզ հասնող ծիծեռան.
Բայց. «Ձը տեսանք ձեր Պայծառ»,
Կ'րանն սոխակն ու ծիծառ,
«Ծով անցանք, դաշտ ու բլուր,
Իրմէ բընաւ չունինք լուր :»

Հարցինք ծաղկանցն այն շքեղ,
«Ո՞ւր է ձեր քոյրն աչագեղ»,
Այլ վա՛հ, գոհարք դրախտին
Հայեցան մունջ ի գետին.
«Դո՛ւք գոնէ, դո՛ւք, ա՛հ ինչո՞ւ
Ձէք խօսիր, ամպք օդաչու,
Ձեր ծոցին մէջ անդորրիկ
Ձինքն ալ ինչո՞ւ չը բերիք...»

Այսպէս ուրեմն, ո՛վ կուսիկ,
Երազ մ'էր այն խաբուսիկ,
Այսպէս, աշնան այն առտուն
Յանդարձ ուղի անկար դուն,
Ալ չես կոխեր դայն երկիր
Ուր մենք դեռ կանք վշտակիր.
Ձերծ ի բախտին հարուածոց
Հողոյն ննջես արդ ի ծոց... :

Հանգի՛ր, ո՛հ, քոյր իմ, հանգի՛ր,
Ոչ մեզ նըման տարագիր.

Կանուխ մեռար, և սակայն
Կեանքն ի՞նչ է սուղ կամ երկայն.
Ո՛ւր թէ և մենք գայինք շոյտ
Ի հանդրուանդ այդ անքոյթ.
Հանգի՛ր, երնեա՛կ քեզ հաղար,
Լուսոյն քան զմեզ շուտ հասար :

«Բագմավէպ» 1891

ԱՌ ՄԱՅՐ ԻՄ ✓

ՄԱՅՐ իմ, աղբիւր կենացս, աղբիւր իմ սիրոյս,
Ո՛վ իմ բարիքս, իմ յոյսս, իմ գանձս երկնաձիւր,
Ո՛վ որ հոգւոյդ նըման հոգիս երկնեցիւր,
Եւ աչքերուս տուիր Աստուածըդ քու լոյս:

Մայր, ժամանակն, աւանդ, մեզմէ կուտայ խոյս
Ու մազերուդ կ'իյնայ ճերմակ ցան ու ցիւր.
Մի՛ թողուր զիս, մայր իմ, կեցի՛ր, ա՛հ, կեցի՛ր.
Դեռ չատ արեւ պէտք է թափես իմ գլխոյս:

Մայր իմ, ծոցիս մէջ քեզ պահեմ ապահով.
Չառնեն ոսկերքդ աղիտաբեր մահուան հով.
Կեանքս կեանքէդ կախուած է, տե՛ս, ո՛վ մայրիկ.

Հարիւրներով հարուածք իջնան թող սրտիս.

Թող ալեկոծ տանջէ կենաց զիս մըրիկ.

Իսն՛ ինչ փոյթ, մայր, միայն թէ դուն ինձ ժպտիս:

«Քաղմալէպ» 1891

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ը ԿԱՐԾԷԻ թէ՛ յիս մարած
Էին ծաղիկ հասակիս մէջ՝
Բոլոր անոյշ տառապանքներն
Իմ մանկութեանըս օրերուն:

Բոլոր հոգերս իմ անուշակ,
Փափուկ յոյզերը խոր սրտիս,
Եւ ինչ որ ցուրտ այս աշխարհիս
Մէջ՝ ըզգալն հեշտ է և հաճոյ:

Ո՛րքան կըռիւք և արցունքներ
Իմ նոր վիճակըս տանջեցին,
Երբ առաջին անգամ սառած
Կուրծքիս մէջ ցաւը պակսեցաւ:

Եւ պակսեցան տրոփիւնք սովոր,
Պակսեցաւ սէրն ալ ինձ համար,
Եւ խըստացեալ այս կուրծքս, աւա՛ղ,
Հառաչելէն իսկ դադրեցաւ:

Եւ լացի՛ կեանքն ինձ համար մերկ,
Անհրապոյր դարձած բոլոր,
Ցամքած երկիրն ալ ինձ համար,
Թաղուած յաւերժ սառերու մէջ:

Օրն ամայի, գիշերը լուռ
Աւելի սեաւ ու միայնակ,
Մարած՝ լուսինն ինձի համար,
Աստղերն երկնից վրայ մարած:

Սակայն պատճառն իմ այս լացիս,
Հին տառապանքն էր տակաւին,
Եւ խոր ալուցը մէջ կուրծքիս,
Կ'ապրէր դեռ սիրտըս կենդանի:

Իմ խոնջեալ միտքըս՝ ընտանի
Դեռ պատկերները կը փնտռէր,
Եւ տրտմութիւնս իսկ այս անհուն
Աւա՛ղ, դեռ ցաւ մ'էր ճշմարիտ:

Ընդհուպ այն ցաւն ալ մարեցաւ,
Այն վերջին ցաւն ալ ի սրբախ,
Եւ հառաչանք մ'իսկ հանելու
Կարողութիւնըս չի մընաց:

Ինչո՞ւ տաշեալ, անըզգայեալ,
Քաջալեր բնաւ չի փընտռեցի,
Կէս ըսպառած ու կէս մարած,
Դանդաչեց սիրտս ու զիս լըքաւ:

Ի՛նչ եղայ, ի՛նչ երբեմն էի,
Երբ այնքան խանդ, այնքան եռանդ,
Եւ պատրանք մ'այնքան երանիկ
Կը անուցանէր իւր մէջ հոգիս:

Ա՛հ, ծիծեռնակըն փութաջան,
Նորոգ օրուան ըսկըսելուն,
Պատուհանիս շուրջ թռչտելով
Երգեց, բայց սիրտըս չի չարժեց:

Զիս չի չարժեց տժգոյն աշնան
Գիւղատունին մէջ մենաւոր,
Տըխուր կոչնակն երեկորին,
Եւ ոչ արեւըն փախըստեայ:

Լրձիկ ճամբուն վրայ, ի զո՛ւր
Տեսայ շողալն ես իրիկուն,
Եւ սոխակին տըխուր երգովք
Հովիտն ի զո՛ւր հնչեց, աւա՛ղ:

Եւ դո՛ւք, ո՛վ քաղցր ականողիք,
Ո՛վ դողացիկ մոլար նայուածք,
Դուն, ո՛վ անմահ առաջին սէր
Շընորհադեղ սիրահարաց:

Եւ դո՛ւն , ո՛վ մերկ րսպիտակ ձեռք ,
Որ իմ ձեռքիս դըպար երբեմն ,
Ա՛խ , դուք ի դո՛ւր եղաք ամէնքդ
Իմ թմրութեանըս թանձրամած :

Այրի ամէն քաղցրութենէ ,
Տըրտում , բայց ո՛չ երբեք խըռով ,
Վիճակըս միշտ խաղաղ ու պարզ ,
Եւ էր ճակատըս միշտ պայծառ :

Ա՛հ , տենչայի պիտի սիրով
Հասած տեսնել իմ ժամս յետին ,
Եթէ կուրծքիս մէջ ըսպառեալ ,
Տենչն իսկ աւանդ մարած չըլլար :

Ինչպէս զառամ ալեւութի
Վատթար միացորդն ունայնացեալ ,
Այնպէս յառաջ կը տանէի
Անոյշ Ապրիլն իմ օրերուս :

Սի՛րտ իմ , այսպէս կ'անցունէիր
Դուն այն աղուոր օրերն անճառ ,
Զորս այնքան կարճ ու վաղանցուկ
Վիճակեցին երկինք մարդուն :

Ո՞վ արդ կուգայ արթնցունել
Զիս՝ մոռցուած այս հանգիստէն ,
Ի՞նչ զօրութիւն է այս նորոգ ,
Որ դեռ կը զգամ ես վերստին :

Անո՛յշ յուզմունք , և դուք պատկերք ,
Տրոփիւնք , պատրա՛նք երանելի ,
Զը դոցուեցա՛ւ ուրեմն ձեզ
Համար այս սիրտըս յաւիտեան :

Է՞ք դուք ուրեմն իմ օրերուս
Մի միակ լոյսն այն ցանկալի .
Ա՛խ , այն սէրե՛րս էք դուք ուրեմն
Զոր դեռ մանուկ ես կորուսի :

Պայծառ երկինք , դալար ափունք ,
Ակնարկս իմ ո՛ւր որ տարածեմ
Ամէն բան ցաւ մ'ինձ կը չընչէ ,
Կուտայ հաճոյք մ'ինձ ամէն բան :

Կը դառնան ինձ հետ ապրելու
Հովիտն ու լեռն ու անտառակ ,
Սրտիս աղբիւրը կը խօսի ,
Կը խօսի ծովն ալ հետ սրտիս :

Ո՞վ կուտայ լացն ինձի նորէն
Յետ երկար այսքան մոռացման ,
Եւ աչքերուս իմ , ա՛հ , ո՛րքան
Փոխուած աշխարհս այս կ'երեւի :

Արդեօք ժըպի՞տ մը քեզ դարձուց
Յոյսն , ո՛վ թշուառ սիրտս , ա՛խ , յաւէտ
Ա՛լ չի տեսնեմ պիտի ես հոս՝
Գէթ մէկ անոյշ յուսոյ երես :

Բնութիւնն յատուկ ինծի տուաւ
Անոյ խարկանք, սրտի տրոփիւնք,
Եւ արութիւնս իմ բընածին
Իմ տառտողանքըս մեղմացուց :

Ձի յաղթեցին այն զօրութեան
Ոչ բախտն ու ոչ ձախողութիւնք,
Եւ ոչ պագչոտ իւր նայուածքով
Ճշմարտութիւնն աղիտարեր :

Գիտեմ թէ ինքն անմիաբան
Է հետ անոյ յատկերներուս .
Գիտեմ թէ խուլ է բընութիւն,
Թէ լոկ կաթիլ մը գութ չունի :

Թէ մեր բարւոյն հոգ չի տանիր,
Այլ էութեան մեր միմիայն .
Ըզմեղ ցաւի համար պահէ,
Ա՛լ ուրիշ բան մը փոյթը չէ :

Գիտեմ թէ հէգն հոս մարդոց մէջ,
Ձի գտներ բնաւ կարեկցութիւն,
Թէ փախչելով զինքըն՝ մրցամաք՝
Ամէն մարդ ծաղրը կ'առնէ հոս :

Գիտեմ թէ դարս այս չի ճանչնար,
Ո՛չ հանճար, ո՛չ ալ մեծ հոգի,
Թէ վաստակոց արժանաւոր
Աննախանձ փառքը կը պակսի :

Եւ դուք, անո՛յ զողդոջուն բիւք,
Դուն ճառագայթ դերմարդկային,
Գիտեմ թէ զո՛ւր դուք կը շողաք,
Թէ սէր չի կայ բընաւ ի ձեզ :

Սիրելութիւն մը գաղտ, ծածուկ,
Ի ձեզ բընաւ չի՛ շողշողար,
Եւ այդ կուրծքին մէջ ըսպիտակ
Գիտեմ թէ կա՛յծ մ'իսկ չի վառիր :

Ուրիշին քաղցրը հոգերուն
Հետ նաեւ խաղ կ'առնէ նա միշտ,
Եւ է իւր վարձքն արհամարհանք
Անհուն հըրոց մը երկնային :

Բայց ես կը զգամ յիս վերածնին
Յայտնի, ծանօթ պատրանքներուն,
Եւ կուրծքս ինքնին կը զարմանայ
Իւր այս շարժմանցը վըրայ նոր :

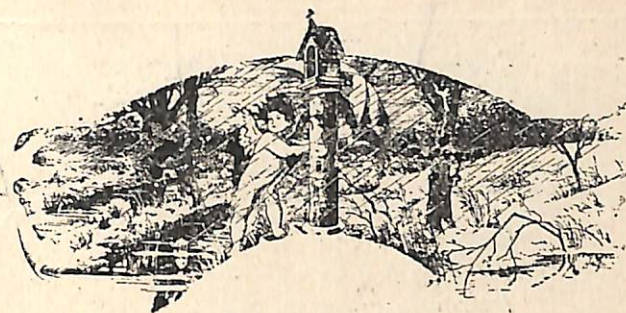
Քեզմէ՛, ո՛վ սիրտ իմ, այս վերջին
Շունչն, իմ եռանդըս բընածին,
Ամէն խրախոյս և զօրութիւն
Ա՛խ, ինձ քեզմէ՛ միայն կուգան :

Կը զգամ, կը զգամ թէ կը պակսին
Ձքնաղ, աւրիծ ու մեծ հոգւոյն,
Բնութիւնն ու բախտն, և այս աշխարհս,
Եւ ամենայն գեղ և շընորհ :

Բայց թէ ապրիս դուն, ո՛վ թշուառ,
Թէ բախտին գլուխըդ չի ծըռես,
Ես չի կոչեմ պիտի անգութ
Այն որ չնչել կուտայ ինձ քեզ:

Յ. ԼԵՈՅԱՆՔԻ
«Թարգմ. ի բնագրէն»

«Բազմավէպ» 1894

ՀՐԱԺԵՇՏ

ԻԹԱՍ բարեալ, յետին թերեւս
Ըլլայ ողջոյնս այս որ կու տամ,
Գուցէ մեռնիմ, ո՛վ իմ արեւս,
Քեզ չը տեսած վերջին անգամ:

Նոր մէկ երկիր, և նոր մէկ սէր,
Նոր հաճոյք, թարմ հոգւոյդ նըման,
Սրտիդ անոյշ ժպտող յոյսեր
Կը կանչեն քեզ, զիս դերեղման:

Անթաց աչօք դուն կը մեկնիս,
Ինչպէս ծաղկին վաղէ թիթեռ.
Մինչ ես՝ ի դուռն հասած չիրմիս՝
Քու ետեւէդ կը հայիմ դեռ:

Ըղբեղ անչափ ես սիրեցի,
Ու բաժանման դառն այս պահուս
Կը զգամ միայն թէ դուն ինձի
Մահ տըւիր՝ սիրտ տալով և յոյս:

Բայց ատեն՛ չե՛մ կրնար ըզքեզ,
— Այնչափ կապուած ես դուն սրտիս —
Թէեւ անոք երբ կը ձրգես
Ձիս, ուրիշի՛ն պիտի ժպտիս . . . :

Կոյս ճակտիդ վրայ զոր յաւիտեան
Ալ չը տեսնեմ պիտի ես հոս,
Ո՛վ սիրելիս, երանութեան
Ձը մարի՛ լոյսն անուշահոս:

Ձը գիշուն ամպք հողւոյդ վըրայ,
Ձը բանան վէրք սրտիդ՝ փուշեր,
Սիրով լեցուն սրտիդ չիջնա՛յ
Մոռացութեան ցրտին գիշեր:

Երթաս բարեա՛ւ. յետին թերեւ
Ըլլայ ողջոյնս այս որ կու տամ,
Պիտի մեռնի՛մ, ո՛վ իմ արեւս,
Քեզ չը տեսած վերջին անգամ:

«Պատկեր Աշխարհիկ Դրականութեան» 1895

ԳԱՂՏՆԻՔՍ

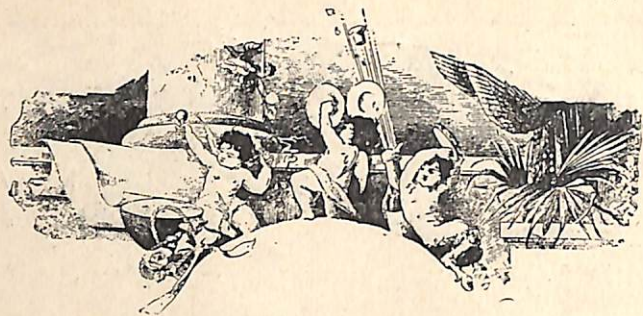

Ձ թռչունին և ո՛չ հովուն
Սիրելւ ըզքեզ չը զրուցեցի .
«Խօսէ՛» ըսաւ ինձ ծովն անհուն,
Ծովուն ալ սիրտըս չը բացի:

Ծաղիկներուն չըսի ես քեզ,
Աստղերուն ալ չըսի բընաւ .
Չըսի լուսինն թէ այս հրակէզ
Սրտիս մէջ սէրդ ի՛նչպէս ծընաւ:

Սակայն թռչունն, աստղերն ամէն .
Հովն ու ծաղիկ, ծովն ու լուսին,
Քեզ ճանչնալուս առջի ժամէն
Քու վըրայօքդ ինձ կը խօսին:

1895 (Անտիպ)

ՄՈՒԹ ԳԻՇԵՐ ✓

Ս մութ գիշերը սիրեցի
Իմ երազոտ հոգևոյս յարմար .
Մութ էր գիշերն , ըսիր ինձի ,
«Պիտի մնունիմ քեզի համար :»

Արցունքներով մութին մէջ լուռ
Փաթթուեցար , աւանդ , վրդիս ,
Ըսիր , «Ինձ հոս երգում մը տո՛ւր
Թէ չըմոռնաս պիտի դու գիս :»

Ա՛հ , այն օրերն անցան գացին .
Երգումըդ դո՛ւ մոռցար առաջ ,
Նորէն մութին մէջ առանձին
Ես կը նստիմ լալահառաջ :

1895 (Անտիպ)

ՎԵՐՋԻՆ ԽՈՍՏՈՒՄԸ

ՐՀԱՍԱԿԱՆ մահճին իւր մէջ
Ըսաւ աղջիկն իւր սիրողին ,
«Երբ որ իջնեմ ի ծոց հողին ,
Չ'ըլլայ որ լաս գիս հոս անպերջ :

Ա՛լ չը տեսնաս պիտի գիս դուն ,
Ու չը խօսիս պիտի այսպէս .
Սիրտ սրբաւի , ա՛լ պիտի չըմպես
Սէրն աչքերուս մէջ զըւարթուն :

Մեռնիմ , անդարձ երթամ պիտի ,
Բայց մի՛ լար , քաղցըր սիրելիս ,
Յերկինս գտնաս պիտի դու գիս ,
Ամբողջ գեղովս իմ ծաղկատի :

ԾԱՂԻԿՆ ՇՈԳԻՈՅՍ

ԵՐԵՉՄԱՆԻՍ ի դուռն հասած՝

Շուշանափայլ կուրծքիդ վրայ

Տեսայ ծաղիկն հոգւոյս բացուած

Անոր համար ես չը մեռայ :

Վառէ՛ արեւդ անոյշ գլխոյս ,

Դո՛ւն միայն , դուն կու տաս ինձ լոյս :

Բոլոր հոգիս իմ կապուեցաւ

Վարդիդ որ շունչ կուտար ինձի ,

Թըռան ամէն արցունք ու ցաւ ,

Կեանքն համբոյրով մը խըմեցի :

Վառէ՛ արեւդ անոյշ գլխոյս ,

Դո՛ւն միայն , դուն կու տաս ինձ լոյս :

«Զիս ապրեցո՛ւր երկայն օրեր ,
Ու բոլոր կեանքս տամ քեզի :»
Վարդն որ կուրծքիդ վրայ կը բուրէր
Այսպէս , աւա՛ղ , կ'ըսէր ինձի :

Վառէ՛ արեւդ անոյշ գլխոյս ,

Դո՛ւն միայն , դուն կու տաս ինձ լոյս :

Բայց սիրահալ ու դողդեղուն
Վարդըդ կ'ատէր սիրտըս նորէն ,
Հրդեհներով շունչըս լեցուն ,
Զէի ժըտեր մօտիլ իրեն :

Վառէ՛ արեւդ անոյշ գլխոյս ,

Դո՛ւն , միայն դուն կու տաս ինձ լոյս :

Օր մը հրաւառ չըթունքս ի դող ,
Ըսի քեզ , «Ո՛վ պաշտելիդ իմ ,
Ծաղիկդ ինձ կեանք տուաւ , բայց թո՛ղ
Քաղեմ ես վարդն այն ու մեռնիմ :»

Վառէ՛ արեւդ անոյշ գլխոյս ,

Դո՛ւն , միայն դուն կու տաս ինձ լոյս :

«Հոգիս կու տամ բոլորանուէր ,
Լալով ըսիր ինձ , ծաղկիս հետ ,
Սիրելիս կեանքըդ մի՛ խամրեր ,
Կը մոռնիմ ես ալ ետեւէդ :»

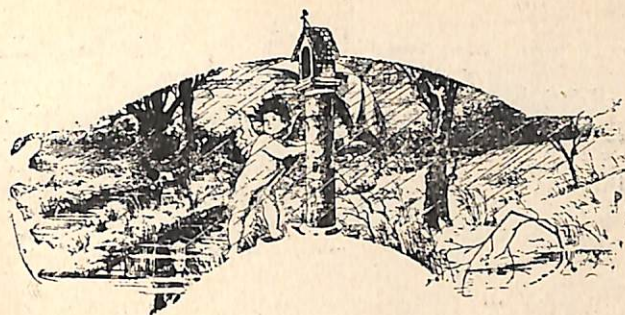
Վառէ՛ արեւդ անոյշ գլխոյս ,

Դո՛ւն , միայն դուն կու տաս ինձ լոյս :

Անփոք՝ տըղայ, որ հաւտացի
Արցունքներուդ տաք տաք թափող,
Սիրտըս կապուած մընաց քեզի,
Կեանքըս նորէն դարձաւ ի հող:
Վառէ՛ արեւդ անոյշ գլխոյս,
Դո՛ւն, միայն դուն կու տաս ինձ լոյս:

Օրեր անցան, մոռցար զիս, վէրք
Ծակեցին սիրտս հաւատարիմ.
Ինկաւ ծաղիկդ օտարի ձեռք,
Անոր համար ես կը մեռնիմ:
Փչին երկինք բոլոր գլխոյս,
Ա՛խ, դուն ա՛լ չես տար ինձի լոյս:

1895 (Անտիպ)

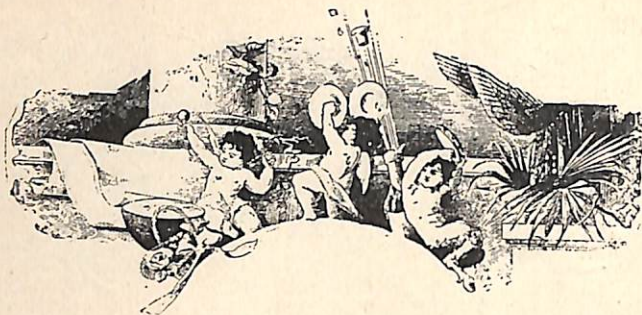
Կ Ի Ն

ՆՁ խաբուսիկ
Սէրդ է քուկին,
Ո՛վ անուշիկ
Հրեշտակ դու կին:
Ծաղիկ ու լոյս
Կու տան հողւոյս
Ծրթունքդ կոյս,
Դուռ... դըժոխքին:

Անդունդն ի վար
Կ'երթանք անդէտ,
Կախուած հրավառ
Քու շրթունքէդ:
Գերեզմանիս
Ուր մեզ տանիս
Ցուրտ է. վրանիս
Կու լա՞ս դուն գէթ....

1895 (Անտիպ)

ԳԻՆԻՔ ԹԷ ՍԷՐ

ՍԻՆ «ցաւերը փարատող
Գինին նեկտար է սրտերու ,
Լի բաժակներ խըմէ՛ , քերթող ,
Կ'երթան բոլոր հոգերդ հեռու :»

Եւ արեցայ ես խեղաթափ
Գինեմով հին քերթողին պէս .
Դուրսըս ծաղկօք պճնած , այնչափ
Որ թմրեցուց զիս վերջապէս :

Ի՞նչ յուսահատ զարթնում էր ան ,
Դուրսս երազոց ցաւով լեցուն ,
Քրտնաթաթախ ճակտիս վըրան
Թուումած էր գեղը վարդերուն . . . :

Ախ , արբենամ միայն քեզմով ,
Ո՛վ իմ հրեշտակս , ո՛վ իմ հոգիս ,
Ու թող զարթումս արցունքներով
Լլլայ վերջին օրն իմ կեանքիս :

1895 (Անտիպ)

ՀԱՆԳԻՍՏՆ ՇՈԳԻՈՅՍ

ՐՏՈՒՄ է սիրտս ու միայնակ,
Ահ, քննելով այսօր հողիս,
Ձգուած գլխայ գայն, շարունակ
Մաշող յուզմանց մէջ այս կեանքիս:

Ալ ինձի չեն ժպտիր վարդեր,
Լքման՝ սրտիս մէջ սեւաթոյր՝
Չեմ գիտեր ի՛նչպէս, բայց փթթեր
Է ժանտ ծաղիկը մահաբոյր:

Հանգչիլ կ'ուզեմ ես, անկողին
Նոճւոյն տակ հողն ինձ փորեցէ՛ք.
Նետեմ մաշած սիրտըս հողին,
Դուք հաւտալով դեռ ապրեցէ՛ք....:

1895 (Անտիպ)

ՄԻ ՍԻՐԵՐ ԶԻՍ

Ի՛, սիրեր զիս թէ որ ապրիլ կը սիրես,
Սրցունքներով ամբողջ լեցուն է հողիս,
Մի՛ կախեր կեանքդ իմ նըւաղուն աչքերէս,
Իմ ցաւերուն ներքեւ պէտք չէ որ կըքիս:

Անդունդ մ'է սիրտս, ուր կ'ուզես լոյս թափել դուն.
Իմ շրթունքներս, որոնց կ'ուզես համբոյր տալ,
Պիտի այրեն քու շրթունքներդ ժպտուն,
Ու կրակներով պիտի լեցունի քու սիրտդ ալ:

Պիտի խամրին ճակտիդ վարդերը մաքուր,
Պիտի մարի աչքերուդ լոյսն աննըման,
Պիտի թափին աղուոր մազերըդ գանգուր,
Ու անէծքով պիտի երթաս գերեզման....:

«—Եկո՛ւր, ըսաւ ինձ ան, եկո՛ւր,
Մահ և կեանք, ես եմ երկուքն ալ...
Գերեզմանէն կու գամ տըխուր,
Ու քեզ հետ հոն կ'ուզեմ դառնալ...»

1895 (Անտիպ)

ՋՄԵՌ ՍԳԱԻՈՐ

ՐԻՔԱՆ տըխուր ես ու ո՛րքան մըթին,
Ո՛վ ձըմեռ, եղբայր ես վըշտիս յարմար.
Այլուր միշտ զըւարթ ծաղկունք կը փթթին,
Չե՛ն, ա՛խ, չե՛ն անոնք իմ սրտիս համար,
Ո՛րքան տըխուր ես ու ո՛րքան մըթին:

Իմ կեանքս ալ քեզի պէս զուրկ արեւէ,
Ընդվայր հոս կ'անցնի անյուռ ցաւերով.
Կարճ է այն, բայց ի՛նչ երկայն կը տեւէ.
Ա՛հ, քանզի չըկայ հոն սէր ու գորով.
Իմ կեանքս ալ քեզի պէս զուրկ արեւէ:

Մըրիկն երբ պայթի, կը դադըին երգեր,
Պանդուխտ կը մեկնին թռչունք սիրտ ի ցաւ.
Պանդուխտ անոնց պէս աշխարհ եմ եկեր,
Երգը սրտիս մէջ շատոնց դադըեցաւ.
Մըրիկն երբ պայթի կը դադըին երգեր:

Ճակատըս խորշոմ ցաւոցս է վըկայ,
Ախ, իմ քայլերուս տակ վարդէ չի բուսնիր,
Ջրսաւ ինձ հրեշտակ մը «քեզի եկայ»,
Կը թափէ յիս բախան անվերջ արհաւիր.
Ճակատըս խորշոմ ցաւոցս է վըկայ:

Մինակ, միս մինակ երթալն է դժուար,
Ցաւերով լեցուն անդարձ այս ուղին.
Ախ, սիրտ չը բաւեր, տրտում հոգեւմար,
Մինչեւ պաղ ու մութ հողէ անկողին
Մինակ, միս մինակ երթալն է դժուար:

Իջի՛ր, ո՛վ ձըմնու, իջի՛ր իմ գլխոյս,
Տերեւներն ինկան ցամքած ու փտուն.
Երազք իմ սրտէս շատո՞նց տըւին խոյս,
Իմ դատարկ սրտիս դո՛ւն կը վայլես, դո՛ւն.
Իջի՛ր, ո՛վ ձըմնու, իջի՛ր իմ գլխոյս:

Ծածկե՛ն, ա՛խ, ճերմակ ձիւներ թող ծածկեն,
Սըգապատ իմ սիրտս ու ճակատս այրած.
Մոռացութեան ցօղն իջնայ երկինքէն,
Ու մենիկ այն փոսն, ուր կ'երթամ յոգնած՝
Ծածկե՛ն, ա՛խ, ճերմակ ձիւներ թող ծածկեն:

1895 (Անտիպ)

ԻՄ ԵՐԳՍ ✓

Ի մը սրտիս մէջ անսիրձ
Ինկաւ նայուածքդ խորին.
Ես այն օրէն աչքերուդ
Եղայ պաշտողն ու գերին:

Դու լոկ արցունք մ'ինձ տուիր,
Անոյշ արցունք մը ցաւի,
Այն մէկ կաթիլ արցունքիդ
Փոխան՝ ես կեանքս տուի:

Երբեմն ինձի ժպտեցար,
Բայց չէր ժպտիտդ այն իրաւ.
Ես այն ժպտիդ հաւատացի,
Ան իմ գլխուս ձիւն բերաւ:

1895 (Անտիպ)

ԱՐՁԱԳԱՆԳ

Ա.Ո. * * * * *

Ուրիշ գիշերուան մէջ հարցուցի .
«Հոգիս տենչով թըռաւ քեզի ,
Կը լըսե՞ս ձայնս արտասուագոյ» ,
Եւ արձագանգն ըսաւ ինձ «ո՛չ» :

Մահուան ըստուերն իջաւ սրտիս ,
Ա՛խ , արդեօք ե՞րբ պիտի ժպտիս
Այրած հոգւոյս իմ վշտաբեկ ,
Ձայն մ'անծանօթ ըսաւ , «երբե՛ք» :

Ճակատս ի սուգ , հոգիս ի ցաւ ,
Աչքերուս լոյսը ցամքեցաւ .
Ես ո՛րք իյնամ արտասուահոս ,
Ծոփն ալետանջ ըսաւ ինձ , «հո՛ս» :

Աւա՛ղ , թըռաւ կեանքը ծոցէս ,
Մեռնի՛մ , բայց դուն աչքըս գոցես .
Ալ ի՞նչ մընաց մաշած հոգւոյս ,
Հուսնակն աղօտ ըսաւ ինձ , «յո՛յս» :

1896 (Անտիպ)

Գ Ի Շ Ե Ր

ՌԱՆՁՆՈՒԹԵԱՆ ես վըհուկ,
Պատանք հոգւոյս սեղիշեր,
Սրտիս մէջ սուր սուր փուշեր,
Ու ճակատիս վրայ թալուկ:

Մինակ նստած կը խորհիմ,
Ծռփն հեռուէն զիս կը կանչէ.
Կ'ըսեմ, «անոր ձայնն այս չէ».
Այս, մայր իմ, մայր իմ, մայր իմ:

Հողին, ծովուն, աստղերուն
Կը նայիմ մունջ անձկութեամբ.
Կը սքօղեն աչքս իբրեւ ամպ
Արցունքս հոգւոյս վառվըռուն:

Այս, երազներս իմ թըռան.
Ինչո՞ւ երկայն հոս մընալ.
Ինկիր, ո՞վ սիրտ իմ դուն ալ
Ինչպէս ծաղիկ մը լերան:

Տարէ՛ք, տարէ՛ք զիս հողին.
Ու հունենամ թող լացող.
Կտրիճ կ'իյնամ, ափ մը հող
Մաշած ոսկերցս անկողին:

1896 (Անտիպ)

Ա Ք Ս Ո Ր

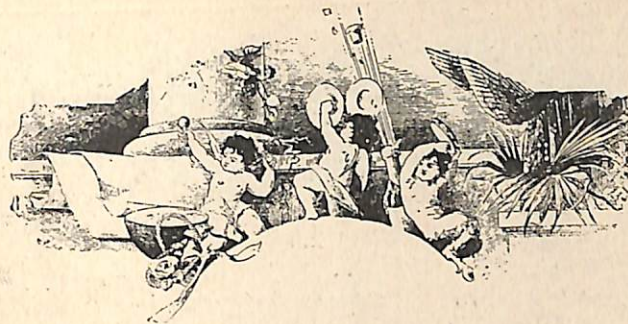

Մ' ԼԱՐ, ծաղիկ, ա՛հ, մի՛ Լար.
Ի՜նչ փոյթ ձմռէն քեզ մաշող.
Կաթիլ մը ջուր, ափ մը հող
Դեռ կը պահեն քեզ դալար:

Մի՛ Լար, թռչնիկ, մի՛ Լար դուն,
Ի՜նչ փոյթ քեզ ձիւն ու հովէն,
Ծածկ մը բոյնիդ ապաւէն՝
Կրնաս սիրել դեռ ժպտուն:

Ա՛հ, թողէ՛ք լամ միայն ես.
Կեանքը ձըմեռ թէ ամառ.
Ա.քսոր է միշտ ինձ համար
Երբ սէրն հեռու է բոյնէս:

1896 (Անտիպ)

ԿԱՐՕՏ ՍՐՏԻՍ

Մ, թէ բուռնին ինձի թեւեր,
Ու թռիչ մ'ազատ բացուի հողւոյս,
Օդաւազիկ կապոյտն ի վեր
Պիտի չերթամ ես դէպի լոյս:

Քոյրն եմ ամպոց և աստղերուն,
Անձանոթին հողիս կարօտ.
Մահն ինձի ձայն կու տայ հեռուն,
Բայց չեմ ուզեր թըռիլ ես հոտ:

Օր մ'երբ աղբիւրք սրտիս ցամքին,
Ու հող դառնամ մեռելտի,
Մահուան գաղտնիքն ու երկընքին
Կապոյտն՝ հողւոյս ժպտին պիտի:

Ախ, թռչունին տուէ՛ք ինձ թեւ,
Կամ չունչն հովուն, կամ վաղքն ամպոց,
Սարեր, ծովեր անցնիմ թեթեւ,
Ու սիրելւոյս իցնամ ի ծոց:

1896 (Անտիպ)

Զ Ո Ղ

ԵՏ մը՝ տըկար կուրծքիս մէջէն՝
Անցուց քու ձեռքըդ կանացի
Մինչեւ ի սիրտս, ու հեծեցի,
Ինչպէս մեռնողք միշտ կը հեծեն:

Ու լեցուեցան շրթունքս խփոյն՝
Ինչպէս սրտիս վէրքն՝ արիւնով,
Ինչպէս տերեւ՝ երբ փըչէ հով,
Անժամանակ ինկայ տօգոյն:

Ու չը դարձար դու պահ մ'ետիդ,
Նայիլ ինչո՛ւ կը մեռնի այն
Որուն յանցանքն եղաւ միայն
Անհուն սիրով զոհուիլ սրտիդ:

1896 (Անտիպ)

ԻՄ ԵՐԳՍ

Բո՛ղէ՛, կ'ըսես ինձ, ի՛նչ անոյշ,
 Ի՛նչ յանկուցիչ երգդ է քուկին.
 Երգէ՛, այս կեանքն երա՛զ թէ յուշ,
 Մինչեւ հողով չըթունք փակին:»

Ոտքս անդնդոց եղերքն ահեղ,
 Զսպելով սիրտըս դող ի դող.
 Սէ՛րն երգեցի մէկ քանի հեղ,
 Էսիր, «երեսե՛կ քեզի, քերթող:»

Ահ, մի՛ խաբուիր, ո՛վ սիրելիս,
 Հոգւոյս մէջ լուռ կան արցունքներ,
 Զըւարթ երգոցս իմ կը զմայլիս,
 Բայց սրտիս վէրքը չես տեսներ:

1896 (Անտիպ)

ՄՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

Ի՞նչե՛րէ՛ լուռ, սենեակս է մութ,
 Աւելի մութ է սիրտս, ուր դուն
 Երբեմն անմահ սիրոյ զուարթուն՝
 Թափեցիր լոյսն աչուրներուդ:

Հոյ՛ն ուրուակերպ ծառոց մէջէն
 Կը հանէ երգն իւր ողբանուէր,
 Աւելի ցուրտ են այն հովեր,
 Որք իմ հոգւոյս մէջ կը շնչեն:

Մարած աստղեր, մարած լուսին,
 Զայն մը չըկայ, միայն հեռուն
 Կ'ելլայ մրմունջն ալիքներուն,
 Որք իրարու հետ կը խօսին:

Ու կը խորհիմ ես տրտմութեամբ,
Ո՛ւր ես, ինչո՞ւ կու լամ ես հոս.
Ինչո՞ւ այս վէրքն արիւնահոս
Սրտիս՝ որ սե՛ւ ունի միշտ ամպ:

Ո՛ւր կը թափին իմ արցունքներս,
Ըզքեզ ինչո՞ւ ես սիրեցի,
Ա՛խ, ե՛րբ ըսեն պիտի ինձի,
«Այս քու հանգիստդ է, մըտի՛ր ներս:»

Ա՛լ չեմ լար, սիրտըս ցամքեցաւ,
Ո՛հ, այս մութին մէջ քաղցր ու լուռ,
Կը լըսեմ ձայնըդ քաղցրալուր,
«Իմ սիրտս ալ նո՛յն կը տանջէ ցաւ:»

1896 (Անտիպ)

ԱՌ ԹՈՉՆԻԿՆ

Ի՛՜ փԱՆՉԻՐ ինձմէ հեռու,
Ո՛վ անգութ սիրուն թռչուն.
Մի՛ մատներ սեւ ցաւերու
Այս սիրտըս քեզմով լեցուն:

Առանց քեզ չունիմ ես լոյս,
Առանց քեզ աշխարհս ինձ մութ.
Ա՛հ, եկո՛ւր, ցաւած հոգւոյս
Կը բաւէ լոյսն աչքերուդ:

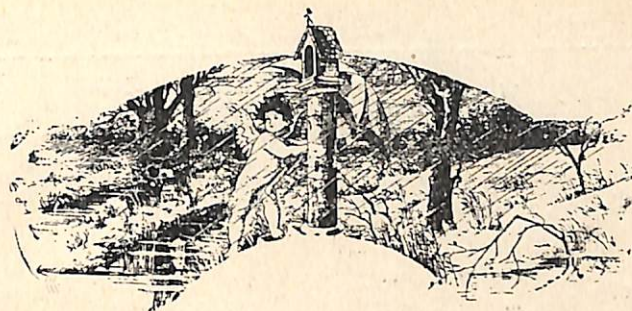
Տե՛ս, աւա՛ղ, սիրտս է սառեր,
Տո՛ւր ինձ սէրդ անոյշ ու տաք.
Ու հալին սրտիս սառեր,
Ինչպէս ձիւնն արեւուն տակ:

Բայց չե՛ս լրսեր դուն, աւա՛ղ,
Իմ արկար ձայնս երերուն,
Մարեցաւ շունչըս նըւաղ,
Դեռ հեռու կը փախչիս դուն:

Ա՛լ չեմ ապրիր ես երկար,
Լըսէ՛ դիս հեղ մ'ալ գոնէ.
Երբ ծածկէ մարմինս իմ քար,
Եկո՛ւր, մօտիկ լինձ բունէ՛:

Ողջ էի մոռցար դուն զիս,
Ա՛հ, երբ հող դառնամ նորէն,
Այց ելիր հե՛ղ մը չիրմիս,
Ու լա՛ց զիս հոգւոյդ խորէն:

1896 (Անտիպ)

ՈՒՂԵՐՁ

ՍՐԻԻՐՆԵՐՈՎ աչք ու լեզուք
Գիտեմ, անհոգ կարգան պիտի
Այս սև երգերը տրամասուգ
Զոր լոկ քեզի համար գրեցի:

Կրնայ ըլլալ, որ սիրավառ
Երգոցս ի լուր, ամէնուն պէս,
Ջարմացմամբ՝ դուն ալ սիրտդ ի վար,
Ողբոցս առիթը հարցունես:

Ա՛հ, չը գիտնաս պիտի բընաւ
Թէ աչքերուդ բոցէն, աւա՛ղ,
Յաւէրժական սէր մը ծընաւ,
Հոգիիս մէջ կիսանըւաղ:

Անհուն կրակով մը կը վառիմ,
Բայց չեմ բանար քեզի հողիս .
Կրնայ ըլլալ որ մերժուիմ .
Արցունք մը տուր յիշատակիս :

1896 (Անտիպ)

Վ Ա Խ Ճ Ա Ն Ը

Ս.Ի.Ղ. մ'է քաղցրալուր
Քու հողիդ երկնապաց ,
Կ'ըսէ վարդը , «մի' լար ,»
Շիրիմը կ'ըսէ . «լա'ց .»

Վարդին պահ մը հըլու՝
Մի' մոռնար , ո՛վ պուէտ ,
Մօտ ես հող դառնալու ,
Ու չիրմինն ես յաւէտ :

1896 (Անտիպ)

ԱՌ ԼՈՒՍԻՆ

ԴՈՒՆ որ այս գիշեր, տաքոյն ինձի պէս,
 Սեւ սեւ ջուրերուն յլրայ կու լաս կարծես,
 Դուն որ դարերով ապրեցար լըռիկ,
 Ու դիտեցիր կեանքն, անվերջ փոթորիկ,
 Դուն որ շատերուն իյնալը տեսար,
 Ու ննջողներուն վըրայ հաւատար
 Իբրեւ աղջկան մաղերը գանգուր
 Թափեցիր քու լոյսդ հեղիկ ու մաքուր,
 Դուն որ անփոփոխ՝ դարերէ ի վեր,
 Վըրկայ մարդկութեան խոցին կարեւէր,
 Միշտ և ամէն տեղ, մօտիկ թէ հեռու,
 Տեսար երկայն շարք մը ոճիւրներու,
 Դուն որ կը չափես անդունդներն անհուն,
 Որ գուցէ գաղտնիքն ալ գիտես մահուն,
 Դուն, ո՞վ Աստուծոյս անմահ հրաշակերտ,
 Որ կը ցոլացնես հոգւոյս մէջ պատկերդ,
 Լուսին, աչք բացուած խաւարին վըրայ,
 Ուր կենաց մրրիկն ահեղ կը գողայ,

Ըսէ՛, մինչեւ ե՞րբ պիտի տեսէ հոս
 Իմ վշտաշարճար կեանքս դառնահոս:
 Կուրծքս միշտ լեցուն անճառ իղձերով,
 Սիրտս միշտ խաբուած, հոգիս միշտ խըռով:
 Մինչեւ ե՞րբ կըրեմ պիտի այս շղթան
 Որուն կեանքի դառն անունը կուտան...:

Յոգնած եմ, յոգնած այս երկայն ճամբէն,
 Ուր ցընորք անփորձ սիրտը կը խաբեն.
 Ուր վարդը կանուխ կ'իյնայ, կը թուամի,
 Ուր մարդը մարդուն կ'ելլայ թշնամի:

1896

(Կիսկատար մ'նացած)

Գ. Ո.

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Մ Ը

Հ Ն Չ Ե Ս Կ

ԵՆԻ կը յիշե՞ս արդեօք գիշերն այն ամրան,
Պատրջգամիդ առջիւ նստած միայնակ,
Կ'ունկընդբէի քեզ որ մատերդ ի դաշնակ՝
Մեղամաղձիկ կ'ողէիր, երգ ի բերան:

Գիշերն էր լուռ ու զով, հոգւոյս իմ վըրան
Կ'իջնէր քու ձայնդ անոյշ, յուզիչ, ներդաշնակ,
Այն աղու երգն, այն ցաւազին եղանակ,
Կարծես այրող մեր սրտերուն ողբն էր ան:

Յօղ մ'աչքերուս մէջ՝ մօտեցայ ես քեզի,
Ու ծըռելով մեղմիկ ուսիդ վըրայէն,
Ականջդ ի վար խօսք մը միայն մնջեցի:

Ա՛հ, թող լուսին և՛ աստեղք երկնից վըկայեն,
Դուն խառնելով շունչիս քու շունչըդ նուաղ,
Հառաչանքով սրտիդ ըսիր ինձ, «աւանդ»:

1897 (Անտիպ)

ՈՒՂԵՒՈՐՆ

ՀՆՁԵԱԿ

Ա.Ն. Եղիա Տեմիրճիպաշեան

ՈՒՐ մը սրտիս մէջ, մահամերձ, անընկեր,
Քաշքըշելով շղթայս՝ զոր կեանք կը կոչեն,
Կ'անցնիմ անկերջ ցաւոց հովտիս այս մէջէն,
Ուր անտեղեակ՝ օր մը լալով եմ ինկեր:

Կը բացուին մուկ մուկ քայլերուս տակ ծակեր,
Նենգաւոր ձայնք ականջներուս կը հնչեն,
Կը մարի շունչս ընդհատ, սրտիս խռովէն,
Կը թռի յոյսն յետին շրթանցս աղօթկեր:

Ու կը փրթին մրրիկք գլխուս իմ վըրան.
Կը պայթին շանթք, ու որոտմունք կը գոռան,
Ահեղասաստ ինչպէս երկնից ցաւման շունչ.

Ես տուած կուրծքս անդօր բախտին հարուածոց,
Ինչպէս մրրկին դէմ կ'ընէ ծառն հողմակոծ,
Կը ծրուեմ գլուխս ու կ'անցնիմ լուռ, անտրտունջ:
1897 (Անտիպ)

ՅԱՅԳԵՐԳ

ԿՈՒՐ, աղուոր լուսնին տակ
Նստինք քով-քովի.
Անոր լուսնին ըսպիտակ
Հոգինիս լեցուի:
Ոսկեհեր երազներու
Թեւեր մեզ տանին
Այս ցաւոց հովտէս հեռու,
Ի ծոցն անհունին:

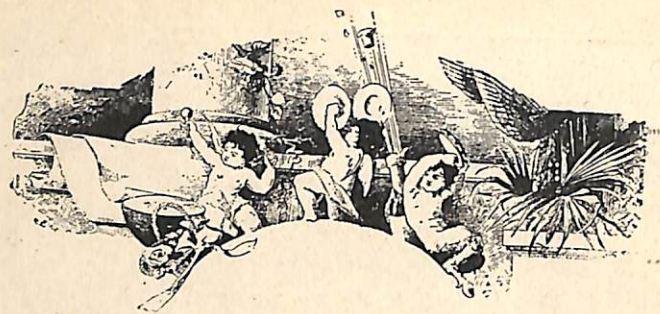
Կապուտակ ծովուն երես
Կը փորձէ զհոգիս,
Թըջեցան արցունքներէս
Հողերը ոտքիս:
Սիրտըս քեզի օթեւան,
Դուն սրտիս կանթեղ,
Խառնուինք այս գիշերուան
Ու հալինք մէկտեղ:

Սիրտ մը՝ սիրելու համար՝
Տուաւ քեզ Աստուած.
Վառեց զլիւնուս կամար
Աստղերով լեցուած.
Սա կոյս լոյսերուն եկո՛ւր
Սրտերնիս բանանք.
Երազէ երազ մաքուր
Թռչինք ու մոռնանք.

Լո՛ւռ կեցէք, անձն հովեր
Յրո՛ւնցէ՛ք մէկգի,
Անոր հետ երկինքն ի վեր
Մենք սլանանք պիտի.
Ան կախեց ուսերս ի վար
Թեւերն ըսպիտակ.
Շունչն անոյ՜ հոգւոյս բուրվառ,
Կը թռչինք չիտակ:

1897 (Անտիպ)

ՍԻՐՈՅ ԵՐԳԵՐ

ԲԱՆՉԱՆՔՍ

ՍԻՐՈՅ մ'ըլլալ ուզեցի,
Սւա՛ղ, երազ խաբուսիկ,
Թըռիլ ու գալ միշտ քեզի,
Ու թառիլ գիրկըդ փափուկ:

Ծաղիկ մ'ըլլալ քաղցրաբոյր,
Ու մինչեւ կուրծքըդ մտնալ,
Շրթունքներուդ տալ համբոյր
Կամ մաղերուդ մէջ չորնալ:

Զեփիւռ մ'ըլլալ խնկահոտ,
Ու չոյել դէմքըդ մաքուր,
Կամ ճակատիդ մըտածկոտ
Ցրուել ամպերը տըխուր:

Սէ՛հ, երազի մ'ոսկեթեւ
Շունչն ևս ըլլալ ուզեցի,
Ու գէթ քունիդ մէջ թեթեւ
Բոյն առնել սիրտըդ ինծի:

Բայց վա՛հ, չեղաց ևս թռչուն,
Ո՛չ ծաղիկ, ո՛չ ալ զեփիւռ,
Իզձերով սիրտըս լեցուն
Զեղա՛յ երազ՝ սրտիդ հիւր:

Կըրակ ու բոց մշտաւառ,
Մընացի սրտիւդ սիրող,
Ու ոտքերուդ տակ՝ թշուա՛ռ՝
Կ'երթամ լըռիկ մինչ ի հող:

«Բիւրակն»—1898

ՍԻՐՏՍ

ԸՊՏԷ՛, ըսիր ինձի, քու սիրտդ
Անուշ գարնան վարդերուն քոյր՝
Ծաղիկ մ'է կոյս, դեռափրթիթ :»
—Ո՛հ, ան ծաղիկ է մահաբոյր :

«Սրտիդ, ըսիր, մի՛ կապեր լաց .
Քու սիրտդ անհուն սրտով լեցուն՝
Թռչուն մ'է կոյս, երկնասրլաց :»
—Ո՛հ, ան ծովին է սև թռչուն :

«Մի՛ վընատիր, ըսիր ինձի,
Քու սիրտդ՝ անմահ ու երկնավառ
Լուսնակ մ'է կոյս :» Ես մեջեջի,
—Ո՛հ, ան ասուպ է հոգեվար :

«Բիւրակն»—1898

ԳԱՂՏՆԻՔՍ

ՆԼՈՒՐ գաղտնիք մ'ունի հոգիս,
Խոր ծովերուն չափ և անեղ .
Զոր արցունքով կապած կեանքիս՝
Կը տանիմ ինձ հետ ամէն տեղ :

Յաւերժական սէր մ'է անխօս .
Ծաղկի մը պէս բացուած՝ նըւաղ
Սրտիս մէջ, Վէրք արիւնահոս,
Ու չի բուժուիր . զիտեմ, աւանդ :

Ու յաւիտեան պէտք է թաքուն
Պահեմ սրտիս մէջ անդարման,
Գաղտնիքս՝ որ չեմ զրուցեր մէկուն,
Կը տանիմ ինձ հետ գերեզման :

«Բիւրակն»—1898

Ախ, համբոյրով մը հրատօչոր
Իցիւ շրթունքս գամուէին,
Ճակատըս պաղ, ու լեզուս չոր,
Ըլար համբոյր մը շունչս յետին:

«Բիւրակն»—1898

ՎԵՐՁԻՆ ԲԱՂՁԱՆՔՍ

ԱՌՍՁԱՆԻՔՈՎ մը չեմ ուզեր
Փակել շրթունքըս վերջին հեղ,
Երբ աչքերուն մարին լոյսեր,
Մահուանս յետին ժամուն ահեղ:

7

Ո՛չ օրհնութեամբ, ո՛չ անէծքով
Շրթունքըս չեմ ուզեր գոցել.
Օրհասական անկողնիս քով,
Աղօթքն ալ ձե՛ղ անկ է զրուցել:

Անմահ Աստուած մը պաշտեցի,
Բայց սառելիւ մօտ շրթներունս
Փայտէ սև խաչ մը չի դպչի
Իբրեւ վերջին ծարաւն հողւոյս:

Ո Ղ Ջ Ո Յ Ն

Ա. ռ. Լորաձին եղբորաղուստարն իմ
Զապէլ Կ. Ոսկեան

ՂՋՈ ՅՆ քեզ, լոյս սիրոյ ժլայիտ .
Որ երկնքէն կուգաս մեղի .
Ողջոյն քեզ, վարդ դեռափրթիթ ,
Ողջոյն, ողջոյն, ողջոյն քեզի :

Քեզի՛ հոգւոյս համբոյրն անոյշ ,
Եւ աչքերուս արցունքը տաք .
Բոլոր մարմնոյդ գիրդ ու քնքոյշ ,
Ո՛վ փափկասուն անմեղ հրեշտակ :

Դեռ չը տեսայ ըզքեզ աչքով ,
Բայց կապուեցար արդէն կեանքիս ,
Ու պղտըտիկ օրրանիդ քով ,
Թըռաւ ծոցէս սիրտս ու հոգիս :

Երազիս մէջ գրկեցի քեզ ,
Օրբեցի քեզ գիշերն ի բուն ,
Աչքերս , աւանդ , կարօտակէզ
Արցունքներով բացի առտուն :

Ա՛խ , թեւ մ'առնեմ թռչիմ քեզի ,
Ու փակցունեմ քեզ աչքերոյս ,
Համբոյրներով ժպտիս ինծի ,
Ու զովանայ կարօտն հոգւոյս :

1898 (Անտիպ)

Հ Ն Չ Ե Ա Կ

Ա.Ռ. Եղբայր իմ Կոմիտաս

ՅՍ երկրորդ տարին է որ կը տօնես
Անունըդ, հեռու մայր-ընտանիքէդ .
Որուն մաղթանքներն՝ հեռուէն ըլլայ գէթ՝
Լ'նդունէ՛, եղբայր իմ, տըկար բերնէս :

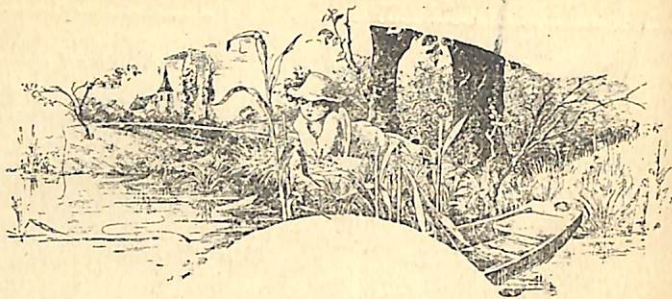
Ոչ ծաղիկ կրնանք նուիրել մննք քեզ ,
Եւ ոչ Թագուհւոյդ ու Զապէլիդ հետ
Գիրկդ խնալ , վարդ մը քաղել քու ճակտէդ ,
Անկեղծ համբոյրով մը կարօտակէզ :

Ծովեր կը բաժնեն ըզմեզ ու լերինք .
Հեռուէն , ո՛հ , հեռուէն մննք քեզ կը փարինք ,
Ու զայս կը մաղթենք քեզ արցունքներով .

Օրհնեա՛լ ըլլայ կեանքդ , անվիշտ , անխռով ,
Ազնիւ Թագուհւոյդ հետ ու Զապէլին .
Երկա՛յն ապրիս դուն , ո՛վ մեր անձկալին :

1898 (Անտիպ)

ԱՆՈՒՆԴ

ՈՒՐԲ մրտենույ մը ծաղկատի
Կակուղ բունին վըրայ նիհար
Ինկան չրթունքըդ դարկահար,
Հոն՝ քու անունըդ փորեցի . . . :

Հովին պէս շուտ անցաւ տարին,
Թառամեցան ծաղկունք նըւաղ,
Մաքուր ճակտիդ վըրայ, աւա՛ղ .
Քո՛յր իմ, ի հող ըզքեզ տարին :

Սրտիս մէջ մութ՝ ուր բունեց ցաւ,
Ու մրտենույն բունին վըրայ,
Ընկեր վշտիս իմ և վըկայ,
Անճանդ ու սէրդ անմահացաւ :

«Բիւրակն»—1899

ԼԵՒՈՆԻՍ(*)

ԶՔՆ է սեւուկ, դէմքը սիրուն,
Դեռափրթիթ իմ Լեւոնիս,
Փափկիկ ու վարդ իւր այտերուն
Չես դիմանար թէ սիրտ ունիս :

Շուշան մարմինն ամբողջ ճապուկ,
Բոյնն է անոյշ համբոյրներու .
Ծիծաղներուն ձայնը փափուկ
Կը ցրուեն ցաւն հոգւոյդ հեռու :

Ճերմակ թեւերն երբ կը բացուին,
Կարծես հրեշտակ մ'է մարմնացեալ,
Մաղերն ոսկի թոյլ թոյլ հովին,
Որ կ'ուզէ վեր թռչիլ դարձեալ :

(*) Առ վաղաճեղէն Լեւոն Դ. Ոսկեան:

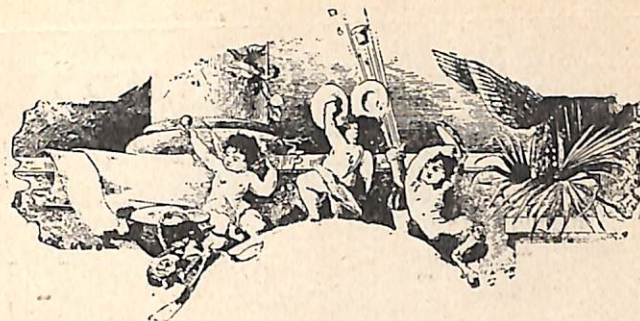
Թարմ ու ժպտուն ինչպէս մայիս,
Հոտն անուշիկ, գոյնը կաթի.
Երբ աչքերուն մէջ կը նայիս,
Հոգին հոգւոյդ մէջ կը կաթի:

Արցունքներու մարգրիտ հատեր
Երբ թարթիչներն իւր կ'ողողեն,
Դուն կը կարծես վարդի թերթեր
Թրջած այգուն ոսկի ցօղէն:

Ան ի՞նչ շքնորհ, ան ի՞նչ հրապոյր,
Կը լեցուն աչքդ արցունքներով
Երբ իւր բունին մէջ քաղցրաբոյր
Կը դիտես քունն իւր անխըռով:

Այ մի՛ նայիր դուն վարդերուն.
Ամբողջ հրեշտակ, ամբողջ հոգի,
Ամենասքանչ վարդը ցօղուն,
Հոն, օրոցին մէջ կը պառկի:

«Բիւրակն»—1899

Ա Ն Ո Ւ Ր Ջ Ք

ԲԱՋ տեսայ, երէկ գիշեր,
Նուա՛րդ, մինակ ու քովէ քով
Նստած էինք, ո՛ւր, չեմ յիշեր,
Բայց էր լեցուն սիրտս արցունքով:

Հով մը մազերըդ ցան ու ցիր
Բերաւ ճակտիս, «համբոյր» մ'ըսի.
«—Ա՛ռ, կը սիրեմ քեզ» մնջեցիր.
Ու ես համբոյրդ այն ըմպեցի.

—Երա՛զ մ'ալ ե՛ս տեսայ, հո՛գիս,
Գու երազիդ պէս.—միայնակ
Նստած էինք, ձեռքըդ ձեռքիս
Մէջ, աչքերուս վրայ թաշկինակ:

Ձեփիւն մ'անցաւ, հրավառ, փայտուն
Ըսի քեզ, սէ՛ր երգուի՛ր ինձի»
Համբոյր մ'առիւր ու փախար դուն.
Ես դողալով աչքըս բացի»:

«Բիւրակն»—1899

ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ ՄՏԵՐՄԻՍ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ԳԵՐԵՋՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

ՈՂՈՐ արցունքն աչուրնեւրուս,
Թափեցի ցուրտ շիրմիդ հողին,
Ուր մարեցաւ սրիւրդ լոյս,
Երուանդ, չառի՛ր դուն դեռ մարմին:

Ու պատուելով այն սրգաւոր,
Քօղն որ պատեց ըղբեզ ճերմակ,
Դեռ չը բացի՛ր աչքերդ աղուոր,
Սեւ հողերով լեցուն, հիմակ:

Մէջ մ'արթնցի՛ր, ինձ ականջ տուր,
Բարեկամիդ՝ ցերեկ գիշեր՝
Ողբերուն ձայնն աղէկըտուր,
Դամբանիդ հոգն իսկ չեն շարժեր...:

Այս էր խոստումդ, «Ես կը մեկնիմ,
Ողջ եմ սակայն, ըսիր ինձ դուն,
Շիրմէս՝ սիրոյս հաւատարիմ՝
Զայն պիտի տամ քեզի ժպտուն»:

Քանի՜ անգամ սոխակն անոյշ,
Երգեց իր երգը սրտագրաւ,
Գերեզմանիդ վրայ տրամայուշ,
Անկից դեռ ձայն մը չը թըռաւ . . . :

Գիտե՛մ, ալ չե՛ս դառնար դուն հոս,
Ուր քաշեցիր այնքան ցաւեր,
Ուր այնքան վէրք արիննահոս,
Ծակեցին սիրտդ այրացաւեր:

Երբ գիշերուան մութին մէջ լուռ,
Երկինք ջահերն իր կը վառէ,
Սիրտըս թողած ծովն ու բլուր,
Քեզ անհունին մէջ կը փնտռէ:

Ո՛ւր ես, Երուա՛նդ, այնչափ խռով
Երբ թօթուեցիր բռն կեանքիդ,
Յաւերժական իր տենչերով,
Ո՛ր աստղի ծոց թըռաւ հոգիդ:

Գոնէ գըտա՞ր հոն քու սրտիդ
Պէս աղուոր սիրտ մը հարազատ,
Ու երազներ լուսաժրպիտ,
Ու սիրելու աշխարհ մ'ազատ:

Ըսէ՛, գըտա՞ր հոն, ո՛վ Երուանդ,
Անհունութեան մէջ երկնքին,
Անանկ անկիւն մ'Աստուածաւանդ
Ուր հունենայ ցաւեր հոգին:

Գերեզմանիդ հողին վրայ չոր,
Ուր կը թափին աչքիս արցունք,
Կը մըխայ սիրտս հրատառչոր,
Սիրոյ անմահ տաճարին խունկ:

Բայց թէ անլաց կ'ապրիս հոն դուն՝
Ամէն մաշող ցաւերէ՛ դերձ՝
Անվախճան կեանքն հոգիներուն,
Որոնց մարմին լոյսն է անեղծ,

Ա՛լ չը թափեմ ես արցունքներ,
Երուա՛նդ, խղուին մարմնիս կապանք,
Թռչի հոգիս երկինքն ի վեր,
Անհունին ծոց զիրար զտնանք:

«Բիւրակն» — 1899

ՅԻՇԱՏԱԿ

ԵՂՆԱԾ ու չոր հոս կը պառկիք .
 Հոս մոռցուած իրարու քով .
 Ըզձեզ լեցուն կը գտնեմ դեռ .
 Անոր անմահ յիշատակով :

Օր մ'իր կուրծքէն իմ ձեռքս ինկաք .
 Ձեր բոյրին հետ բերիք ինձի
 Սիրելոյս սիրտն անոյշ ու տաք .
 Համբոյրներով ձեզ սընուցի :

Ի՞նչ յուսահատ արցունքներու
 Տակ հալեցան ձեր դոյնն ու հոտ .
 Հոգւոյս մօտիկ , աչքէս հեռու ,
 Դեռ կու լայ զայն սիրտս արիւնոտ :

Դեղնած ու չոր հոս կը պառկիք .
 Չորցաւ ձեզի պէս իր սէրն ալ .
 Ինք բաղդաւոր , ես անոքիկ ,
 Ու չըկրցայ զինքը մոռնալ :

«Մասիս» Շաբաթաբերր. — 1900

ԻՐԻԿՈՒՆ

Առ եղբայր իմ Դրիգոր

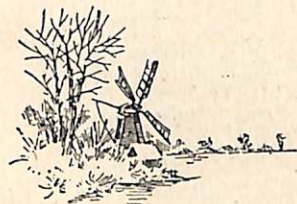
ՍՅՐԻԿՆ հակած էր խնամուտ,
Օրօրոցին վերայ պղտիկ,
Ուր սիրոյն վարդը խնկահատ
Կը դոցէր աչքն իր հանգարտիկ:

Յողնած եկաւ հայրիկը տուն,
Բայց նայելով մէջ մը զաւկին,
Մէյ մ'ալ երգող հարսին ժպտուն,
Լուսով լեցան սիրան ու հողին:

Մոռցաւ ամէն հոգ ու ցաւեր,
Ծունրը դբրաւ որբանին քով:
Միայն համբոյր մը կը բաւէր
Զոյգ ճակատուց սիրազորով:

Մէկն իր բոյնին խօսող թռչուն,
Միւսն ալ ձագունին անուշաբոյր,
Սրցունքներով աչքը լեցուն,
Համբոյրն առաւ, տուաւ համբոյր:

«Մասի» Շարաքերը—1900

ԽԱՐՈՒԱԾ ՍԻՐՏ

ՌՏՈՒ մը ձմրան
Տեսայ դայն մինակ,
Ձեռքը թաշկինակ,
Նստած բլրին վրան:

Աչքն արցունքներով
Կը նայէր հեռուն,
Սեւ սև ամպերուն
Ու ծովուն խըռով:

«Ի՞նչ ունիս, ա՛ղջիկ,
Տրտում, մըտածկոտ,
Ի՞նչ կը փնտռես հող,
Ու կու լաս մեջիկ:»

«—Անիորձ, հրապուրուած
Առաջին օրէն,
Հաւատացի իրեն,
Խաբեց զիս գընաց...:»

«Մասիս» Շաբաթաբերր—1900

ՆԱՅՈՒԱԾՔԴ

Երբ արշալոյսը կը ծագի,
Մութ մութ սարերը լեռներուն
Կը զուարթման բոսորագեղ,
Մըղոններով մինչեւ հեռուն:

Ու քու նայուածքդ ալ, ո՛վ աղջիկ,
Երբ կ'իջնայ սեւ ճակտիս վըրան,
Սրտիս բոլոր խորչերը մութ
Անոյշ լուսով մը կը լենան:

Բայց արեւուն ալ վերջ մը կայ,
Կը զարնէ ժամն իրիկունին,
Ու լեռներուն սարերը լոյս
Աղջամուղջով կը ծածկունին:

Ահ, կը վախճամ ես այն օրէն,
Ուր ա՛լ չիջնայ պիտի ճակտիս
Աչքերուդ հուր նայուածքն անոյշ.
Որ յոյսերով ապրեցուց զիս:

«Մասիս» Շաբաթաբերր.—1900

ՅԱՅԳԵՐԳ

Չ փառք կ'ուզեմ ո՛չ համբաւ,
Բոլոր գանձերն երկրային
Չեն հրապուրեր զիս բընաւ,
Միայն թէ քեզ ինձ տային:

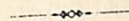
Օրապահիկա հաց մը չոր,
Տանիք երկինքը վըրաս,
Գլխուս՝ մամուռը բարձիկ,
Դուն թեւերուս մէջ ըլլաս:

Ծակճրկեն սիրտըս ցաւեր,
Արցունքդ՝ այրած հոգւոյս ցող.
Հալիլը գիրն է ճակտիս,
Դո՛ւն ըլլաս աչքըս գոցող:

«Մասիս» Շաբաթաբեր 1900

ԱՆՈՒՆԴ

ԵՐՄԱԿ ձիւնին վըրայ փափուկ
Գրեցի անունըդ խնկաւէտ,
Թոյլ երազի պէս խուսափուկ
Ձիւնն հալեցաւ, անունդ ալ հետ:

Մանր աւազին վրայ ծովեզեր
Գրեցի անունըդ որ զիս թովեց.
Հով մը ծովուն վրայ կը վազէր
Ծովն ուռեցաւ, անունդ աւերեց:

Թարմ նռնենուոյն վրայ փափկասուն
Ես քու անունըդ փորեցի,
Ձրմեռ էր, ծառն ամրան կիսուն
Միայն սպիներ ցուցուց ինձի:

Ծաղիկներով ածուխն վըրան
Գրեցի անունդ, ո՛վ գեղունիս,
Յո՛ւր չանցած՝ անձրեւն ամրան
Աւրեց անունըդ ծաղկահիւս:

Ա՛հ, քու անունդ, հոգւո՛յս արեւ,
Գըրեմ սրտիս մէջ արցունքով.
Ո՛չ ձիւն կ'իջնայ հոն ո՛չ անձրեւ,
Հոն քեզ պահեմ սիրոյս կրակով:

«Մասիս» Եաբաթաբերք 1900

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ԳԻՐԿ

ՈՒՆ որ ցաւոց հագուեցուցիր ինձ մարմին,
Մա՛յր, սորվեցո՛ւր ինձ զայն կրել անխըռով.
Արեացո՛ւր զիս անբապառ քու սիրով,
Մինչեւ խռոված հոգւոյս իյնայ ոյժն յետին:

Ճակտիս վարդեր մէկիկ մէկիկ կը թռնմին.
Ժայռ մ'ոտքերուս տակ կը ցցուի առապար.
Երկինքը մուլթ, ես կը տքնիմ վայրապար,
Ունայնութեան փըչեց հոգւոյս մէջ քամին:

Մա՛յր իմ, ո՛վ մայր իմ, բարձ գլխուս իմ խոնջեալ,
Աւիւն ոսկերցս, ո՛վ սրտիս քաղցր ապաւէն,
Միայն քեզմով կը զօրանամ ես դարձեալ:

Բա՛ց, մա՛յր իմ, բա՛ց թեւերդ, իյնամ գրկիդ մէջ,
Մէկտեղ հըզօր՝ անցնինք կեանքի այս ծովէն,
Ո՛վ մայր, զիրար գրկած՝ մէկտեղ գտնանք վերջ:

«Մասիս» Եւրաբարերբ 1901

ՊԱՏՐԱՆՔ

ԻԻԱՆԴԻ պառկած եմ տենդահար,
Լեցուն ճակատըս քրտինքով.
Ցաւերու կրակ անկողնիս քով
Կը հսկէ դէմք մը չոր, նիհար:

Զեռք մը ջըղուտ ատեն ատեն
Կը սեղմէ ձեռքըս առջորդ,
Մարմինս ամբողջ կը ցնցէ դող.
Ու ցընորք միտքըս կը պատեն:

Ու կ'երազեմ խելակորոյս.
Այն վշտահար դէմքը ցամաք,
Որ կը ծըռէր վըրաս, հիմակ՝
Կը փոխուի վարդ դէմքի մը լոյս:

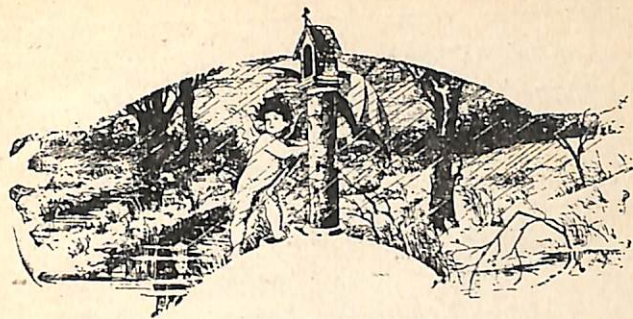
Ձեռքն որ սարսուռ կու տար ձեռքիս՝
Կակուղ, փափուկ ձեռքի փոխուած՝
Կը հովանիէ ճակատս այրած .
Որ զով առնու ջրամբած հոգիս :

Ու երազոտ կը խորհիմ ես ,
Ապահով ա՛ն է , սիրունիս ,
Որ խընամեղ եկեր է գիս ,
Անոյշ գըթած հրեշտակի պէս :

Յանկարծ պաղած ձեռքիս վրասն
Կաթեցաւ տաք բան մը հալած ,
Աչքըս բացի , դիւ չմտրած ,
Աստուած իմ , մօրս արցունքն էր ան :

Մա՛յր իմ , ո՛վ մայր իմ , պաշտելիս ,
Սո՛ւտ է եղեր սէրն աղջըկան ,
Աչքը խարով , լեզուն դրոժան .
Դո՛ւն , միայն դո՛ւն կը սիրես զիս :

«Մասիս» Ծաբարաբերք 1901

“ԸՆԴ ՄԻՇՏ,”

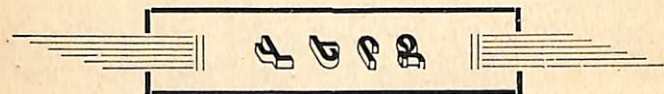
ՆԴ միշտ , կ'ըսես ինձ , քեզմէ չեմ ձանձրանար .
Պիտի սիրեմ քեզ մինչեւ շունչս իմ յետին .
Մինչեւ անլոյս գերեզմանէն ալ անդին ,
Քուկըդ մընամ պիտի , հոգի՛ս ալ դո՛ւն առ :

Ընդ միշտ , քեզ ո՛վ ուսոյց այդ խօսքն անհընար ,
Աւա՛ղ , հոս մարդն անցեալ մ'ունի իր ետին ,
Վարդերը շուտ կ'իյնան , երազք կ'անհետին ,
Ընդ միշտն ի զուր կ'ըսեն չըթուենք սիրավառ :

Յաւիտեան չենք կրնար ըսել ապահով
«Կը սիրեմ քեզ» , օրէնք սրտին ո՛վ դըրաւ .
Կ'ուզենք , բայց չենք կրնար ու չենք անիրաւ :

Չոր տերեւները կը տանի աշնան հով,
Սիրան իր հովերն ունի, անոնց շունչին տակ
Կը մարի սէր, շատ թէ մընայ յիշատակ:

«Մասիս» Շաբաթաբեր 1901

ԳԻՆ 8 ՂՐՇ.

300
46.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0356374

48625

891.99

12-48